

Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Dünyası

umudun
rengi
nedir?

Ağıçları ve çiçekleri seviyorum

25 Nijite seviyorum

Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Dünyası

ISBN: 978-605-88162-8-2

1. baskı İstanbul, Ocak 2023

Hazırlayan: Genç Hayat Vakfı

(0212) 277 53 23

info@genchayat.org

www.genchayat.org

Yeşilce Mah. Yunus Emre Cad. Dalgıç Sk.

No: 1/4 Kağıthane/İSTANBUL

Tasarım: Suat Gürsözlü, Volkan Hoşcan

Baskı: Sena Ofset

Genç Hayat Vakfı, mevsimlik tarım işçiliğinde çocuk işçiliğinin önlenmesi için Balsu desteği ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ortaklığında hayata geçirdiği Fındık Bahane projesi kapsamında, hasat dönemlerinde çocukların akademik ve sosyal becerilerine yönelik eğitim faaliyetleri düzenlemektedir. Düzenlenen eğitim faaliyetlerinden olan Yenilikçi Düşünme Eğitimi, mevsimlik tarım işçilerinin hasat dönemlerinde göç ettikleri Düzce, Ordu, Sakarya ve Samsun illerinde, Ağustos - Eylül 2021 tarihleri arasında, 2634 çocuğun katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Umutun Rengi Nedir? kitabı, Yenilikçi Düşünme Eğitimine katılan mevsimlik tarım döngüsündeki çocukların, Kendimi Keşfediyorum ve Benim Gezegenum etkinlikleri kapsamında sorulan sorulara verdikleri cevaplar ve alanında uzman kişilerin makale, hikaye ve yorumlarından oluşan yazıların bir araya gelmesiyle hazırlandı.

©Tüm hakları saklıdır. Bu yayının herhangi bir bölümü Genç Hayat Vakfı'nın izni olmadan çoğaltılamaz.

İÇİNDEKİLER

Teşekkürler.....	5
Önsöz.....	7
Genç Hayat Vakfı hakkında.....	8
İnsan olmanın değeri: Umut yolu (Elif Zapsu).....	10
1. Bölüm: Kendimi Keşfediyorum	15
Bir yemek olmak.....	18
Bir renk olmak.....	24
Değişen ve değişmeyen yönleri ile çocuk(luk): çocuk kim? (Kezban Çelik)	28
Bir hayvan olmak.....	42
Hasır çantalı çocuklarımız (Hilal Aksungur)	52
Bir çiçek olmak.....	56
Hayal kurarak geleceği oluşturmak (Aylın İlden Koçkar).....	64
Mutluluk.....	78
Siz balon olsaydınız (Tangül Sınav).....	86
Görünmez olmak.....	90
Her şeyi duymak.....	94
Geleceğimizin üçüncü gözü ve özgürlüğün kuşları çocuklar (Bülent Gülçubuk)	100
Bir dilek hakkı.....	104
Cesaretin kokusu.....	108
Daha iyisini hak ediyorlar (Paşa Gökdemir).....	112
Umut neye benzer?.....	116
Çocukça işler (Sinan Canan).....	120
2. Bölüm: Benim Gezegenim.....	126
Çocuk ne demek?.....	130
Spor olmadan asla (Ekrem Ekşioğlu).....	134
Gezegen neye benzerdi?.....	138
Çocuk işçiliğine güncel ve biyopsikososyal bir bakış (Tuba Mutluer, Belgin Özgül Konakçı).....	146
İnsanlar nasıl görünürdü?.....	152
Ne renk olurdu?.....	156
Çocuklar nasıl yaşardı?.....	158
Hayvanlar neye benzerdi?.....	162
İyi ki varsın umut (Enes Ün).....	166
Gezegen konuşabilseydi.....	172
Ne gibi kokardı?.....	174
Mutluluğun resmini yapabilmek (Hande Z. Watt).....	178
Şarkı ne olurdu?.....	182

TEŞEKKÜRLER

Bu kitabı var eden çizimlerin, sözlerin, yazıların bir araya gelmesi için her aşamada çok büyük emek verildi. Soru sormanın güzelliğiyle başlar her şey diyen Elif Zapsu'ya, hasat bölgelerinde açtığımız yaz okullarında ve mevsimlik tarım işçisi ailelerin kaldığı çadır alanlarında eğitimleri uygulayan öğretmenlere ve saha ekibimize, tüm birimleriyle çocukların yüksek yararına çalışan merkez ekibimize, deneyimlerini ve duygularını sevgiyle paylaşan değerli yazarlarımıza, tasarımlarıyla bizi hayallerimizin çok ötesine götüren Suat Gürsözlü ve Volkan Hoşcan'a, heyecanımıza ortak olduğu için Neyyir Berktaş'a ve en önemlisi, en zor şartlarda bile umutlarını kaybetmeyip hayallerini kağıda döken eşsiz çocuklara sonsuz teşekkürlerimizle...

ÖNSÖZ

Aklı hür, vicdanı hür, gönlü zengin kıymetli dostlarımız,

“ille de BİZ” diyen güzel insanlar.

Genç Hayat Vakfı olarak, genç insanların seslerinin duyulması, görünür olmaları ve birey olarak yetişmelerinde katkımız olması amacıyla birlikte 15 yıldır nice verimli projeler geliştirdik, özgün içerikler ürettik, sevgi, neşe ve özveri ile çalıştık.

Elinizde tuttuğunuz, bizim için çok değerli olan kitap, yurdumuzun çeşitli yörelerindeki mevsimlik tarım işçiliği yapılan bölgelerde, çocuk işçi kalmasını gayreti ile yaptığımız çalışmaları sizlere ulaştırmamıza vesile oldu.

Sormak, merak etmek, farkındalığın ilk adımıdır. Çocuklara mevsimlik gezici tarım döngüsünden farklı dünyalar, farklı pencereler olduğunu hissettirmek, bu kapıları aralamak ve evlerine döndüklerinde okula devam motivasyonlarının da olumlu olarak etkilenmesi hedefiyle sorular sorduk. Merak etmelerinin ve soru sormalarının önünü açarak, içinde oldukları kalıpların, bilgilerin, yaşantıların bir adım ötesine geçebilmelerine olanak sağladık. Kitabımızı, çocukların cevapları ile birlikte, makaleleri, hikayeleri ve yorumları ile kıymetli yazarlarımız daha da renklendirdi.

Biliriz ki şimdilik evimiz dünyamız, üzerinde birlikte yaşadıklarımız ise candaşlarımız. Bir gülümseme, bir hatır sorma, bir çocuğun başını okşama, bir beğeni, bir umut, ışıklı nice yollar açar.

Dünya yolculuğumuzu güzelleştirmek, huzurlu kılmak bizim elimizde.

Sevgi ve saygılarımla,

Beyza Zapsu

Genç Hayat Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

Genç Hayat Vakfı hakkında

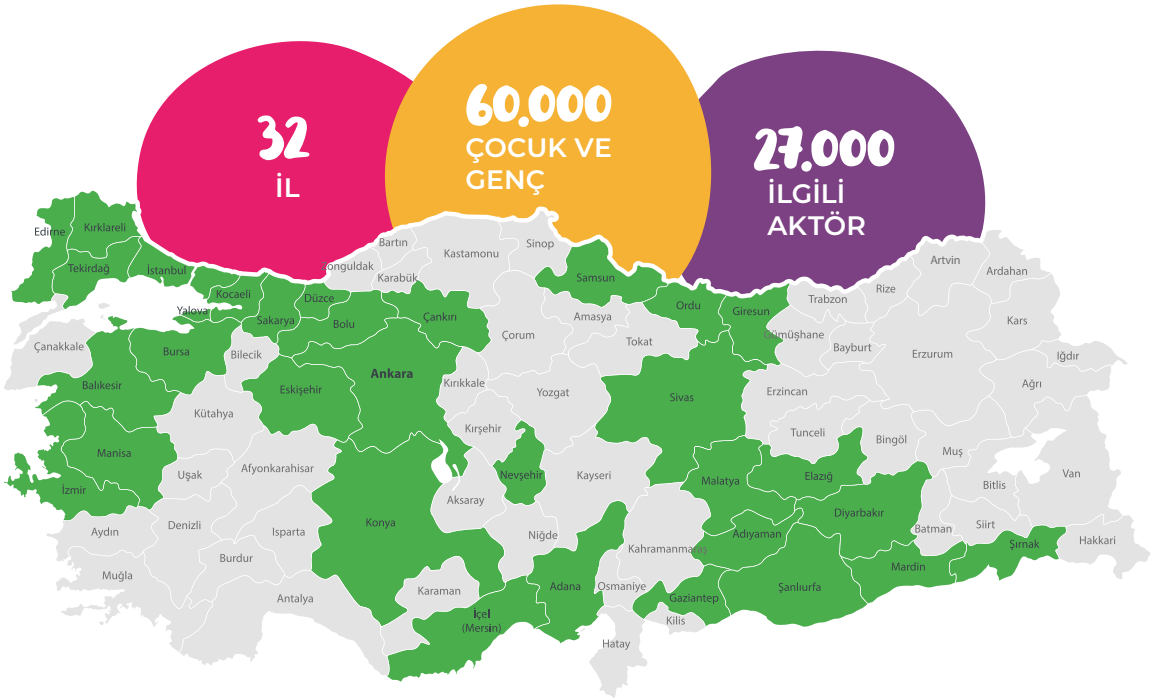

Ruhsal ve fiziksel değişimlerin yoğun olarak yaşandığı 11-18 yaş grubunun eğitime erişimlerini desteklemek için, 2008 yılında İstanbul'da kuruldu. Hiçbir ayırım gözetmeksizin insan odaklı yaklaşıma önem veren Vakıf; Aile ve Sosyal Hizmetler, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlıkları, yerel yönetimler, üniversiteler ve özel sektör ile birlikte çok paydaşlı çalışmalar yürütüyor. Bugüne kadar Türkiye genelinde 32 ilde uyguladığı yenilikçi ve destekleyici çalışmalarla on binlerce çocuk ve gencin sahip olduğu becerileri keşfetmeleri ve yetenekleri doğrultusunda bilgiye ulaşmaları için çalışıyor. Sadece çocuk ve gençlerle değil, onlarla temas eden herkesle çalışarak sürdürülebilir modeller üretiyor.

Hayata Katılım, Eğitimde Fırsat Eşitliği, Güçlendirme ve Kapasite Geliştirme alanlarında hayata geçirdiği eğitim ve proje çalışmalarının yanı sıra yaptığı araştırmalarla alandaki çalışmalara katkı sağlıyor. Temel değerleri doğrultusunda bugüne kadar mevsimlik tarımda çocuk işçiliğinin önlenmesi, 21. yy becerilerinin yaygınlaştırılması, kodlama, robotik ve STEAM alanlarında çocuk ve gençlerin becerilerinin artırılması, genç istihdamının artırılması, kız çocuklarının güçlendirilmesi, mülteci ve yerel çocuklar arasında bir arada yaşam kültürünün geliştirilmesi, akran zorbalığının önlenmesi, psiko-sosyal destek, çocuk koruma ve savunuculuk alanlarında çalışmalar yürütüyor.

Tüm mali denetimlerden başarıyla geçerek 30.01.2012 tarihli ve 2012/2762 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Kamu Yararına Vakıf statüsündedir.

BUGÜNE KADAR

ADANA, ADIYAMAN, ANKARA, BALIKESİR, BOLU, BURSA, ÇANKIRI, DİYARBAKIR, DÜZCE, EDİRNE, ELAZIĞ, ESKİŞEHİR, GAZİANTEP, GİRESUN, İSTANBUL, İZMİR, KOCAELİ, KIRKLARELİ, KONYA, MALATYA, MANİSA, MARDİN, MERSİN, NEVŞEHİR, ORDU, SAKARYA, SAMSUN, SİVAS, ŞANLIURFA, ŞIRNAK, TEKİRDAĞ, YALOVA

İnsan olmanın değeri: Umut yolu

Elif Zapsu*

Sevgili Okuyucu,

Kaygı verici günler yaşıyoruz; düşmanlıklar, savaşlar, çatışmalar artıyor, nefret duyguları yoğunlaşıyor. Mültecilere atık muamelesi yapılıyor, çocuklar köle olarak satılıyor. İnsanlar birbirlerini siyasal ya da dinî inançlarına, ırklarına, işlerine ve hattâ giyimlerine göre yargılıyor. Bu artan sorunlar ve insan hakları ihlalleri arasında, bir yalıtılmışlık dönemine girdik; birbirimizden ayrılma, bağlantısızlaşma, kimi zaman istemeden kendi kendimizden kaçma çabasıyla alternatif sanal gerçekliklere gittikçe daha fazla sığınma dönemine. Bu müthiş bir hazinenin yitilmesi demektir; insan olmanın önemini bilmiyoruz artık; belki çoğumuz bunu hiç gerçekten anlamadık da.

İşte tam da bu ortamda Genç Hayat Vakfı çıkıyor karşımıza, kahkaha dolu bir kuruluş, farklı geçmiş ve deneyimlerden gelip uyum içinde bir arada olmanın, bir olmanın, takım olmanın, bir zamanlar hepimizde olan ama belki yeniden bulmamız gereken bir şeyi, çevremizdeki çocuklarda ve içimizdeki çocukta çok daha rahat ve kolay bulunabilecek sevginin özünü yeniden yaşama isteğinin kurumu.

* Psikolog, Araştırmacı, Yazar, Genç Hayat Vakfı Mütavelli Heyeti Üyesi

Bizim için,

Çocuklar umuttur,

Sevgidir.

Onlar bizim geleceğimizdir.

Ya da, çocuklarımızdan birinin dediği gibi,

“Çocuk demek, her şey demek.”

Bunlar bizim çocuklarımız.

Bunlar, çocuklarımızdan bazıları. Her birisi benzersiz, masum, sonsuz değerli ve farklı yönlerinin yansıması.

Genç Hayat olarak, çocuklarımıza bakma hedefimize doğru ilerlemek istiyoruz, her defasında bir çocukla, her defasında bir projeyle.

Bu da bizi, şu andaki konumuza getiriyor. Çocuklarımızın, çocuk işçiliği nedeniyle okula devam edemediğini gözlemledik. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve BALSU ile, fındık toplama ve işleme çocuk işçi kullanılmamasını sağlamaya yönelik bir işbirliğine girdik. Bununla yetinmedik. Çocukların yaz okullarında, hijyen ve iyi olma hali gibi çeşitli konularda eğitim almalarını sağladık. Çocukların eğitimlerini sürdürebilmeleri için burs vermeye başladık ve bir yönderlik programı oluşturduk.

Şansımız vardı, belki de içtenliğimizin de rüzgârıyla çabalarımız başarılı oldu ve büyümemize olanak verdi. Bu çocuklara mümkün olan en büyük yararı sağlayacak bir program yaratmamız gerektiğine karar verdik. Bunun için ise daha çok bilgiye gerek duyuyorduk. Nasıl bir yöntem bulmalıydık ki, hem bizim onları tanımamızı sağlasın, hem de onlara, bağ kurma, empati ve

umut yolunu göstererek kendileri ve başkaları hakkında bir şeyler öğretsin ve değerlerinin bilindiğini ve sevildiklerini hissetmelerini sağlasın?

Bunların hepsini sağlamanın basit ve güzel yolunun, onlara kendileri hakkında, yaratıcılıklarını harekete geçirecek ve “mutlu, hoşgörölü, iyi kalpli, güzel insanlar”la dolu iç ve dış dünyalarını hayal etmelerine olanak tanıyacak bir soru sormak olduğu sonucuna vardık.

Ne de olsa, Einstein bir zamanlar şöyle demişti: ‘Özel bir yeteneğim yok; yalnızca tutkulu bir şekilde meraklıyım.’ Bu basit saptamasıyla Einstein bilimin de yanılmaz olmadığını ve en gelişkin akılların bile varoluşun tamamını kavrayamayacağını gösteriyordu. O halde belki de sadece sorulara güvenebiliriz. Kendimizle, birbirimizle ve evrenle bağ kurmamızın ve kendimize, birbirimize ve evrene olan sevgimizi göstermemizin yolu sorularımız.

Bir gezegen yaratsaydım ve o konuşabilseydi, “Nasılsın, iyi misin?” diye sormasını isterdim ben de, tıpkı burada bazı çocukların dediği gibi. Anlaşıyor ki, bir sorunun değerini, doğru sorunun bir hayatı kurtarabileceğini ve onu sonsuza kadar değiştirebileceğini herkesten fazla bu çocuklar biliyor.

Ve evet, şimdi ve burada, size çocuklarımızın daha ancak keşfetmeye başladığımız gizli hazine sandığını sunuyoruz. Dileriz her birimiz içimizdeki, dünyayla bağ kurmaya istekli ve meraklı çocuğu bulabilelim. Bu bağ, beraberinde, daha büyük bir huzur, uyum, umut ve sevgi dolu bir yaşam sürme ve daha iyi bir gelecek için değişim yaratma gücü getirecektir.

Hiçbir sorunun önemini, merak duygusunun değerini ve insan olmanın, çoğu kez en çok çocuklarımızın yüzünde yansımaları bulan güzelliğini hiçbir zaman azımsamayalım.

Çocuklarımız için.

Daima sevgiyle...

GENÇ HAYAT VAKFI'YLA ÇOCUK İŞÇİLİĞİ RISKİ AZALİYOR

Neler yapıyoruz?

Hasat Bölgeleri

- Çocuklar için güvenli alanlar: yaz okulları ve atölyeleri
- Çocukların yerel imkanlara yönlendirilmesi
- Çocukların sağlıklı beslenmesi
- Mevsimlik gezici tarım işçisi aileler, tarım iş aracıları, bahçe sahipleri ile işçi hakları ve çocuk işçiliği farkındalık çalışmaları
- Bahçe sahibi kadınlara kapasite geliştirme atölyeleri
- Yerel yönetimler ile işbirliği geliştirme ve deneyim paylaşımı
- Akademik işbirliği

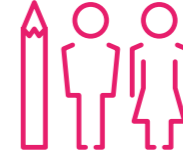
Göç Veren İller

- Ailelere, tarım iş aracılarına işçi hakları, iyi istihdam uygulamaları, çocuk işçiliği farkındalığı eğitimleri
- Ailelerin yerel imkanlara, insana yakışır yerel iş imkanlarına yönlendirilmesi
- Kadın çalışmaları
- Öğretmen görüşmeleri
- Öğrencilere rol modeli buluşmaları, meslek yönlendirmeleri
- Öğrencilerin takibi, haritalandırılması
- Genç istihdamının artırılmasının desteklenmesi
- Kanaat önderleri, yerel yönetimler ile deneyim paylaşımı, işbirliği geliştirme

TARLADA ÇOCUK

- Ağır koşullarda çalışıyor
- Eğitimden geri kalıyor
- Okulu terk ediyor
- Yaralanma ve hastalanma riski artıyor
- Yetersiz besleniyor

EĞİTİMDE ÇOCUK

- İş alanından uzak tutuluyor
- Ücretsiz yaz okulu ve atölyeye geliyor
- Burs desteği ile okul terki önleniyor
- Güvenli bir ortamda eğlenerek öğreniyor
- Sağlıklı besleniyor

KİMLERLE ÇALIŞIYORUZ

2014-2022 verilerine göre

İŞBİRLİKLERİMİZ

Adidas Türkiye, Adil Çalışma Derneği (FLA), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ), Amerika Birleşik Devletleri Çalışma Bakanlığı (USDOL), Avrupa Birliği, Azizler Holding, Balsu, BPN, Cuneyd Zapsu Danışmanlık, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Düzce Üniversitesi, İKG PRO, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Rainforest Alliance & UTZ, Federal Almanya Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Bakanlığı (BMZ), Karacadağ Kalkınma Ajansı, Lindt Cocoa Foundation, Milli Eğitim Bakanlığı, Nestle, Unilever

Bugüne kadar çalışılan illerin Valilikleri ve Yerel Yönetimleri

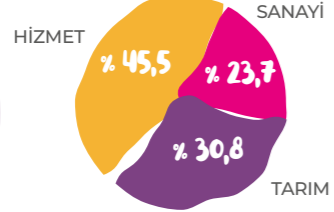
MEVSİMLİK TARIMDA ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN ÖNLENMESİ ÇALIŞMALARI

Çocuk işçiliği, çocukları eğitim hayatından uzaklaştırarak; onların oyun oynama ve yaşlılarıyla bir arada olma hakkını sınırlamaktadır. Genç Hayat Vakfı olarak tüm paydaşlarımızla farkındalık yaratarak, 2014 yılından bu yana çocukların eğitimine devam etmesi için model ve sürdürülebilir çalışmalar yapıyoruz.

TÜRKİYE'DE
ÇOCUK İŞÇİ
SAYISI

720.000

ÇOCUK İŞÇİLİĞİNDE
SEKTÖREL DAĞILIMLAR

5-14

YAŞ GRUBUNDA
ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN

%64,1'i

TARIM SEKTÖRÜNDE
ÇALIŞIYOR.

ÇOCUK İŞÇİLERİN
EĞİTİME DEVAM ORANI

DEVAM
EDEN

%65,7

TERK
EDEN

%34,3

TÜİK, 2019

ÇOCUK İŞÇİLER
EĞİTİM YILININ
1/3'ÜNÜ KAÇIRIYOR

kendimi keşfedi- yörüm

Yenilikçi Düşünme Eğitimi

Kendimi Keşfediyorum

1. Bir yemek olsaydın ne olurdu? Niye o yemek olmak isterdin, o yemekle ilgili seni mutlu eden nedir?
2. Bir renk olsaydın, ne renk olurdu? Niye o renk olmak isterdin, bu seçtiğin renkle ilgili seni mutlu eden nedir?
3. Bir hayvan olsaydın ve diğer hayvanlarla konuşabilseydin hangi hayvan olmak isterdin ve diğer hayvanlara ne sormak isterdin? Niye bu hayvan olmak isterdin?
4. Bir çiçek olsaydın ne olurdu, bir ağaç olsaydın ne olurdu? Niye o çiçek ve o ağaç olmak isterdin?
5. Bir hayal kutunuz olduğunu düşünün. Bu hayal kutunuzun içine mutluluğu çizmek istesiniz nasıl çizerdiniz?
6. Süper güçleriniz olduğunu düşünün bir günlüğüne görünmez olacaksınız, görünmez olduğunuzda neler yapardınız?
7. Yeniden süper güçleriniz olduğunu düşünün, her şeyi duyabiliyorsunuz, dünya üzerindeki tüm sesleri, tüm konuşmaları. En çok duymak istediğiniz kelime, kelimeler ya da cümle ne olurdu? Niye böyle bir şey duymak isterdiniz? Bunu duyduğunuzda sizi mutlu eden şey ne olurdu?
8. Bahçede yürürken sihirli bir çiçek önünüze çıkıyor, bir dilek hakkınız var, çiçekten ne dilerdiniz?
9. Cesaret nasıl kokar sizce? Neye benzer? Niye?
10. Umut neye benzer? Rengi ne olur? Niye öyle olur?

bir yemek olmak...

**Bir yemek olsaydın ne olurdu?
Niye o yemek olmak isterdin, o yemekle ilgili
seni mutlu eden nedir?**

“ Pilav. Pilavın tadı çok güzeldir. Ağızda pilavın küçük küçük dağılması çok hoşuma gidiyor.

“ Ben bir ekmek olmak isterdim, çünkü bazı aç olan insanlar var onların beni yiyip tok olmalarını isterdim. Onlar yedikçe ben mutlu olurum.

“

İçli köfte olmak isterdim çünkü bana göre içli köfte sürpriz yumurta gibidir dışı sade içinde türlü türlü şeyler vardır. Bu da insanları kendine çeken ve merak ettiren bir yemektir. Bence herkesin de sevebileceği ve yiyebileceği bir yemektir.

“ Çiğköfte çünkü
ağızda güzel bir tat
bırakıyor.

Çilek olmak isterdim,
her çocuğu mutlu
ederdim. Çilek hep, her
mevsim vazgeçilmez
lezzetidir.

Lahmoun olarak isterdim.
Tadına doyamadığım için çok
mutlu oluyorum.

“
Dolma,
aileyi
bir araya
getirir.

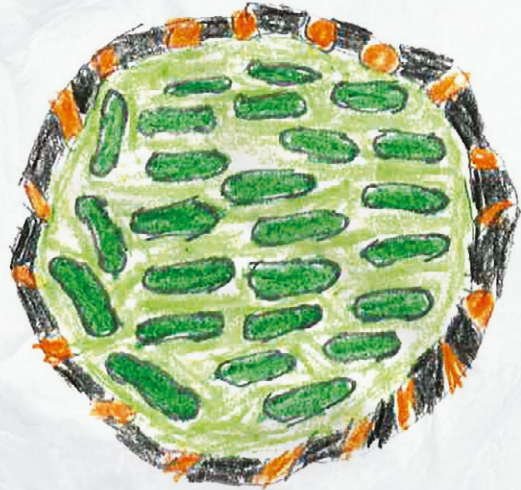
“

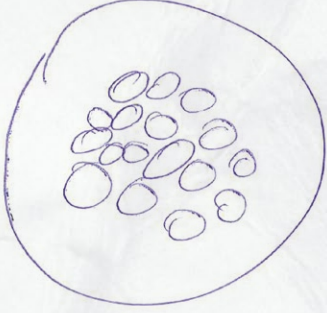
Domates olurdu çünkü güldüğümde, ağladığımda sürekli kızarıyorum. Domates gibi hassasım çünkü domates çabuk bozulan hassas bir meyve. Çok sulu gözyaşlarım gibi alıngan ve kırılganım bir kendimi pek ifade edemiyorum ve olan sadece bana oluyor kendim etkileniyorum başkası değil. Domates de güneşin ona çok vurduğu an buruşması gibi sadece domates bozulmaya başlar. Dalları ise günler veya haftalar sonra etkilenir. Bir aile gibi düşünelim. Bir şey olduğu zaman aileme birşey olmaması için kendimi riske atarım çünkü çok bağılıyız. Domates gibi önce kendimi feda ederim dallarım sonra etkilenir yani önceliğim her zaman aile.

“

Yaprak sarma, bu yemeği çok seviyorum, yerken bıkmıyorum, çok lezzetli geliyor.

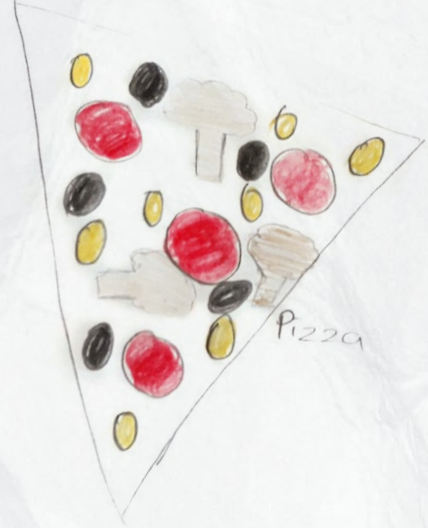

nohutlu pilau olmak isterdim çünkü
sokakta? gariban insanların yüzünü
güldürmek isterdim.

Ben bir yemek alsaydım,
Pizza olurdu.

bb

Mercimek çorbası çünkü
her içtiğimde kendimi iyi
hissediyorum.

Sarma

çok sevdiğim için. Ailemle
birlikte yediğim için.

Bir yemek olsaydım kek olurdu

“

İçli köfte, mesela
içim farklı dışım farklı
güzellikte ve tatlara
sahip olsun isterdim.

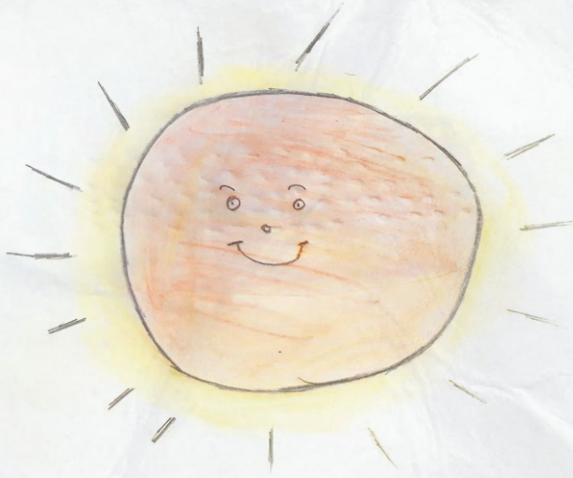
“

Ben bir yiyecek olsaydım
dondurma olurdu.

bir renk olmak...

Bir renk olsaydın ne renk olurdu?
Niye o renk olmak isterdin?
Bu seçtiğin renk ile ilgili seni mutlu
eden şey nedir?

“
Beyaz, saflığı
temsil ediyor, hayal
kürmek için en
güzel renk.

“
Gri, o rengi kendime
yakıştıyorum, her yerde
kullanmayı seviyorum. Bir de
ne beyaz olabiliyor ne de siyah,
ortası olduğu için.

“
Siyah, çünkü gece dünya
karanlık. Işık olmadan
karanlık oluyor ya, işte o
rengi çok severim çünkü
dünya karanlıkken insanların
gerçek yüzünü göremez
sadece seslerini duyarsın ya,
o zaman da kimse kimseye
kötülük edemez.

Mor, rengi sevdiğim için ve menekşe sevdiğim bir çiçek olduğu için.

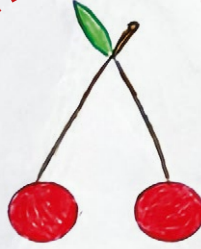

Mavi kadar sonsuz.

mavi

Mavi, güven veriyor. Ben mesela sırlarımı gökyüzüne anlatırım. Mavi güven huzur ferahlık veriyor örnek olarak; denize buluta insanlardan daha çok güvenirim.

Kırmızı, kirazı çok sevdiğim için.

Mavi

Mavi olmak isterdim, mavi gibi huzurlu ve mutlu.

Gökyüzü

Gökyüzü rengi olmak isterdim. Çok huzur verici bir renktir. İnsan sinirlendiği ya da kızdığı vakit çok rahatlatıcı bir renktir.

Kırmızı

çünkü o renk = sevgi

“

Beyaz, masumiyeti gösterdiği için saflığı ve temizliği temsil ettiği için.

Siyah

Siyah çünkü hiç kimse başkasının siyahlığını hissetmez.

Sarı

çünkü ortama ışık saçıyor.

Beyaz; çünkü bütün doğal renklerin oluşması beni coşandırır ve mutlu eder. Her zaman her rengi taahhüt beyazdır. Bu yüzden en sevdiğim renk seçeneğimdir. Unutmayalım; Beyaz bütün renkleri taahhüt eder.

Değişen ve değişmeyen yönleri ile çocuk(luk): Çocuk kim?

Kezban Çelik*

Çocukluk kavramının 17. ve 18. yüzyıllarda ortaya çıktığı; 20. ve 21. yüzyılların ise “çocuk yüzyılları” olduğu söyleniyor. Sahiden öyle mi?

Bu yazı, yukarıdaki soruya yanıt vermeye çalışan bir yazı olacak ve yanıt vermeye çalışırken mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının “çocuk kim” sorusuna verdikleri yanıtları dikkate alacaktır.

“Çocuk ve çocukluk” kavramlarının aynı olmadığı farkında olunarak, çocukluk üzerine kısa bir yolculuk yapılacaktır. Çocukluk tarihi üzerine yapılan çalışmalar bize, “çocukluğun doğal sandığımız özelliklerinin büyük ölçüde toplumsal ve değişken olduklarını” gösteriyor (Şirin, 2019:12). Çocuk, demografik bir kategoriye gönderme yapmakta iken, çocukluk, “çocuğu” tarihsel ve sosyo-kültürel yapılar içine yerleştirmeyi gerektiriyor. Aslında demografik bir kategori olarak ele alındığında bütün toplumların; bireylerin rol, statü ve deneyimlerini yaş ile ilişkilendirerek ele aldıkları ve bu yüzden bütün toplumlarda yaşa bağlı bir tabakalaşmadan söz etmenin mümkün olduğu görülüyor (Riley ve diğerleri, 1972). Diğer yandan rol, statü ve deneyimin yaş ile kurulan ilişkisi, sosyal bir kurgu olup bu niteliği ile zaman ve coğrafyaya göre değişiyor. Böylece ülkeden ülkeye, kültürden kültüre ve zaman içinde değişen öğeler, “kimin çocuk, genç, yetişkin, yaşlı” olduğunu belirliyor. Çocukluk da,

* Prof. Dr., TED Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

tıpkı diğer yaş kategorileri gibi zaman ve coğrafyaya göre değişime uğramış ve uğramaktadır. Gelis'in (1991) vurguladığı gibi, aynı zaman zarfında ve hatta aynı toplumda birbiri ile çelişen farklı çocukluk imgelerinin varlığı kolaylıkla tespit edilebilir. Bugün anladığımız anlamdaki çocukluğun Batı toplumlarına özgü ve yüzyılların ürünü olduğu söyleniyor (Onur, 2007). Çocukluk tarihinin belki de en önemli araştırmacısı olan Ariés, 1600'lere kadar ayrı bir çocukluk kavramının olmadığını söylüyor ve ekliyor:

“Ortaçağ toplumunda çocukluk fikri yoktu; bu, çocukların ihmal edildiği, terk edildiği veya hor görüldüğü anlamına gelmez. Çocukluk fikri, çocuklara duyulan sevgiyle karıştırılmamalıdır: çocukluğun özel doğasına ilişkin bir farkındalığa tekabül eder. Çocuğu yetişkinden, hatta genç yetişkinden ayıran özel doğaya ilişkin farkındalık Ortaçağ toplumunda eksikti.” (Ariés, 1962:8)

Kuşkusuz Ariés'in de belirttiği gibi tarihsel toplumsal olanda çocuk hep vardı. Ancak çocukluğun sadece biyolojik bir kategori olmayıp aynı zamanda toplumsal bir kategori olduğu ve bu niteliği ile de tarihsel sürece tabi olduğu görülüyor. Sanayileşme ve kentleşme düzeyi, devlet pratikleri ile bu pratiklerin kapsayıcılık düzeyi, cinsiyet, yaşanan coğrafya, sahip olunan ailenin sınıfsal yapısı, etnik farklılıklara göre farklı ve çelişik “çocukluklar” üretiyor. Modern çocukluk ve/veya egemen çocuk paradigması ise temel olarak üç kabule dayanıyor: çocuklar yetişkinlerden farklıdır, yetişkinliğe hazırlanması gerekir -yetişkinlik bir kazanımdır- ve bu hazırlanma sürecinden yetişkinler sorumludur (Tan, 1994). Üç kabul birlikte ele alındığında Şirin'in (2019) de ifade ettiği gibi modern çocukluk paradigması, yetişkinliğin sınırlarını çizen bir tahayyül biçimi gibi gözüküyor.

Çocuğun değerine ilişkin anlam değişimini izlemeye ilişkin yapılacak olan tarihsel bir okumanın, bu değere ilişkin ilk kırılma noktasının gözlenebileceği yerden başlatılması faydalı olacaktır. Rönesans Dönemi, çocukluk ve yetişkinlik anlamlarının değişmeye başladığı kırılma dönemi olarak görülebilir. Etkileri toplumsal olanda izlenebilen köklü değişimler

olmaya başlıyor. Bu değişimleri kabaca “kapitalist üretim biçimi”, “sanayileşme” ve “ulus-devlet” gelişimi şeklinde soyutlamak mümkün gözüküyor. Üretim biçiminde meydana gelen değişim, zenginliğin kaynağı olan toprağı ve toprağına bağılı üretim biçimini değiştirecek, fabrika üretim biçiminin oluşması ile yeni bir yaşam örgütlenmesini de beraberinde getiriyor. Bu değişim ile birlikte iş gücü kentsel alanlarda yoğunlaşmaya başlıyor. Fabrika üretim biçimi ile nüfusun büyük çoğunluğu ücretli çalışana dönüşmüş ve “iş” “evden” ayrı bir mekanda örgütlenen, karşılığında ücret alınan bir faaliyet haline gelmiştir. Fabrika üretim biçimi, zaman ve mekanı sabitleyerek, özel-kamusal alan çalışılan-çalışma dışı zaman gibi ayrımların da oluşmasını beraberinde getirmiştir.

Ücretli iş ve ücretli çalışan kişiler çok eski tarihlerden beri var olmakla birlikte toplumsal örgütlenmeyi etkilemeyecek düzeyde idi (Huberman, 2002). Bu koşullar altında yaş ve cinsiyete bağılı tabakalaşma görünmez ve/veya az görünür bir ayrımdı. Ulaşım, haberleşme, üretimde bilimsel metot ve tekniklerin kullanılmıyor olması gibi nedenlerle piyasa ve rekabete dayalı bir üretimden ziyade geçimlik bir üretimden bahsetmek mümkün idi. Böylesi bir toplumsal yapı içinde çocuğına ilişkin yapılan tarihsel ve sosyolojik çalışmalar tarım toplumlarında çocukluğun bugün anladığımız ayrımlarla ele alınmadığını söylemektedir. Tarımsal faaliyetlerde insan gücüne daha fazla ihtiyaç duyulması ailelerin daha fazla çocuk sahibi olmayı istemelerine neden oluyor, bu durum ise kalabalık ailelerin ortaya çıkmasına yol açıyordu. Modern tıp henüz etkin olmadığından bebek ve çocuk ölümlerinin yüksek olması, doğum kontrolüne dair metotların olmaması da doğumların yüksek olmasının bir diğer nedenini oluşturuyordu.

Tarımın ağırlıklı üretim biçimi olduğu toplumlarda; çocuklar ailenin üretim sürecine mümkün olduğu kadar erken katılmakta, yetişkinden ayrı bir kategori olarak ele alınmamakta idi, böylece yetişkin için iyi ve/veya kötü olan her şeyin çocuk için de geçerli olduğu söylenebilir. Bu yapı içinde çocuklara adeta “minyatür yetişkin” gibi bakıldığı, çocukluk süresinin kısa olduğu ve tüketici bir üyeden ziyade üretici bir üye olarak algılandığını da

söylemek mümkün gözükmemektedir (Ariés, 1962). Çocukluğa dair paradigmanın oluşmasında kentleşme, işin evden ayrı mekanda örgütlenmesini sağlayan fabrika üretimi ve üretimi piyasa koşullarına göre rekabete ve karlılık esasına göre örgütleyen kapitalist sistem arasında yakın bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu gelişmelerin çocukluk ile ilgi en önemli boyutu çalışma yaşamına ilişkin düzenlemelerle ilgilidir. Önemli bir düzenleme olan “fabrika düzenlemeleri” çalışmaya dair alt ve üst limitleri belirlemiş, böylece çalışma yaşamına dahil olmaya ilişkin alt limit, çocuğu ücretli işten dışlamıştır (Newman, 1999).

Bir kısım çocuğun ücretli işten dışlanması ile zorunlu ve yaygın eğitim arasında yakından bir ilişki olduğunu gözlemek aynı zamanda bu sürecin aktif öznesi olan ulus-devlet gelişimine de dikkat çekmek gerekli gözükmemektedir. Ekonomik gelişme/büyüme ve bunun demografik ve bürokratik çıktıları ile ulus-devlet gelişimi arasında ilişki olduğuna (Vilensky, 1975:13) da değinmek faydalı olacaktır. Matbaanın keşfi ve kullanımının yaygınlaşması, anadillerin kitlesel bir iletişim aracı haline gelmesini olanaklı kılmıştır. Ulusal dil oluşumu ile ulusalcılığın gelişmesi arasında da çok yakın bir ilişki görülebilir. Çocukları, ulus-devletin ‘ideal yurttaşları’ olarak yetiştirmek, devlet politikalarının merkezine yerleştirilmeye başlamıştır. Bu kapsamda zorunlu ve yaygın eğitim de modern paradigmanın oluşumunda önemli olmuştur. Diğer yandan okulun sağladığı disiplin, fabrika işi için de gerekli olmuştur, fabrika işinin uzun, dikkatli çalışma saatleri için yeni işgücünün eğitilmesi, disipline edilmesi önem arz etmiştir (Çelik, 2001). Böylece okulları devlet açmış, okutulacakları ve okutanları belirlemeye başlamıştır. Zaten modern çocukluk paradigmasının gerçekleştiği ana kurum okuldur, yani okullaşmanın başlangıcı modern çocukluğun da miladıdır (Şirin, 1999: 156) denilebilir.

“Fransız İhtilali ve onun sosyo-politik yansımaları da çocuğun politik olarak keşfinde son derece etkili oldu. Modern çocuk artık ne günahkâr, ne minyatür yetişkin ne de aile içinde aktif bir işgücüydü. Çocuk ailesi ile birlikte, hatta çoğu zaman ailesinden önce millete ve devlete aitti.” (Özta, 2011:26)

Kırdan kente, gelenekselden moderne evrilen aile bir yandan küçülmüş, diğer yandan da geleneksel toplum yapısı içinde üstlenmiş olduğu bazı fonksiyonlarını bırakmak durumunda kalmaya başlamıştır. Sanayileşme ile birlikte; çocukların çalışmasını sınırlandıran iş kanunları, zorunlu eğitim ve sosyal güvenlik önlemleri, çocuğun potansiyel ekonomik değerini azaltırken maliyetini arttırmaya başlamıştır. Böylece kır ailesinden farklı olarak kent ailesi küçülmeye -üye sayısı, mekansal ve fonksiyonları açısından- başlamıştır (Çelik, 2001). Çocuk, çalışmaması, yetişkinliğe hazırlanması gereken ve bu hazırlanma sürecinden yetişkinlerin sorumlu olduğu bir kategori olarak değer kazanmaya başlamıştır. Çocukların masum ve doğal olarak güçsüz olduklarına ilişkin algı, aileleri çocuklarına alaka ve şefkat ile davranmaya ve çocuklarını yetişkin yaşamının sert gerçekliklerinden korumaya yönlendirmiştir (Newman, 2009: 300-301).

Böylece modern çocuk paradigması, çocuğu yetişkinden ayıran, ancak sağlığı, eğitimi, gelişmesi ve korunmasından yetişkini sorumlu tutan anlayışa dayanır. Bu anlayış, çocukluk süresini uzatan, ekonomik değeri yerine psikolojik değeri öncelikli kılan, çocuğu ailenin merkezine alan bir anlayıştır. Bu hali ile çocukluk bir orta sınıf değeri olmaktadır. Bu değer içine girebilen ilk çocuklar da “orta sınıf ve erkek” çocuklar olmuştur (Hoyles ve Evans, 1989). Diğer bir deyişle, bu değer bir sınıf ve toplumsal cinsiyet uzantısı içermektedir. Diğer yandan modern çocukluk aslında tüm bu düzenlemelerin bir yüzünü görünür kılarken, gizlediği boyutlarını deşifre etmeyi de olanaklı kılmaktadır. Modern çocuk tanımı masum değildir. Zira sınıfa ve cinsiyete bağlı eşitsizlikleri gizlemektedir. Böylece kırdan kente, tarımdan sanayiye doğru uzayan çocukluk süresi ve bu kapsamda gelişen modern çocukluk paradigması tüm çocukları kapsayıcı olamamıştır. Sanayileşme, kentleşme ve ulus-devlet gelişim ve dönüşümüne göre çocukluk süresi kısaltmakta, çocuğun ekonomik değeri önemini korumaktadır.

Sanayileşmenin çekici gücünün sınırlı olduğu, tarım üretim biçiminin ağırlığını koruduğu, kırın iticiliği ile kentleşmenin gerçekleştiği toplumsal yapılarda çocuğun değeri halen

değişime uğramamıştır ve/veya çok az değişime uğramaktadır. Bu tür toplumsal yapılarda devletin içerici pratikleri de genellikle kapsayıcı olmaktan uzak olmaktadır. Bir yandan sanaysiz kentleşme ile kırdan kente gelen ailelerin geleneksel fonksiyonlarını devir edebilecekleri kurumsal mekanizmaların zayıf olması, diğer yandan kentsel alanda geçinmek için tek yol olan ücretli emek piyasasına dahil olma güçlükleri ve/veya dahil olunması halinde düşük ücretli işlerde çalışmak gibi nedenlerle aile bağımlı üye sayısını azaltmaya çalışarak varlığını sürdürmek zorunda kalmaktadır. Bu koşullar altında çocuğun ekonomik değeri halen önemli olmakta, bu da çocuğu üretici bir üye olarak görme eğilimini beraberinde getirmektedir. Çocuklar, aile geçim stratejileri içinde sürece aktif katılmakta, çocukluk süresi kısalmakta, eğitime dahil olmama ve/veya dahil olunması halinde de dahil olunan sürenin kısalması gibi sonuçlarla modern çocukluk tanımı kapsamı dışında kalmaktadırlar.

Tarihsel-toplumsal olanda çocukluğun değişimi üzerine Türkiye’de yapılan az sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak Çiğdem Kağıtçıbaşı’nın 1975 yılında başladığı ve 2010’lu yıllara kadar izini sürdüğü Çocuğun Değeri çalışması başucu çalışması niteliğinde olup, modern çocukluk değerinin gelişimi hakkında önemli tespitler yapmaktadır. Kağıtçıbaşı, çocuğa anne-babalar tarafından atfedilen değerlerin kavramsal şemasının üç ana değer tipi oluşturduğunu söylemektedir. Bu üç değer tipi: ekonomik, psikolojik ve sosyaldir. Ekonomik değer, temelde çocukların, hem küçükken hem de yetişkin olduklarında sağladıkları ekonomik/maddi yararları dayanmaktadır. Burada en önemli faktör yetişkin evladın yaşlı ana-babaya sağladığı yaşlılık güvencesi ile ilgilidir. Psikolojik değer, çocuğun ana-babasına verdiği mutluluk, gurur, sevgi ve birliktelik gibi doyumlarla ilgilidir. Sosyal değer ise evli yetişkinlerin çocuk sahibi olduklarında kazandıkları sosyal kabul ile alakalıdır. Özellikle geleneksel toplumlarda kişiler evlendiklerinde değil, çocuk sahibi oldukları zaman yetişkin kabul edilirler. Aile isminin ya da sülalenin devamı da özellikle erkek çocuk sahibi olmanın getirdiği bir sosyal değerdir (Kağıtçıbaşı, 2010:171).

Bu üç ana değer tipinin ülkeler düzeyinde dağılımına bakıldığında özellikle faydacı/ekonomik

çocuk değerinin daha az gelişmiş ülkelerde ve ülkelerin kırsal, daha az gelişmiş bölgelerinde daha önemli görüldüğü bulunmuştur. Bunun en önemli nedeni ise fakirliğin yoğun olduğu ve sosyal güvenlik sisteminin olmadığı ortamlarda çocukların ailelerine ekonomik katkısının çok önemli olması ile açıklanmaktadır. Bu değer yaygın olması ile erkek çocuk tercihi arasında da ilişki olduğu, zira ataerkil aile sistemlerinde özellikle yaşlılıkta aileye ekonomik destek sağlayanın esas olarak erkek çocuk olduğu görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1982). Çocuğa ilişkin değer tiplerinin ikincisi olan psikolojik değer ise refah düzeyi yüksek ve kentsel yaşam koşullarında daha belirgin olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, çocukların artık aileye ekonomik katkısının olmamasıdır; tam tersine kentsel hayatta çocuklar aileye masraf olmaktadır. Göreceli olarak, çocukların psikolojik değeri, çocuk sahibi olmakta önemli bir neden olarak ortaya çıkar, çünkü çocuk sahibi olmanın ekonomik olarak bir anlamı yoktur (Kağıtçıbaşı, 2010:172). Bu çerçevede modern çocukluğun başlangıçta “orta sınıf” değeri olduğunu; zamanla diğer sınıfları içerecek şekilde genişlediğini ancak halen bu değer dışında kalan çocukların var olduğunu belirtmek faydalı olacaktır.

Bu veriler dikkate alınarak; kırsal, düşük refah düzeyindeki ve düşük sosyo-ekonomik düzeydeki toplumlarda, yetişkin evlada maddi bağımlılık ve buna bağlı olarak yüksek doğum oranına, çocuğun ekonomik değerini ve yaşlılık güvencesi değerini ön planda tutan sosyalleşme değerlerine ve erkek evlat tercihine çokça rastlandığı söylenebilir (Kağıtçıbaşı, 2010:173). Çocuğun ekonomik değerinin önemini koruduğu mevsimlik tarım işçiliğinde yer alan çocukları ve onların çocukluk tahayyüllerini anlamak bu çerçevede son derecede önemli olacaktır.

Mevsimlik tarım işçiliği ve çocuklar

“Yoksul emekçilerin çocukları, zorunlu olarak, fiziksel olarak yapabildikleri andan itibaren aile gelirini desteklemek için çalıştılar ve 19. yüzyılın sonlarına kadar bunu yapmaya devam ettiler.” (Thane, 1981:3)

Yoksul emekçilerin çocukları 21. yüzyılda da fiziksel olarak yapabildiklerini yapmaya devam ediyorlar. Bu grubun önemli temsilcilerinden birisi ise mevsimlik tarım işçiliğinde yer alan ailelerin çocuklarıdır. Bu çocuklar, modern çocukluk değerini eleştirmek için değil, bu değer için girememenin ne demek olduğunu anlayabilmek için ele alınmaktadır. Bunu anlayabilmek için biraz bu işçilik türünden bahsetmek önemli olacaktır. Yapılan çalışmalar, mevsimlik tarım işçilerinin yaklaşık %60'ının yoksulluk sınırının altında yaşadıklarını, en az %70'inin de tüm aile üyeleriyle birlikte çalışmakta olduklarını göstermektedir (Hurst, Temrine and Karl, 2005). Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bitkisel üretimin gerçekleştirilmesinde mevsimlik gezici tarım işçileri önemli bir aktördür (ILO, 2020:5). 2019 yılı Çocuk İşgücü Anketi verilerine göre 221 bin çocuk (% 30,8) tarım sektöründe çalışmaktadır. Tarımsal üretim süreçlerinde çalışmak için genellikle bütün aile fertleri birlikte göç ettiğinden, çalışmak için gidilen yerlerde çocuklar da çok büyük oranda ücretli işçiler olarak çalışma sürecine katılmaktadırlar.¹ Mevsimlik gezici tarım göçüne katılan çocukların, tarlada çalışsın ya da çalışmasın, çok büyük bir kısmının eğitim yaşamları kesintiye uğramaktadır. Tarlada, bahçede çalışan çocukların eğitim hayatları açısından yüksek oranda okulu terk ve devamsızlık söz konusudur.²

Türkiye'de gezici mevsimlik tarım işçilerinin çok önemli bir bölümü Şanlıurfa ilinde yaşamaktadır. Şanlıurfa, topraksız aile oranlarının en yüksek olduğu ildir. Bu yazının derdini aşan şekilde Güneydoğu Anadolu Bölgesi iç göçe katılımda geç kalmış, 1990'lı yıllarla birlikte bölgenin kent merkezlerine göç etmiştir. Kent merkezlerine göç eden zorunlu göçmenler buralarda ciddi bir iş gücü fazlasının oluşumuna neden olmuşlardır. Yaşadıkları yerlerde iş bulamayan zorunlu göçmenler için gezici mevsimlik tarım işçiliği dışında fazlaca bir alternatif kalmamıştır (Kaya, 2009: 122). Meselenin çocukları ilgilendiren boyutu ise,

1 Hayata Destek Derneği'nin 2014 yılında gerçekleştirmiş olduğu çalışmanın sonuçları 5-11 yaş grubundaki çocukların yüzde 35'i tarlada çalışırken, bu oran 12-15 yaş grubunda yüzde 78'e, 16-18 yaş grubunda ise yüzde 85'e çıkmaktadır.

2 <https://www.hayatadestek.org/wp-content/uploads/2021/09/e-bulten-2016-2.pdf>

gezici mevsimlik tarım işçiliğine aileleri ile birlikte katılmalarına ilişkindir. Öncelikle belirtilmelidir ki, kırdan kente zorunlu göç etmiş, kentsel iş piyasasına katılım gösterememiş, kalabalık aileler için gezici mevsimlik işinde çocukların yer alıyor olmaları bir sonuç değil bir nedendir. Aile yoksulluğu bu işçilik türüne yol açmakta ve çocuklar da ailenin yoksulluk mücadelesinin parçası haline gelmektedirler. Sorunun arkasında hane yoksulluğu yer almaktadır ve aileler çocuk emeğine tarımda mevsimlik göç sürecinde ihtiyaç duymaktadır. Böylece çocukların eğitimlerini yarıda bırakarak aileleriyle birlikte göç etmeleri ve tarımdaki ağır çalışma koşullarına dahil oldukları görülmektedir (Friedrich Ebert Stiftung Derneği, 2012:12, Kalkınma Atölyesi, 2013). Bu dahil oluş ile birlikte çocukların eğitime katılımları, eğitimde kaldıkları süre ve eğitimin getirisine olan inançları sarsılmaktadır.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin Bernard van Leer Vakfı desteği ve Çukurova Kalkınma Ajansı işbirliğiyle 2016-2017 yıllarında yürüttüğü "Adana'da Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çocuklarının Yaşam Koşullarının Çocuğun İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi" araştırma projesinin bulgularına dayanılarak hazırlanmış olan rehber³, "Mevsimlik tarım işçiliği göçü bir kişinin veya ailenin tarımsal üretim faaliyetlerinde iş bulabilmek için çoğu kez Şubat-Kasım döneminde sürekli yaşadığı (ikamet ettiği) yerden göç etmesi ve gidilen yerde (il veya yöre) tarımsal üretimin yapıldığı alanların yakınında ve çoğunlukla çadırda yaşanılması sürecini ifade eder. Türkiye'de önemli sayıda çocuk aileleriyle birlikte mevsimlik tarım işçiliği göçüne katılmaktadır. Aileleriyle beraber göç eden hatta tarla ya da bahçelerde çalışmak durumunda kalan çocukların çoğu gelinen yörelerde okula gidememektedir. Bazı çocuklar okula gidebilseler de bu çocukların eğitimleri kesintiye uğradığından zorlu yaşam ve barınma koşullarıyla beraber yeni bir okul ortamına, yeni öğretmenlere ve arkadaşlara alışmaları, bu koşullarda başarı göstermeleri güç olmaktadır. Mevsimlik gezici tarım işçisi hanelerdeki çocuklar oyun, eğitim, aileyle vakit geçirme, sosyalleşme gibi durumlarla özdeşleşen çocukluk yaşamından çok, çalışma,

3 <https://goc.bilgi.edu.tr/media/uploads/2021/06/24/mevsimlikgezicitarimisciligi-egitim-rehber.pdf>

ekmeğini kazanma, ev işlerini yapma, çocuk bakımı verme ya da aile bütçesine katkı gibi yetişkinlik yaşamına ait etkinliklerle uğraşır. Çocukluktan ziyade yetişkinliği deneyimlerler”.

Yetişkin işlerini yapıyor olmalarına ve modern korunan çocukluk anlayışına uzak kalan yaşam deneyimlerine rağmen onlar çocukluğu oyun ile kurmaktadır. Çocuk oyun oynaması gerektirir. Zorlu yaşam ve çalışma koşullarına rağmen modern değerler onları yakalamış olduğunu ve aslında çocuğun çalışmaması gereken bir üye olduğunu hatırlatmaktadır.

Çocuk tahayyülleri: çocuk oynar

“Çocuk oyun oynar, saklambaç oynar, top oynar, kovalamaca oynar.”

“Çocuklar oynamayı çok sever uyumayı çok sever, acıkırlar hep. Yetişkinler her yere gidebilir çünkü her işi yapabilirler, çocuklar yapamazlar onların yaptıklarını.”

“Çocuk oynamayı çok sever her zaman arkadaşlarıyla oynamak ister.”

“Çocuk; oyun demek, eğlenme demek.”

Çocuğun oyun oynaması gerektiğini belirtirken aslında yetişkinlerin görevlerini de hatırlatmaktadır. Yetişkin; çalışması gereken, askere giden, araba süren, yemek yapan, çalışan ve çocuğa bakması gereken kişi olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk olabilmek için yetişkine gereksinim duyulduğunun ya da çocuğun kim olduğunu anlatabilmek için önşartın yetişkinlik sorumlulukları ile ilgili olduğunun da altını çizmektedirler. Çocuk: yetişkin olmayandır:

“Bana göre çocuk dışarıda oyun oynayan, kısa boylu, küçük ayakları, küçük elleri olan, giydikleri kıyafetleri küçük olan çocuktur. Yetişkin araba süren, çalışan, büyük ayakkabılar giyen, makyaj yapan kişilerdir.”

“Çocuklar parka gitmeyi sever, oyun oynamayı sever, okula gider. Yetişkin insanlar işe gider, askere gider, yemek yapar, evlenir, çocuklarına bakar.”

“Çocuk sorumluluk yükü taşımayan, yükü olsa dahi onun bilincinde olmayan, her şeyden eğlence çıkararak bireydir. Yetişkin sorumluluk sahibi, doğru karar verebilen kişidir.”

Çocukların çocukluğu oyun ile kurdukları, modern paradigmada olduğu gibi çocuğun ne olmadığını/ne yapmaması gerektiğini çok samimi aktardıkları görülmektedir. Çocuklar meraklı, enerjik, şeker ve çikolata seven küçükler olarak şekilleniyor. Yaramazlık yapmaları, coşkun ve neşeli olmaları gerektiğinin de altını çizmektedirler.

Çocuk nasıl olur?

“Çocuklar meraklı olurlar, oynarlar, yaramaz olurlar.”

“Çocuklar yaramaz, sevinçli, coşkun, neşeli olurlar.”

“Çocuk hep pozitifdir ve şeker seven bir insandır.”

“Çocuklar arabaları sever, çikolata ister, yaramazlık yapar.”

Bu ifadelerle toplu bakıldığında bazı hususların altını kalınca çizmek gerekmektedir. Köyden kente iş aramaya gelenlerin göç hikâyesinden farklılıklar gösteren mevsimlik tarım işçiliği toplumsal hareketlilik yönünü tersine çevirmektedir. Kentten köylere işe gitmek, yani kentlilerin (yeni olanların) köye (eskiye) işe gitmesi temel göç dinamiğinin tersi bir görüntü sunmaktadır. Bu hareketlilikte oluşabilecek sosyal değişiklikler elbette köyden kente göçün ortaya çıkaracağı hareketlilikle benzerlik göstermeyecektir. Bu hareketliliğin yarattığı sonuçlar arasında eğitim düzeylerinin yükselmesi, kadın istihdamı ve kamusal alan paylaşımının artması, çocuk sayılarının

düşmesi gibi sonuçların görülmediği aşikârdır. Mevsimlik tarım işçilerinde görülen çocuk sayılarının fazlalığı, eğitime katılım düzeylerinin düşüklüğü, kadınların mevsimlik tarım işçiliği dışında çalışma hayatına katılmaması, geleneksel aile rollerindeki sertlik, ataerkil yapılardaki değişmeye karşı direnç işin kentliler tarafından köyde gerçekleşmesi sonucudur. Kentten köye iş göçü paradoksal olarak da modern dinamiklerin düzenleyemediği iş ve çalışma ilişkileri ortaya çıkarmaktadır. Bu süreç en çok çocukları etkilemektedir. Kentsel alanların yoksul muhitlerinde yaşıyor olsalar da, bu çocuklar kentsel yoksulluktan etkilenen, ancak kentin değerlerine göre konumlanan çocuklardır. Bir yandan ana baba özeni yeterli gözükmemektedir, diğer yandan devlet kaynakları çok sınırlı şekilde hayatlarına dokunmaktadır .

Çocuk işçiliği sorunu başlığı altında ele alınan mevsimlik tarım işçiliğinde yer alan çocukların sorunlarının hiçbirisi çocuklardan kaynaklanmadığına göre, ekonomik, kültürel, toplumsal ve küresel boyutlara yönelme gerekliliği ortaya çıkmakta ve konunun çocuk hakları temelinde ele alınması kaçınılmaz olmaktadır. Ancak öncelikle kamuyu göreve davet etmek önemli gözükmektedir. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 27'inci maddesine göre, çocukların zihinsel ve fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasına yetecek bir yaşam standardından yararlanma hakları vardır. Yoksulluk içinde büyüyen çocukların karşılaştıkları sorunlar, özellikle de eğitim alanındakiler, yetişkinlik dönemine yeterince hazırlanamamalarına yol açmaktadır. Bu çocuklar yetişkin olduklarında düzenli iş bulamamakta, kamu hizmetleri almak veya çocuklarına yeterince bakmak için gerekli bilgilerden yoksun olabilmektedir. Sonuçta, kendi çocuklarının da yoksulluk içinde büyüme riski artmaktadır (UNICEF, 2011:19). Çocuklar ise çocukluklarını yaşamak istemektedir. Bu kapsamda yoksul emekçilerin çocuklarının mevsimlik tarım işçiliğinde olmamaları gerekmektedir. Yoksulluk döngüsünün kırılması için mevsimlik tarım işçiliği sorununda çocuk boyutunun özel olarak ele alınması, barınma, eğitim, sağlık gibi temel hizmet alanlarının çocukların ihtiyaçları göz önüne alınması gerekmekte (Friedrich Ebert Stiftung Derneği, 2012:1); hatta oldukları yerleri düzeltici çalışmalar yapmak yerine en baştan gezici mevsimlik tarım işçiliğinde çocukların varlığını kabul etmemek ve çocukların tahayyüllerini yaşamalarına olanak sağlamak gerekmektedir.

Kaynakça

Ariés, P. (1962); *Cenuries of Childhood: A Social History of Family Life*, Translated Robert Baldick, New York: Alfred A. Knopf.

Friedrich Ebert Stiftung Derneği (2012). *Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı (MİGA)*,

<https://goc.bilgi.edu.tr/media/uploads/2017/07/25/fes-dunyadan-12.pdf>

Gélis, J. (1991). *History of childbirth: fertility, pregnancy and birth in early modern Europe*.

Hayata Destek Derneği (2016) *Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorunu, “Suriye’den Gelen Mülteciler Sonrası Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri” Konferans Raporu*.

Hoyles, M. ve Evans, P. (1989); *The Politics of Childhood*, journeyman Press, London.

Huberman, L, (2002); *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla, İletişim Yayınları*,

Hurst, P., Termine, P., & Karl, M. (2005). *Agricultural workers and their contribution to sustainable agriculture and rural development*.

ILO, (2020), *Virüs mü, Yoksulluk mu?*, Ankara. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_743368.pdf (Erişim tarihi: 07/12/2022) İstanbul.

Kalkınma Atölyesi (2012) *Mevsimlik Tarım Göçünden Etkilenen 6-14 Yaş Grubu Çocuklar için Temel Araştırma*, Ankara.

Kaya A. (2009). *Türkiye’de İç Göçler Bütünleşme mi Geri Dönüş mü?*. Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Newman, D. M. (1999); *Sociology of Families*, Pine Forge Press.

Onur, B. (2007); Çocuk, Tarih ve Toplum, İmge Yayınevi, İstanbul.

Öztan, G.G. (2011) Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Plumb, J. H. (1975). The new world of children in eighteenth-century England. *Past & Present*, (67), 64-95.

Riley, Matilda W., Marilyn E. Johnson, and Anne Loner, (eds.) (1972); *A Sociology of Age Stratification, Aging and Society, Volume 3*: New York: Russell Sage.

Semerci, P. U., & Erdoğan, E. (2017). Ben kendim büyüdüm demiyorum-Adana’da mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının yaşam koşullarının iyileştirilmesi. İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Sustainable Agricultural and Rural Development (SARD) Policy Brief 1. SARD and Agricultural Workers , 2006. (www.fao.org/sard/initiative).

Şirin, M. R. (2019). Değişen Çocuk ve Çocukluk Biraz Tarih ve Felsefe Biraz Sosyoloji ve Çocukluk Sosyolojisi. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 5-40.

Tan, M. (1994); “Çocukluk: Dün ve Bugün”, *Toplumsal Tarihte Çocuk İçinde*, Yayına hazırlayan Bekir Onur

Thane, P. (1981). *Childhood in history. Childhood, welfare and justice*. London: Batsford, 6-25.

UNICEF. 2011. Türkiye’de Çocukların Durumu Raporu: Yoksul Çocuklar.

Wilensky, H. (1975); *The Welfare State and Equality: Structural and Ideological Roots of Public Expenditure*, University of California Press.

bir hayvan olmak...

**Bir hayvan olsan hangi hayvan olmak isterdin?
Niye bu hayvan olmak isterdin?
Diğer hayvanlara ne söylemek isterdin?**

Kuş, uçtuğu için. Uçmak mutlu ediyor mu?

Bir kuş olup özgürce sonsuzluğa uçmak isterdim.

Kuş olmak isterdim. Balıklara hayattaki şartlarımız eşit mi diye sormak isterdim.

Kuş, her yere özgürce uçmak isterdim. Dünyadaki tüm insanları görmek tanımak isterdim.

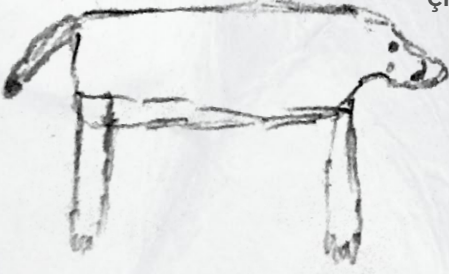

Köpekleri çok severim hama çok korkarım çok sevimli bir hayvandır

Atta nasıl çok hızlı koştuğu sorardım

Bende sevimliyimdir ben kendim oyun oynamayı çok severim

“ Buzağı. Diğer hayvanlara sormak istediğim soru bütun hayvanlar birbirlerine sahip çıksın.

buzağı

panda

Kimse seni seviyor mu?

“ Kartal olmak isterdim çünkü gökyüzünde özgürlüğü iliklerine kadar hissettiği için, özgürce yükseklerde uçabildiği için, ve timsaha çok sinsi olduğunu yavru ceylanları öldürmemesini söyledim.

Havada uçuyorsun
Seni yakalayayım
Miyorum

Senden çok
kızılıyorsun

kedi ve kuz

* Tavşan olmak isterim

* Tavşanı neden gazetede mazemesi olarak kullanırlar.

Tavşan

“
akrep

bana çok çekici
ve heyecan verici
geliyor.

Ankaraş olalım

Olur...

Ejderha

güvercin

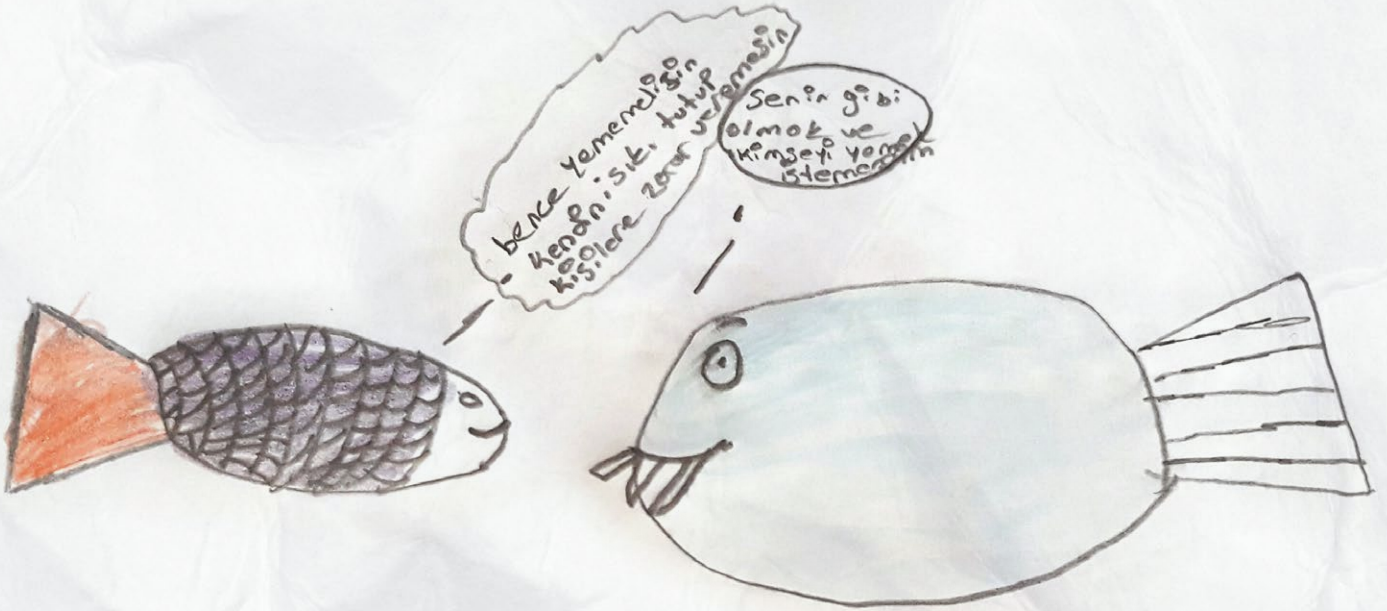
çünkü takla atıyorlar.

kuş-sincap

Ağaçlara çıkmayı
sevdiğim için.

Papağan

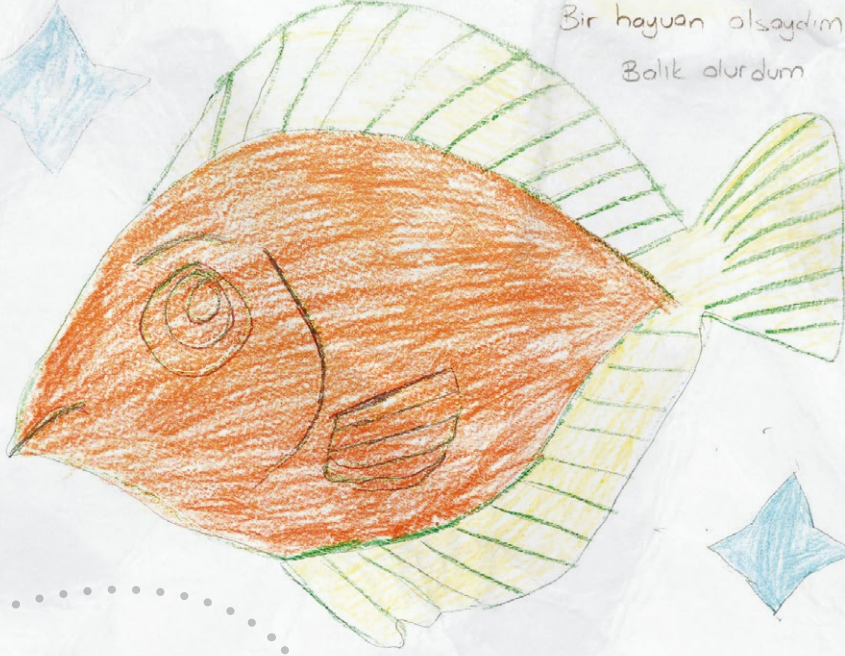
Konuşmayı nereden
öğrendin?

- Bence yememelisin kendini sıkı tutup kişilere zarar vermezsin
- Senin gibi olmak ve kimseyi yemek istemezdim

Bir hayvan olsaydım
Balık olurum

Melek balığı, balinayla
konuşurdum ona neden
bütün balıklar yumurtayla
çoğalırken onun doğurarak
çoğaldığını sorardım.

Köpek balığı, denizin
sahibi olurum. Nasıl
nefes alıyorsun?

Kelebek. Yılana
uçmak ister miydin
derdim.

Neden Bu
Kadar
yavassın...

Kaçık ol-
duğumun

serce kuşu

çünkü gözyaşı
döktüğünde ölüyor.

Gita olmak isterdim
Çok hızlı ve Pratik bir hayvandır.
Kuala; Sen benim kadar hızlı değilsin.

Tarzan olmak isterdim
Kuşun sesini neye çok
güzel öter görsün.

Ben muhabbet kuşu olmak
isterdim. Hem onları çok
seviyorum hem de ona
derdimi anlatabilmek
isterdim. O da benimle
konuşmak ister miydi?

kelebek

Yılana uçmak
ister miydin
derdim.

KUŞ

Kuş, uzaklara gitmek isterdim. Balıkla konuşmak isterdim, imkansız aşka adım atar mıydı benle.

Bir hayvan olsaydım Panda olurum.

panda

Panda, benim gibi uykuyu çok sevdiğileri için.

Bukalemun

Bukalemun olmak isterdim çünkü o da renk değiştiriyor.

Karıncı

Karıncı, yer altını görmek isterdim. Ağustos böceğiyle konuşmak isterdim.

Goril

Goril, insan hücreesine en yakın olduğu için ve eğitim konusunda fazla elverişli olduğu için.

Kaplan

Kaplan, çok vahşi, zeki. Herkesi korkutuyor. Çizgileri tipi endamı rengi beni çok etkiliyor.

civciv

Şirin olduğu için. Köpek balığına sorardım, suyun içinde boğulmaz mısın?

“

Güvercin, çünkü özgür bir biçimde her yeri gezip görmek isterdim.
Güvercin: Bende kanat var uçuyorum sen neden uçamıyorsun
Horoz: Benim de kanadım var ama uçamıyorum.

Kedi, genelde fareleri ve solucanları yediği için yemeden önce onun dünyada kalmak isteyip de istemediğini sormak istemesini isterdim. Fareleri ve küçük zararlı hayvanları öldürüp yer.

Çita, çok hızlı ve pratik bir hayvandır. Koala, sen benim kadar hızlı değilsin.

Kuş çünkü tutan yok hep özgür. O özgür ruhu seviyorum her çeşidi var böyle kendi yuvasını kendi yapıyor böyle ustalığına hayretle bakıyorum müthiş yani sahiplenmeyi çok iyi biliyor.

Hasır çantalı çocuklarımız

Hilal Aksungur*

Oluşturduğun gezegende çocuklar nasıl yaşardı?

'Mutlu, huzurlu, anne baba sevgisiyle büyürlerdi. Kız ve erkek çocuk arasında ayırım olmazdı, her çocuk okurdu, zorla çalıştırılmazlardı.'

Bu, tozlarından arınıp işlenmeyi bekleyen değerli taşların taş işleme ustalarıyla buluşmasının hikayesi...

Bir varmış bir yokmuş, bir diyarın iki farklı ucunda yaşayan iki çocuk varmış. İkisi de sabah kalktığında elini yüzünü yıkar, kahvaltısını yapar, çantasını alır yola koyulmuş. Bu çantalardan biri kumaştan diğeri hasırdanmış. Kumaş çantasını sırtına takan çocuk dümdüz, parlak, kusursuz bir asfalt yolda okuluna gider, yanından geçip gittiği binalara bakar, sokaklara park eden arabaların arasından geçen kedileri selamlarmış. Korna sesleri arasında kuş sesi duyarsa başını çevirip gökyüzüne bakmayı da ihmal etmezmiş. Hasır çantalı çocuğun yürüdüğü yolsa topraktanmış. Engebesi varmış; hava yağmurluysa biraz da çamuru... Yolda giderken incir ağaçlarını görür selam verirmiş. Toprak zemini kendine yuva yapmış eşsiz görüntüsüyle kalanşo çiçeğini görür: "Keşke kalanşo olsaydım." diye iç geçirirmiş. Biraz daha ileride lavantaların büyüleyici ve şifalı kokusu ile başı döner, her yorulduğunda gölgesinde dinlendiği çam ağacını seyredirmiş.

Kumaş çantalı çocuk eline aldığı kalemle defterine yazılarını yazar, dersini dinlermiş. Teneffüs olduğunda ise annesinin çantasına koyduğu fındıkları yermiş. Peki, hasır çantalı çocuk? O, fındık sevmezmiş. Hatta o dünyadaki tüm fındık ağaçlarının yok olmasını

*Yapımcı, TRT İstanbul Radyosu

dilermiş. Yine içinden böyle düşünürken önündeki ağacın dallarına uzanmış, fındıkları küçük elleriyle toplamış; sonra da hasır çantasının içerisine atmış. Hayat da işte böyleymiş. Küçük bir fındık kimi çocuk için şifa oluyorken kimi çocuk için cefa oluyormuş.

Hasır çantalı çocuk en çok okula gitmeyi seviyormuş. Öğretmenlerini, okul arkadaşlarını, onu hayallerine kavuşturacak derslerini... Çünkü hayal ediyormuş çocuk: Okuyacak, üniversiteye gidecek. Belki o da ileride meslekli ve itibarlı biri olacak tıpkı Aziz Sancar gibi. Ya da öğretmen olacak ve kendi gibi çocuklara ışık saçacak. Yeteneklerini fark edecekler onun, hasır çantalı çocuk herkes tarafından tanınacak! Bu hayalleri kurarken Ağustos sıcağından bunalıp şöyle bir dinlenmek ve huzur bulmak için gökyüzüne bakmış. Bir renk olsaydım bu mavi olurdu diye düşünmüş. Özgür ve huzurlu... Sonra da hayallerini, umutlarını, kızgınlığını o çok huzur bulduğu gökyüzünün maviliklerine anlatmış. Kaybolmuş o maviliklerde sonra da yine dönmüş gerçek dünyasına.

Hasır çantalı çocuğun pek çok özelliği varmış. Yardımsever ve paylaşımcıymış. Mesela bir aslan olsa ormanın kralı oldum diyerek köşesine çekilip yaşamaz; diğer hayvanlara yemek verirmiş. Veya bir yemek olurmuş acıkanlar yesin karnını doyursun, yüzü gülsün diye. Ne mi olurmuş? Sokaktaki garibanlar yesin diye nohutlu pilav, hasta olanlar içip şifa bulsun diye çorba... Hatta süt olmak istermiş; çünkü süt ile peynir de yapılabilir, yoğurt da... Üstelik pek çok yiyecekte kullanılır ve böylece bu yiyecekleri tüketenler sağlıklı olur. Çoklu düşünebiliyormuş yani, elindeki malzemeyi en iyi nasıl kullanacağını, nasıl değerlendireceğini iyi biliyormuş.

Birçok şeyin farkındaymış hasır çantalı çocuk. Bir kuşun, balıkla eşit şartlarda olmadığını da biliyormuş, ormanın kralı aslanın diğer hayvanlarla pek iletişim içerisinde olmadığını da. Güvercini uçuran kanatların aynısına sahip horozun uçamadığını fark ettiği gibi, insanların birçok hayvandan çekinirken güçsüz gördüğü karıncaların üstüne basıp geçmesine de içlenebiliyormuş. Bir karnıyarık yemeğinde pathıcanların arasına katılan malzemenin kıymadan ziyade annesinin emeği olduğunu da fark ediyormuş.

Bilirmiş hasır çantalı çocuk, çoğu zaman bir renk olarak bile algılanmayan beyazın aslında tüm renkleri içerdiğini, kaplumbağaya verilen yavaş sıfatının aslında bir anlamı olmadığını, uygun koşulların sağlandığı bir yarıştta tavşanı geçebileceğini bilirmiş. Bir insanla gül arasında benzetme kurabilecek kadar da zekiymiş; dermiş ki, 'insanlar da gül gibi yavaş büyür. Gonca gül açıldığında etrafına muhteşem kokusunu nasıl yaymaya başlıyorsa, güzelliğini, yapraklarındaki kadifemsi yapısını gösterebiliyorsa; bir insan da tıpkı gül gibi olgunlaştığında tüm renklerini gösterir'.

Ah, o bahar kokulu, bebek gülüşlü kıymetlilerimiz...

Hasır çantalı çocuklar renklidir, hayat doludur, meyve salatası gibi rengarenk, hoş kokulu... Ya da sürpriz yumurtalar gibi, dışarıdan bakıldığında anlam verilemeyen, ancak içerisinde türlü şekillerde, renklerde oyuncaklar barındıran...

Zaman zaman hüznüldür hasır çantalı çocuklar. Kimi zaman ne işi olduğunu anlamadığı bir tarlada akıtır hüznünü, kimi zaman fındık toplamaktan yorulduğunda nefeslenmek için oturduğu bir ağaç gölgesinde... İnsanların hayvanlara verdiği zararlara hüznlenirler bazen, bazen de 9-10 yaşına geldiğinde zorla yetişkin yapılan ve oyun oynamayı bırakmak zorunda kalan çocuklara...

Sevgi doludur hasır çantalı çocuklar, tüm çocuklar gibi...

Cesurdur hasır çantalı çocuklar, baharın kokusu gibi...

Masumdur hasır çantalı çocuklar, bebeğin gülüşü gibi...

Hayatta oyun oynamaktan, sabah okula gitmek için uyandırıldığında annesinden bir 5 dakika daha istemekten, okulda beslenme çantasını merakla açmaktan, parklarda yarını düşünmeden gönlünce oynamaktan başka bir işi olmaması gereken hasır çantalı çocuklar erken pişer, erken olgunlaşır. Nazlanmalarına ne zaman elverir, ne de koşulları. Erken yaşta yetişkin olmak zorunda kalır, taşıyabileceğinden daha fazla sorumluluk yüklenir, derslerini

de işlerinin arasına sıkıştırmak zorunda kalır. Ne özgür olduğunu hisseder, ne de kumaş çantalı çocuklarla eşit olduğunu...

İşte tüm bunlar aynı zamanda onları yaşlılarından daha güçlü hale getirir. Gerekli olan tek şeyse bu gücü ortaya çıkarabilecekleri, kullanabilecekleri bir alan. Zekalarının, hayat tecrübelerinin, hayallerinin işlenebilmesi için en önemli koşul eğitim. Onlar, saf haliyle değerli bir taş gibi bekleyen hasır çantalı çocuklar... Bizler, tozlarından arındırılan, uygun koşullarda işlenen değerli taşları birer elmasa, altına dönüştüren ustalar olmalıyız. Eğitimle işlenen hasır çantalı çocukların rengarenk iç dünyalarını güvenle, sevgiyle, başarıyla yansıtma görevini kolaylaştıracak yardımcıları olmalıyız. Bugünü düşünmek yalnızca bizi kurtarır. Yarını düşünmek ise hem bizi hem çocuklarımızı hem de toplumu kurtarır.

Bunu belki en iyi bilenlerden biri de benim. Benim babam da bir zamanlar hasır çantalı bir çocukmuş. Gündüz -10 derecede sebze ve meyve sattıktan sonra akşam evin küçük ve rahatsız bir köşesinde ders çalışmış. Öğretmen lisesini kazanıp çocuk işçi olmaktan kurtulduktan sonra, edebiyat fakültesini birincilikle bitirmiş. Sayısız öğrenci yetiştirdi dünün bu hasır çantalı çocuğu. Zorluğun en soğuk, keskin, sivri yüzünü bildiği gibi eğitimin ve başarının kıymetini de çok iyi biliyor. Tıpkı bugünün hasır çantalıları gibi...

Bugüne kadar yüzlerce usta, bu birbirinden kıymetli taşları işlemek için adımlar attı. Her gün bu sayı katlanarak artıyor, artmaya da devam edecek. Bugünün çocukları sevgiyle, emekle işlenerek geleceğe umutla, başarıyla ilerliyor. Katkısı olan herkese ne mutlu!

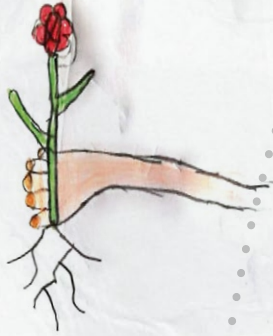
Son olarak; insanı bitkiden ayıran en önemli özellik konuşabilmesi, derdini anlatabilmesi, memnuniyetsizliğini dile getirmesi. Bu kitabın temelini oluşturan çalışmaya katılan çocukların iç dünyaları, zekaları, masumiyetleri, kırılganlıkları ve hüznüleri ve en önemlisi de ne istedikleri apaçık ortada. Hepimizin bildiği gerçeği bizzat yaşayan çocuklar şöyle diyor:

‘Çocuk 18 yaşına kadar çocuktur. Çocukluğunu yaşayabilmeli, çocuk işçi olmamalı, eğitim alma hakkını, kendi olma, çocuk olma hakkını sonuna kadar kullanabilmelidir.’

bir çiçek olmak...

Bir çiçek olsan ne olurdu?
Bir ağaç olsan ne olurdu?
Niye o çiçek ve o ağaç olmak isterdin?

Erik ağacı, gül. Gül güzel kokar ben de güzel kokuyorum, beni koparmasınlar.

Gül, gülleri çok severim. Her gün kopartıp hocalarıma götürürüm. Çok güzel renkleri var. Gül güzel kokar, gülü seven dikenine katlanır. Elma ağacı, elmayı çok severim. Tatlı elmayı daha çok severim çünkü çok sağlıklıdır her meyve gibi.

Ay ağacı olmak istedim. Çünkü Ay ağacı insanlara bir katkıda bulunuyor yağ ve çekirdeklerinde faydalıdır.

Bir ağaç olsaydım ben biraz ağacı olmak istedim. Çünkü kızların vazgeçilmez meykesidir ve Ayıta da insanlar reçel ve ilaçlarda kullanılmaya değerli oluyor.

Papatya, herkes çok sever.
Ağaç olmak bana kendimi
iyi hissettiriyor. Herkese
can vermek şehit olmayı
andırıyor.

Papatya olmak isterdim beyaz
ve huzurlu. Meyve ağacı olmak
isterdim faydalı olmak için

Papatya, hep seviyor çıkardım.
Elma ağacı, kırmızı elma olup
umut olurum insanlara.

Papatya ve meşe
ağacı. Sevdiğim biri
hediye ettiği için

Papatya çünkü bir
seviyor bir sevmiyor
sevenler hep bunu
kullanıyor ben de
hep istiyorum. Çınar
çünkü ömrü uzun
benim de ömrüm
uzun olsun isterim.

Papatya olurum,
çınar ağacı olurum
çünkü çok güzel
kokusu. Güzel
insanlara sevinç
vermek için papatya
olmak isterim.

Papatya olurum beni eline
alıp taş yapıp takar ve mutlu
olur.

Papatya, sevginin
sembolü.

Papatya olsaydım çok güzel
kokardım çünkü beni koparırlar
seviyor sevmiyor yapabilirler.

Papatya

Papatya, çok naif ve hoş bir çiçek. Koparıldıktan sonra çok güzel koku veriyor. Ve gerçekten insanların birbirine beni verince mutlu olmaları çok hoşuma giderdi. Bir ağaç olsam meyve vermesem bile insanların gölgemde oturup dinlenmesi bile hoşuma giderdi.

portakal

Portakal, çünkü çok seviyorum ve C vitamini ve çok çok sağlıklı.

benim bir
koku deniz
altında olan
Papatyam olmayı
istirdim hergün
bakardım

Orkide, rengi ve kendi şekli çok hoş ve beni mutlu ediyor. Elma ağacı, yere düştüğünde onu yemek mutlu ediyor.

Aloe vera, çünkü yara iyileştiriyor. Ceviz çünkü ceviz zihni iyileştirir.

Menekşe, çok özel bir çiçek. Vişne ağacı.

Orkide olmak isterdim çünkü dostluğun, aşkın, arkadaşlığın çiçeği.

erik ağacı

Erik ağacı. Eriğin toplanması kolay, bana da ulaşmak kolay. Eriği herkes sever, beni de herkes sever. Çiçek sevmiyorum, çiçek olmak istemiyorum.

Aya aiek ; Aankü aekirdek oluŖumunu etkileyen
aieklere bayılıyorum.

“
İncir ağacı olmak
isterdim. Bence
çocukluğumun ağacı
ve en yakın arkadaşım
bence. Kalanço olmak
isterdim, bence eşsiz
bir çiçek.

Kaktüs, insanın koku
ve göz zevkine değil
de sadece sabır
ve güzel bakmak
açısından tercih
ederdim.

Lale

Papatya

Gül

Lale olmak isterdim

Herkeze oksijen vermek
isterdim.

Çınar ağacı, en güçlü ve uzun yaşayan. Lale, çok severim saflığı ve temizliği görüyorum.

Hayal kurarak geleceği oluşturmak

Aylin İlden Koçkar*

Çocuklar erken dönemde yaşadıkları deneyimler ve ilişkiler çerçevesinde şekillenirler. Güvenli, tutarlı, destekleyici ilişkiler ve yetişme koşulları erken dönemden itibaren beyin gelişimini destekleyerek yaşam boyu öğrenme becerilerini de teşvik eder. Öte yandan, olumsuz yaşam deneyimleri yüksek miktarda strese yol açar. Sık ve uzun süreli aşırı stres ise beyin gelişimi açısından dikkat çekici biçimde değişikliklere neden olabilir. Olumsuz yaşam deneyimlerinin hem fiziksel hem de zihinsel sağlık üzerine etkileri ve davranışlar, fırsatlar ve ekonomik istikrar üzerine etkileri incelenmiştir. Olumsuz yaşam deneyimleri sağlık açısından önemli bir risk faktörü olarak tanımlanmaktadır ve erken dönemden başlanarak ele alınması gerekmektedir. Toksik stres ve tekrar eden olumsuz yaşam deneyimleri ise gelişmekte olan beyinleri etkiler. Çevrelerinde yüksek miktarda strese maruz kalan çocukların ileride fiziksel veya ruhsal hastalıklara yakalanma riskinin arttığı da bilinmektedir.

Mevsimlik tarım işçiliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanan Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı 2017-2023 kapsamında çocuk işçiliğinin en zorlu şekli olarak belirtilmektedir. Nisan ayından Ekim ayına değin binlerce mevsimlik tarım işçisi Türkiye'nin çeşitli bölgelerine göç ederek aileleri ile birlikte mevsimlik tarım işçiliğinde çalışmaktadır. Çocuklar ise barınma, sağlık, beslenme, hijyen gibi temel ihtiyaçlara erişimde zorlanmakta, zihinsel, sosyal, fiziksel ve psikolojik gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir.

* Prof. Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Hasat dönemi okul dönemine denk gelmektedir. Bu da çocukların eğitim süreçlerini aksatmakta, okul terk riski artmakta ve bu nedenle çocuklar kıramayacakları bir yoksulluk döngüsünün içinde kalmaktadır. Mevsimlik tarımda çalışan çocukların okula devam edememe oranları gençliğe doğru giderek artmaktadır (TÜİK, 2019). Tüm tarım işçileri arasında mevsimlik tarım işçilerinin en zor ve dezavantajlı koşullarda yaşayıp çalıştıkları bildirilmektedir. Aileler tarafından ve rakamlar ile bildirilen yoksulluk ve yoksunluk, ailelerin çocuklarını da çalıştırarak aile gelirine katkıda bulunmaları zorunluluğuna neden olabilmektedir. Borç ve yoksulluk içinde olan ailelerin bu döngüyü kırabilmesinin tek yolu da mevsimlik tarım işlerinde kendileri ve çocuklarının daha fazla çalışmasıdır.

Çocuklar tarım işlerinde çalışsalar da çalışmasalar da, bu dönem, çocukların okul dönemine denk geldiği için çocuklar okul ve evlerinden uzakta kalmakta, bu da uzun dönemde dezavantajlı duruma düşmelerine daha fazla neden olmaktadır. Okul terki olabileceği gibi, yer değiştirme nedeniyle eğitimin aksaması da söz konusu olmaktadır. Tarım işçilerinin çocuklarının ev işlerinde de yoğun biçimde çalıştıkları ve durumun özellikle kız çocukları açısından zorlayıcı olabildiği bildirilmiştir. Temizlik, yemek yapma, ateş yakma, kardeşlere bakma gibi çok sayıda görev çocukları beklemektedir. Mevsimlik tarım işçisi olan çocukların en önemli zorluklarından bir tanesi yoksulluk döngüsüdür. Aileleri ile beraber mevsimlik tarım işçisi olarak gezen çocuk ve gençlerin eğitimden de uzak kalmaları ile beraber bu yoksulluk döngüsünü kırmaları çok zor olmaktadır. Okul bitmeden okullarından ayrılıp, okul başladıktan sonra dönmek oldukça zorlayıcı bir deneyimdir. Elbette çocuklar yatılı bölge okullarına gidebilmektedir. Ancak bu durumda da ailelerinden uzun süreli olarak ayrı kalabilmektedirler. Mevsimlik tarım işçilerinin çocukları için buldukları bölgelerde yüksek kaliteli eğitim imkanlarının olması, kendileri için farklı bir gelecek inşa etmelerine imkan sağlayabilir.

Zor yaşam koşulları tüm aile üyeleri üzerinde olumsuz etkilere neden olabilir. Okula devam ve özellikle yaz dönemlerinde de, çocukların eğitim süreçlerinde yaşadıkları kaybın azaltılması ve zihinsel, sosyal ve duygusal süreçlerinin gelişimi için destek veren projelerin gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır.

Çocuklar ve ailelerin desteklenmesi amacıyla Genç Hayat Vakfı tarafından yapılan çeşitli atölyelerle ailelere ve çocuklara yönelik farkındalık çalışmaları yapılmaktadır. Ayrıca 6-13 ve 14-17 yaşlarında çocuk ve gençlere yönelik çeşitli atölyeler gerçekleştirilmektedir. “Yenilikçi Düşünce Eğitimi, Kendimi Keşfediyorum” atölyesinde çocukların esnek düşünme becerilerinin, yaratıcı düşünce geliştirmelerinin ve kendilerini keşfetmelerinin desteklenmesi amaçlanmıştır. Çocuklara, soru sorarak kendilerini, çevrelerini keşfetmeleri yönünde bir atölye kurgulanmıştır.

Atölye yürütücüsü olan MEB öğretmenleri, atölyeden önce öğretmen eğitimi almışlardır. Fındık hasadı için ağırlıklı olarak Şanlıurfa, Mardin, Diyarbakır’dan gelen mevsimlik tarım işçiliği döngüsündeki çocuk ve gençlerle Ağustos-Eylül 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen “Yenilikçi Düşünce Eğitimi, Kendimi Keşfediyorum” atölyesinde çocuklarla yaratıcı düşünce geliştirmeye yönelik farklı oyun ve etkinlikler gerçekleştirilmiş, atölye sonunda ise çeşitli sorular yer almıştır. Bu sorular Tablo 11’de yer almaktadır. Atölye sonunda ise bu soruların cevapları toplanmıştır.

Bu yazıda, Yenilikçi Düşünme Eğitimi: Kendimi Keşfediyorum Atölyeleri ile çocuk ve gençlerin hayali/yaratıcı süreçlere verdiği cevaplar ele alınacaktır.

Tablo 1: Yiyecek Seçimine Dair Nedenlerin Sıklığı

Nedensellik	Sıklık
Doyurur	5
Eğlenceli, lezzetli, severim	18
Ailecek, topluca yapılır	4
Sağlıklıdır	21

Çocuk ve gençlerin “Bir yemek olsaydın ne olurdu? Niye o yemek olmak isterdin, o yemekle ilgili seni mutlu eden nedir” sorusuna verdikleri cevaplarda, daha önce tadına baktıkları ve karınlarını defalarca doyurmuş ve çokça sevdikleri belli olan pilav, yaprak sarma, lahmacun, pizza, makarnanın en sık belirtilenler arasında olduğu belirlendi. Burada özellikle belirtilen neden ise, daha önce karnını doyurduğu ve sevdikleri için seçtikleri yönündedir (Tablo 1).

“Bir renk olsaydın, ne renk olurdu? Niye o renk olmak isterdin, bu seçtiğin renkle ilgili seni mutlu eden nedir” sorusunun cevapları incelendiğinde ise mor, kırmızı, sarı, mavi, yeşil, pembe, beyaz ve siyah renklerin dengeli biçimde seçildiği görülüyor. Nedensellik incelendiğinde ise görürüz ki, mavi deniz veya gökyüzünün rengi ve huzuru hatırlattığından, yeşil; doğanın rengi olduğundan, beyaz; temizlik, saflık, aydınlık ve rahatlığı temsil ettiğinden, çoğu zaman ise hoşla gittiğinden seçilen renklerdir (Tablo 2).

Tablo 2: Renklerin Seçimine Dair İfadelerin Sıklığı

Nedensellik	Sıklık
Rahatlatır, ferahlatır	5
Mutlu eder	18
Özgüvenli hissettirir, güven verir	4
Özgür hissettirir	21
Hoşuma gider, yakışır	24

Tablo 3: Hayvanların Seçimine Dair Nedenlerin Sıklığı

Nedensellik	Sıklık
Özgür hissettirir	33
Severim	43
Merak ederim	3
Faydalı olmak için	1 (Arı)
Güçlü olmak için	10
Sevimlidir	6
Kendinden emindir	1 (Aslan)

“Bir hayvan olsaydın ve diğer hayvanlarla konuşabilseydin hangi hayvan olmak isterdin ve diğer hayvanlara ne sormak isterdin? Neye bu hayvan olmak isterdin?” sorularının cevapları, çocuk ve gençler için içerik açısından gruplara ayrılmıştı. Bir grup sevdiği ve sevimli bulduğu için kedi, köpek, sincap, tavşan gibi hayvanları seçerken, bir grup çocuk ise özellikle belirterek daha vahşi, yırtıcı veya güçlü olan kartal, aslan, kaplan gibi hayvanları seçmiş, bunu da güçlü oldukları için yaptıklarını belirtmişlerdir. Çocuklara dair daha önce yapılmış içerik analizlerinden anlaşılmaktadır ki, çocuklar,

özellikle korunmasız veya güçsüz olarak değerlendirdikleri durumlarda kendilerini güçlü hayvanların veya süper kahramanların yerine koyarak, zihinlerinde bunu canlandırarak hayali gerçekleştirmektedirler. Kuş da sıklıkla seçilmiştir. Kuşun seçilmesindeki neden ise özgürlüğü temsil etmesi olarak ortaya çıkmıştır. Çocukların anne babalarından da duydukları, kuşlar gibi özgür olma fikrini benimsemeleri ve sürdürmelerinin de doğal olduğu düşünülebilir. Merak ederim diyen çocuklardan ikisinin köpek olmak istediğini, zira neler dediklerini anlamak istediklerini belirttiği, bir çocuğun suyun altını çok merak ettiği için deniz erkeği olmak istediğini belirttiği görülmüştür (Tablo 3).

Tablo 4: Çiçek/Ağaç Seçimine Dair Nedenlerin Sıklığı

Nedensellik	Sıklık
Mutlu eder	10
Severim	7
Güzel kokar / görünür	112
Faydalıdır, sağlıklıdır	14
Korur	1

“Bir hayal kutunuz olduğunu düşünün. Bu hayal kutunuzun içine mutluluğu çizmek isterseniz nasıl çizerdiniz?” sorusuna çocukların çoğunluğunun mutlu olma nedenleri olarak anne baba ve ailelerini belirttikleri belirlenmiştir. Ailelerin, çocukların öncelikli mutluluk kaynağı olması, çocukların güvenli aile ilişkileri içerisinde olduğunu da düşündürmüştür. Çocukların dayanıklılığının sosyal ilişkiler içerisinde güçlendiği, yakın, güçlü, tutarlı aile ilişkilerinin koruyucu niteliği düşünüldüğünde, bu bulgunun bir hayli önemli olduğu düşünülmektedir (Tablo 5).

“Bir çiçek olsaydın ne olurdu, bir ağaç olsaydın ne olurdu? Niye o çiçek ve o ağaç olmak isterdin?” sorusuna çoğu genç ve çocuk, güzel koktuğu veya görüldüğü için seçtiklerini belirtmiştir. Sağlıklı olduğu veya koruduğu için de seçmiş olan çocuk ve gençler olduğu dikkat çekmiştir (Tablo 4).

Tablo 5: Mutluluğa Dair Nedenlerin Sıklığı

Nedensellik	Sıklık
Okula gitmek	4
Ailem / Anne / Baba	77
Aşk / Güven	4
Para	5
Doktor / Polis / Avukat olmak	8
Hayallerimin peşinden koşmak	14
Ev	8

Tablo 6: Görünmez Olduğunda Yapılacaklara Dair Nedenlerin Sıklığı

Nedensellik	Sıklık
İnsanlara / çocuklara yardım etmek	65
Sevdiklerimin yanında olmak	18
Dünyayı gezmek	9
İntikam alırım	2
Zenginden alıp fakire veririm	8

“Süper güçleriniz olduğunu düşünün, bir günlüğüne görünmez olacaksınız, görünmez olduğumuzda neler yapardınız?” sorusuna çocuk ve gençlerin verdiği cevaplar çoğunlukla yardıma ihtiyacı olan diğer insanlara ve çocuklara yardım etmek istedikleri yönündedir (Tablo 6).

ben dünya bankasına girer
bütün kasayı boşaltıp
garibanların hayatını kurtarırım

Seni çok seviyorum canım kızım
 Bu cümleyi babamdan duymayı çok isterdim.
 O hiçbir duygusunu dâsa aktaramıyorsa hep içine
 kapandı

“Süper güçleriniz olduğunu düşünün, her şeyi duyabiliyorsunuz, dünya üzerindeki tüm sesleri, tüm konuşmaları. En çok duymak istediğiniz kelime, kelimeler ya da cümle ne olurdu? Niye böyle bir şey duymak isterdiniz?” sorusuna verilen cevaplarda çocuk ve gençlerin sevildiklerini duyma isteği ağırlıklı olarak ortaya çıkmıştır. İyilik sözleri ve doğanın sesi ise neredeyse eşit sayıda bildirilmiştir (Tablo 7). Çocuk ve gençlerin sevildiklerini duymayı arzu etmeleri, seilmeye dair ihtiyaçlarını düşündürmektedir. Öte yandan merak duygusu bu alanda da ortaya çıkmış, bir çocuk uzaylıların sesini duymak istediğini belirtmiştir.

Tablo 7: Duymak İstenilenlere Dair Nedenlerin Sıklığı

Nedensellik	Sıklık
İyilik	21
Sevildiğimi duymak	48
Başarılı olduğum	10
Doğa sesi (deniz, rüzgar, ağaç)	19

Tablo 8: Dilekler

Dilek İçerikleri	Sıklık
Nesneler (bisiklet, oyuncak)	30
Sevdiklerle kavuşma, konuşma	37
Kabul edilmek	5
İnsanların mutlu olması	33
Sağlıklı olmak	12
Sonsuz dilekler	22
Hayallere ulaşmak	87
Koronanın bitmesi	4
Hedeflenen eğitim seviyesine ulaşmak	6

“Cesaret nasıl kokar sizce? Neye benzer? Niyeye?” sorusunun cevabını çocuk ve gençler pek çok farklı biçimde tanımlamıştır (Tablo 9).

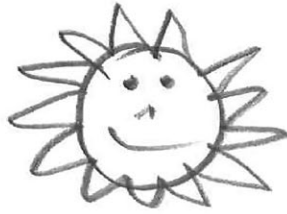

“Bahçede yürürken sihirli bir çiçek önünüze çıkıyor, bir dilek hakkınız var, çiçekten ne dilerdiniz?” sorusunun cevaplarında çocuklar öncelikli olarak hayallerine kavuşmak, sonrasında ise sevdikleri ile kavuşmak ve konuşmak, diğer insanların mutlu olmasını istemişlerdir. Çocukların sevdiklerine “ölümsüzlük” istedikleri de dikkat çekmiştir. Öte yandan kötü insanları iyiliğe teşvik etme veya uçmak gibi dilekler de ortaya çıkmıştır. Çocukların sevdiği insanların en önemli kaynaklarını oluşturduğu diğer alt temalarda olduğu gibi burada da öne çıkmıştır. (Tablo 8)

Tablo 9: Cesaretin Neye Benzediğine Dair Cevapların Sıklığı

İçerikler	Sıklık
Bir eylemde bulunmak	31
Hayvana benzer	9
Çiçeğe benzer	47
Hayvana	9
Annem	4
Ateş / Sıcak	8
Kan	3
Acı / Biber	34
Doğa / Hava olayı	16

Güneşe benzer rengi sarıdır
Her gün umutla dışarı umutla batıyor

“Umut neye benzer? Rengi ne olur? Niyeye?” sorusuna çocuk ve gençlerin pek çok farklı biçimlerde cevap verdiği gözlemlenmiştir. Umuda dair bazı örnekler şu şekildedir:

“Umut bir suda çırpınmaya benzer”,

“Umut benim canlılığıma benzer. Umut benim için ailemdir. Umudun rengi dünya rengidir”, “Sonsuzluktur, pozitif olmak ve olacağına inanmaktır”.

Tablo 10: Umudun Neye Benzediğine Dair Cevapların Sıklığı

İçerikler	Sıklık
Çiçek / kokusu	6
Duygu (sevgi, mutluluk)	7
Gökyüzü	10
Hayaller / hayalindeki meslek	12
Beklemek	14
Oyuncak (bisiklet)	3
Ağaç	4
Kuş	2

Sonuç

Oyuna dair araştırma ve teoriler, oyunun çocuğun sosyal-duygusal ve bilişsel gelişimini destekleyen önemli bir aktivite olduğunu, aynı zamanda da psikolojik sağlığını iyileştirdiğini bildirmektedir (Morrison, 2001). Çocuklar önce işlevsel ve keşfe dayalı oyunlar oynarken, sonrasında ise sembolik veya hayali oyunlara geçmektedir (Lillard, 2001; Cartwright, 2004). Hayali oyunlar çocuğun dünyayı semboller, fantaziler ile keşfetmesini, sembolik olarak farklı durumları deneyimlemesini ve duyguların da ifade edilmesini sağlar. Hayali dünyada çocuklar iç dünyaları ile sosyal durumları yeniden yaşayarak deneyimlerini duygusal ve bilişsel olarak anlamlandırır (Moore and Russ, 2006; McAloney and Stagnitti, 2009). Oyunsu süreçler sağlıklı çocuk gelişimi için çok sayıda boyutun bir araya gelmesini sağlayan güçlü bir mekanizmadır (Marcelo ve Yates, 2014). Hayalgücü ve duygu ifadelerinin kullanılması, çocukların bilişsel ve temsili becerilerinin, duygu durum düzenlenmesinin, başa çıkma ve problem çözme becerilerinin gelişmesini, bir başkasının niyetini anlamayı sağlar (Bornstein ve ark., 2002; Berk ve ark., 2006; Goldstein ve Russ, 2000; Singer ve Singer, 1990; Seja ve Russ, 1999). Hayali oyunlar bilişsel ve duygusal süreçlerin bir araya gelerek tüm bu becerilerin gelişmesine yardımcı olur (Russ, 2006).

Tutarlı, duyarlı bakımın yaşamın erken yıllarından itibaren sağlandığında, erken dönem yaşam stresinin etkilerini azaltarak, öğrenme, davranış ve sağlık ile ilgili uzun dönem olumlu etkilerinin olduğunu araştırmalar defalarca göstermiştir (Bethell ve ark., 2019). Bu atölye çalışmasında da ortaya çıkan yaratıcı düşünce içerikleri de öncelikli olarak önemli olanın sıcak ve yakın aile ilişkileri olduğunu düşündürmektedir. Çocukların içlerinde, iyilik, aile ile yakın ilişkiler ve umut hakkındaki olumlu düşüncelerinin, geleceğe doğru ilerledikleri yaşamlarında yollarını aydınlatması için gerekli kaynaklar mevcuttur. Çocukların içlerinde var olan kaynakları kullanarak geleceğe doğru ilerleme süreçlerinde, içerisinde buldukları yoksulluk döngülerini kırabilmeleri için yetişkinlerin gerek resmi kurumlar gerekse de sivil

toplum ile beraber, zenginleştirilmiş eğitsel yaklaşımlar ve hayal edebilmeyi mümkün kılan oyun süreçleri sunarak, çocuklara destek vermesi öncelikli görevleri olmalıdır.

Tablo 11: Yenilikçi Düşünme Eğitimi - Kendimi Keşfediyorum Etkinliği Soruları

1. Bir yemek olsaydın ne olurdu? Niye o yemek olmak isterdin, o yemekle ilgili seni mutlu eden nedir?
2. Bir renk olsaydın, ne renk olurdu? Niye o renk olmak isterdin, bu seçtiğin renkle ilgili seni mutlu eden nedir?
3. Bir hayvan olsaydın ve diğer hayvanlarla konuşabilseydin hangi hayvan olmak isterdin ve diğer hayvanlara ne sormak isterdin? Niye bu hayvan olmak isterdin?
4. Bir çiçek olsaydın ne olurdu, bir ağaç olsaydın ne olurdu? Niye o çiçek ve o ağaç olmak isterdin?
5. Bir hayal kutunuz olduğunu düşünün. Bu hayal kutunuzun içine mutluluğu çizmek isteseyiz nasıl çizerdiniz?
6. Süper güçleriniz olduğunu düşünün bir günlüğüne görünmez olacaksınız, görünmez olduğunuzda neler yapardınız?
Yeniden süper güçleriniz olduğunu düşünün, her şeyi duyabiliyorsunuz, dünya üzerindeki tüm sesleri, tüm konuşmaları. En çok duymak istediğiniz kelime, kelimeler ya da cümle ne olurdu? Niye böyle bir şey duymak isterdiniz? Bunu duyduğunuzda sizi mutlu eden şey ne olurdu?
8. Bahçede yürürken sihirli bir çiçek önünüze çıkıyor, bir dilek hakkınız var, çiçekten ne dilerdiniz?
9. Cesaret nasıl kokar sizce? Neye benzer? Niye?
10. Umudun neye benzer? Rengi ne olur? Niye öyle olur?

Kaynakça

- Berk, L. E., Mann, T. D., and Ogan, A. T. (2006). "Make-believe play: wellspring for development of self-regulation," in *Play Learning: How Play Motivates and Enhances Children's Cognitive and Social-Emotional Growth*, eds D. Singer, R. M. Golinko, and K. A. Hirsh-Pasek (New York, NY: Oxford University Press), 74–100. doi: 10.1093/acprof:oso/9780195304381.003.0005
- Bethell C, Jones J, Gombojav N, Linkenbach J, Sege R. Positive Childhood Experiences and Adult Mental and Relational Health in a Statewide Sample: Associations Across Adverse Childhood Experiences Levels. *JAMA Pediatr.* 2019;173(11):e193007. doi:10.1001/jamapediatrics.2019.3007
- Bornstein, M. H., Venuti, P., and Hahn, C. S. (2002). Mother-child play in Italy: regional variation, individual stability, and mutual dyadic influence. *Parenting* 2, 273–301. https://www.researchgate.net/publication/233442459_Mother-Child_Play_in_Italy_Regional_Variation_Individual_Stability_and_Mutual_Dyadic_Influence
- Cartwright, V. L. (2004). *A Validation Study of the Child-Initiated Pretend Play Assessment with 4–6-Year-Old Children*. Sydney, ASW: University of Newcastle.
- Dobbins, D.L., Berenson, L.M., Chen, H. et al. Adverse Childhood Experiences Among Low-Income, Latinx Children in Immigrant Families: Comparison of Children in Rural Farmworker and Urban Non-Farmworker Communities. *J Immigrant Minority Health* 24, 977–986 (2022). <https://doi.org/10.1007/s10903-021-01274-9>
- Goldstein, A., and Russ, S. W. (2000). Understanding children's literature and its relationship to fantasy ability and coping. *Imagin. Cogn. Person.* 20, 105–126. doi: 10.2190/tce0-trn5-6ht8-2fka
- Lillard, A. (2001). Pretend play as Twin Earth: a social-cognitive analysis. *Dev. Rev.* 21, 495–531. https://www.researchgate.net/publication/222695183_Pretend_Play_as_Twin_Earth_A

Social-Cognitive_AnalysisMarcelo, A. K., and Yates, T. M. (2014). Prospective relations among preschoolers' play, coping, and adjustment as moderated by stressful events. *J. Appl. Dev. Psychol.* 35, 223–233. doi: 10.1016/j.appdev.2014.01.001

McAloney, K., and Stagnitti, K. (2009). Pretend play and social play: the concurrent validity of the child-initiated pretend play assessment. *Int. J. Play Ther.* 18, 99–113. doi: 10.1037/a0014559

Moore, M., and Russ, S. W. (2006). Pretend play as a resource for children: implications for pediatricians and health professionals. *J. Dev. Behav. Pediatr.* 27, 237–248. doi: 10.1097/00004703-200606000-00011

Morrison, J. (2001). Early care and education in Ghana. *Child. Educ.* 77, 214–218. doi: 10.1080/00094056.2001.10522167

Quandt SA, Arnold TJ, Mora DC, Arcury A, Talton JW, Daniel SS. Hired Latinx child farmworkers in North Carolina: educational status and experience through a social justice lens. *New Solut.* 2021;30(4):282–93. <https://doi.org/10.1177/1048291120970207>.

Seja, A. L., and Russ, S. W. (1999). Children's fantasy play and emotional understanding. *J. Clin. Child Psychol.* 28, 269–277. https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1207/s15374424jccp2802_13

Singer, D. G., and Singer, J. L. (1990). *The House of Make Believe: Children's Play and the Developing Imagination*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

TÜİK, 2019 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2019-33705>

Vernon-Feagans L, Garrett-Peters P, De Marco A, Bratsch-Hines M: Children living in rural poverty: the role of chaos in early development. In: V. M, B. KR, editors. *The Oxford handbook of poverty and child development* Oxford: Oxford University Press; 2012. pp. 448–66.

mut- lu- luk

**Bir hayal kutunuz olduğunu düşünün.
Bu hayal kutunuzun içine mutluluğu
çizmek isterseniz nasıl çizerdiniz?**

“
Mutlu olduğumda bütün hayallerimi kutuya saklardım. Ailemle olduğumda hayallerimi kutuya saklardım. Mesela deniz kenarına gitsek hayallerimi kutuya saklardım.

Ağaç, piton yılanı, kartal gibi bitkiler ve hayvanların olduğu bir yer olmasını isterdim.

Annem. Annemin hayal edip de yapamadığı her şeyi bizim için her şeyi yaptı ama kendi için yapamadığı her şeyi.

Annemin mutlu olmasını çok severim

Annemin kokusunu içime çektiğimde mutlu olurum.

“
Ben bir öğretmen veya anasını öğretmeni olmak çocuklara bir şeyler öğretmek isterdim. Ben bir odamın olmasını isterdim çok mutlu olurum. Yurtdışına çıkmayı uzak bir yere gitmeyi isterdim çok mutlu olurum veya bu korona denen hastalığın bir an önce bitmesini isterim çok mutlu olurduk hepimiz.

“
Herkesin
mutlu
olmasını
isterdim.

Sevgi
ve
saygı

EV; Ailemle mutlu huzurlu bir yer.

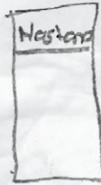

Hayal Kutum
Benim bu hayata istediğim şey Polis olmak mutlu
olmak en öncesinde "özgür" olmak istediğim her
şeyi yapmak ve her zaman mutlu olmak ve
aileme hep destek olmak •

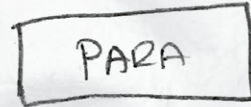

“

Ben hep mutlu bir aile tablosu hayal ettim. Belki hiçbir zaman bir arada olmadık diye böyle bir şey.

ve

bin hayal kutum olsaydı. İcine küçük bir Schir.
koyardım. Tek katlı. eüler kocaman bahçeleri, her yere
yordun kutubunu koyardım. kocamam çiçek tarlaları
ekerdim her sesit. o Schirde sadece mutlu huzurlu
iyilik içinde olmak isterdim. sadece yeşilligın
doğanın sevginin ve doğal olan her yerin içinde
mutlu olmak isterdim.

olimpiyatlara varmak

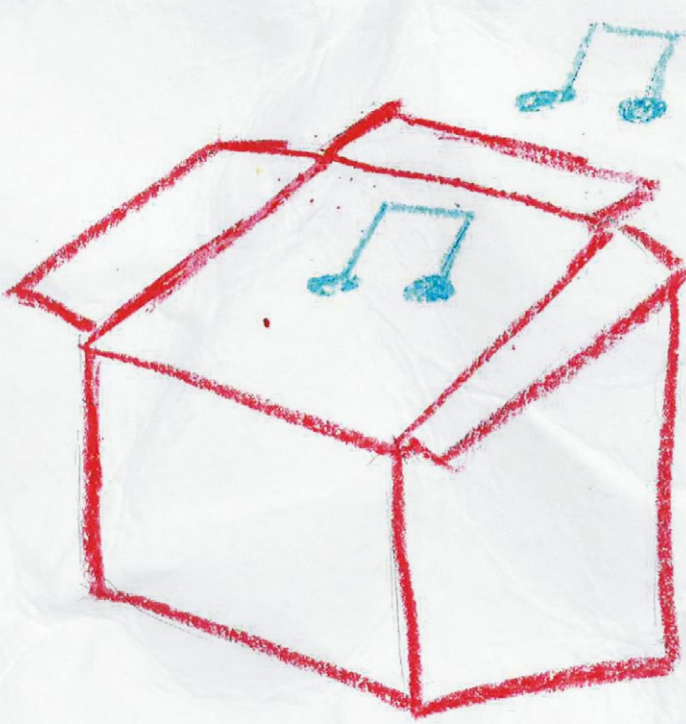

İsten eve gelmek beni çok mutlu eder

M. Ben 'mutlu olmak için 'meditasyon' yaparak 'özgün' olmak istiyordim

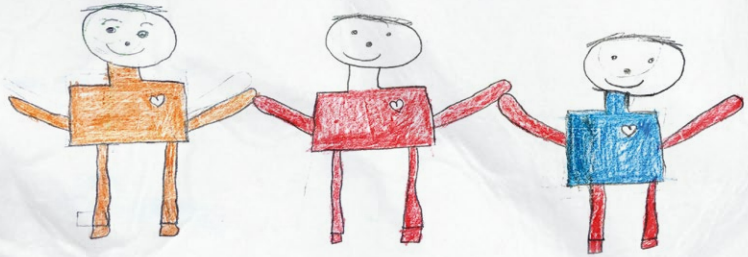

Müzik ruhun gıdasıdır!
Mutluluğu müzikle
elde edebilirim...

AİLE MUTLULUĞU

Sevgi ve Sabot

Siz balon olsaydınız...

Tangül Sınav*

Kırmızı Balon filmini izlediniz mi?

Kırmızı Balon izlediğim ilk çocuk filmlerinden biriydi... Film Pascal ile kırmızı harika parlak bir balonun dostluğunu anlatır. Pascal nereye giderse gitsin ipinden tutsa da tutmasa da kırmızı balon onunla gelir, konuşmadan çok sanki düşünce yoluyla anlaşılır.

Fakat kimse onların dostluğunu anlamaz, kuşkuyla bakar hatta kabul etmek istemez. Ne annesi onu eve alır ne bindiği otobüs ne de okulu. Hepsi, kendilerine göre haklı nedenlerle kırmızı balonu dışarıda bırakır. Yaşıtları ise hoyratça kırmızı balonu kendilerine ister ve Pascal'ı hırpalar... Pascal çaresiz, kırmızı balon ise sadık bir dost olarak kendi hikayelerini şekillendirirler...

Ne yazık ki hikayenin sonu hüznüldür. O yüzden hep o bölümünü geçiştiririm... Şimdi de aynısını yapacak ve size hikayenin sonunu anlatmayacağım...

Bir gün kitapçada tesadüfen filmle aynı ismi taşıyan kitabı bulduğumda önce heyecanlanmış, ardından sevdiğim filmin kitabı olduğunu anlayınca hazine bulmuş gibi sevinmiş ve daha okula başlamamış çocuklarımla büyük bir mutlulukla paylaşmışım... Kitabı okurken zaman zaman durup filmin çocukluk anılarımda yer alan sahnelerini anlatıp gözlerinde canlandırmaya çalışırdım... Her gece yatmadan önce bir bölüm okur, büyülü saatler yaşardık.

* Senarist, Genç Hayat Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

Kısacası çocukluğumdan çocuklarıma taşıdığım en güzel hikaye Kırmızı Balon'du...

Çocuklarımla sonraları daha farklı yolculuklara çıktık. Kendi çocukluğumdan yola çıkarak ben de onları filmlere götürdüm. Hatta kızım o yüzden büyüdüğünde bir film şirketinde çalışma hayalleri kurdu... Sonraları yeni film şirketleri, yeni hikayeler, yeni kitaplar, yeni maceralar birbirini kovaladı... Üstelik teknoloji ve olanaklar gelişti, o filmler daha ulaşılabilir olup önce kaset, sonra cd, dvd, ardından yepyeni kanallarla evimize girip bir tuş ötemize taşındı...

Bense zamanla Kırmızı Balon filmiyle ilgili daha çok dokümana sahip oldum, hatta filmin kendisini bile edinebildim... Ama geçmişteki Kırmızı Balon hikayesinin büyüüne bir daha dokunmadım...

Ta ki bir dostumun 5 yaşındaki torunu Zehra'ya bu kitabı yeniden okuyuncaya kadar...

Pascal'ın balonu bulma bölümü gerçekten çok güzeldi... Bir elektrik direğine takılmış olan kırmızı balonu gören Pascal önce balonu kurtarıp ipinden tutup götürmek ister. Kırmızı balon yaramazdır. Ne Pascal'a ipini tutturur, ne de Pascal'ı terk eder. Sonunda Pascal ile kırmızı balon arasında harika bir dostluk kurulur. Ta ki Pascal eve gelinceye kadar.

Ama annesinin balonu eve almayışına gelince duraladım. Eyvah, hikayenin burası sanki çocuklara, siz hayal kurar harika arkadaşlar edirsiniz, ama anneleriniz bunu anlamaz, bozar diyordu... Zehra'nın annesi Ayşe öyle biri değildi, hatta hayatta gördüğüm en ilgili, en harika annelerden biriydi... Bu ona haksızlık olmaz mıydı... Aklıma büyük oğlumun tepkisi geldi... 'Oradaki anne sen olsan balon dışarıda kalmazdı' demişti...

Ben de o bölümü daha değişik bir şekilde anlatıverdim... Ardından tramvaya geldik... Eyvah, bu da sistemi eleştiriyordu, hele okul kısmı tamamen bir hapisane, arkadaşlar konusuna hiç girmeyelim bile...

Kırmızı balon ile Pascal bu dünyada yapayalınızdı. Onun dışındaki dünya yanlış ve düşmandı. Ecel terleri dökerek 4-5 yaşlarındaki Zehra'ya yepyeni kırmızı balon hikayesi anlattım. Hele kendimin bile kabul edemediğim hüznü sonu mutlu mesut yaşamışlıklara dönüştürüverdim...

Sonrasında kendimi çok sorguladım... Çocuklarımı da bu hikayenin büyüyle büyütüştüm... Acaba asi ve isyankar olan taraflarımızı Kırmızı Balon'la mı beslemiştik...

Bunu çocuklarıma anlattığımda bana çok güldüler... Onlar hikayeyi kendi dünyalarında çok farklı değerlendirmişler ve onu başka boyutlara taşımışlar.

Bir film şirketinde çalışmayı hayal eden kızım çizgi roman çizeri ve yazarı, ortanca bir film şirketinde storyboard ve concept sanatçısı, en büyük olan ise tüm bunları kapsayan yönetmen ve yapımcı oldu... Kendi hikayelerini yazıp kendi hikayelerini anlattılar...

Bense hep Pascal ile o kırmızı balon arasındaki mükemmel dostluğu kendi hikayelerim kendi hayallerimle süsledim... Ve kendi hayatımı yaşadım...

Zaten tek bir hikaye yoktu ki... O kadar çok hikaye vardı ki... Kendi hayallerim, kendi rüyalarım... Hatta bana kimin neyi nasıl anlattığının bile anlamı yoktu... Sadece verilenleri alıp kendime göre değerlendirmiş ve yaşamıştım...

Yani siz hangi hayalleri kuruyor, nasıl bakıyor ve nasıl hissediyorsanız, bu sizin kim olduğunuzu ve kim olacağınızı anlatıyor... Senin filmin, senin kitabın, senin hikayen ve senin hayalin geçmişten geleceğe uzanan şaşmaz bir doğru... Eğer bu doğruyu düzgün okuyabilirsek kişileri, toplumu ve milletin geleceğini de görebiliriz...

Benim kırmızı balonuma gelince... Evet benim bir sürü kırmızı balonum oldu... Ve tüm kırmızı balonlarım hep özgürdü, hiçbirinin ipini zorunluluk dışında tutmadım. Benim

yanımda, arkamda da benimle beraberdi. Sadece kırmızı balonumun alınmadığı yerlerde biraz huzursuz oldum o kadar...

Kırmızı Balon'u seyrettiğim döneme geri dönersek... Bir sene sonra hayatımı zenginleştiren film ve kitap arayışına girdiğim dönemde Kırmızı Balon hikayesini yazıp çeken yönetmenin yine bir çekim sırasında helikopter kazasında hayatını kaybettiğini öğrenip büyük bir eksiklik duymuştum. Sanki çocukluğumuz öksüz ve yetim kalmış gibiydi...

Çünkü hiçbirimizin hayatı masal değildi, bizler okunmayı bekleyen hikayelerdik. Hepimiz Pascal'dık, görülmesi gereken, dokunulmaz olan kırmızı balonlarımız vardı. Birinin o hikayeleri okuması gerekiyordu...

Şimdi elimizde bambaşka bir olanak var. Bize kendi hikayelerini anlatan, sorduğumuz sorulara kah gülümseyerek kah hüznle cevap veren, hatta balonlarını gösterip renkleri anlatan çocuklarımız var. Kah resimle kah benzetmeyle kendi dillerine göre kendilerini anlatıyorlar. Onları doğru okumak ve onları anlamaya çalışmak bizim buradaki amaç ve idealimiz. Şimdi onları dinleme, anlama ve aramıza doğru almayı kolaylaştıracak beyinleri katma zamanı...

Yönetim Kurulu üyesi olduğum ama asıl gönüllüsü olduğum Genç Hayat Vakfı'nın, mevsimlik tarım işçisi çocuklar için hazırladığı eğitimlerden birini vakfın kurucularından Elif Zapsu hazırladı. Bu kitap da bu eğitimlerin sonucunda oluştu. Elif Zapsu, bize uzattığımız eli değil, tutmamız gereken elleri hatırlatıp, tanıma olanağını veriyor. Böylece bizim uzattığımız el ile bize uzanan elleri buluşturuyor...

Tıpkı Pascal'ın kırmızı balonunu kaybettiğinde yüzlerce renk renk balonun gelip onu bulması ve elinden tutup uçurması gibi...

Son bir soru... Siz balon olsaydınız ne renk olurdunuz?..

görün- mez olmak...

Süper güçleriniz olduğunu düşünün.
Bir günlüğüne görünmez olacaksınız,
görünmez olduğunuzda
neler yapardınız?

Ben sihirimle her yere ağaç
dikerdim. Buralara okul
yapardım çocuklar için.

Herkesi iyilik yapmak
isterdim yardım etmek
isterdim.

Kapadokya'ya
gidip balona
binmek isterdim.

Bir kişinin bahçesinden bir tane gül alırdım. Gülü
alip eve götürürdüm. Gülleri çok seviyorum. Çok güzel
kokuyor.

Görünmez
olsaydım senin
ellerini tutardım.
Kendimi
gösterirdim.

ben dünya bankasına girer
bütün hesabı boşaltır
garibanların hayatını kurtardım

Kötü insanlara
ders vermek
isterdim.

Sevenleri
kavuştururdum.

Kalbini kırdığım
insanların yanına
gidip onları mutlu
etmek isterdim.

Kötülüğü iyiliğe
dönüştürmek
isterdim.

Görünmez olsaydım insanlara yardım ederdim
Sihirli acaekten kardesimin delik kalbini iyilestirmesini isterdim.
Herkesi duyuyordim uzaktaki arkadaşlarımı duymak isterdim.

“
Görünmez olsaydım ; Güçlerimi ihtiyaçları olan insanlara
yardım ederdim Mesela; bir güle her elimden
geldiğince herşeye yardımcı olurdu. Ama
Sevemediğim insan olarak kızların saçını çekordim.

insanların
hayatlarını
kurtarmak isterdim.
Umut ışığı olmak
isterdim.

“
Bir günlüğüne görünmez olsaydınız ne yapardınız?
herkesin benim arkamdan ne konuştuklarını görmek isterdim
kötümü yoksa iyliğimden mi bahsediyorlar onu öğrenmek
isterdim Özellikle annemin benim arkamda ne söylediğini.

“
Bütün sokak
çocuklarına
yemek veririm.

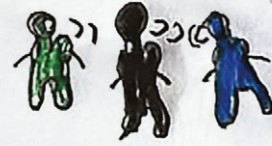
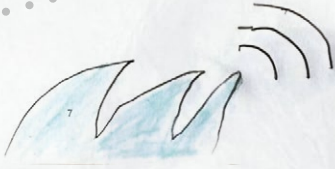
“
Eğer Bir Günlü Şane Görünmez olsaydım Ablamın
yaptığı Pastaları kura bileleri yardım Bulasıkları yıkamazdım.

Her Şeyi duymak

Her Şeyi duyabiliyorsunuz, dũnya ũzerindeki tũm sesleri, tũm konuŕmaları. En çok duymak istediğiniz kelime, kelimeler ya da cũmle ne olurdu? Niye bŕyle bir Şey duymak isterdiniz? Bunu duyduğunuzda sizi mutlu eden Şey ne olurdu?

En çok nüzgarla birlikte yaprak seslerini duymak isterdim. Denizlerdeki dalga sesi ve kuşların cıvıltılarını duymak isterdim. İnsanların gizli konuşmalarını duymak isterdim. Anıların arkasından konuşanların ne konuştuğu merak ettiğim için duymak isterdim. Diğer sesleri çok sevdiğim için duymak isterdim.

Seni çok seviyorum canım kızım

Bu cümleyi babamdan duymayı çok isterdim.

O hiçbir duygusunu dâsa aktaramıyorsa hep içine kapandı

“

Çok güzelsin , çok tatlısın , beni kurtarın gibi
sesler duymak isterdim.

“

Ben hayranlar konuşmalarını duymak isterdim
Çünkü onlar konuşmaya ya onların oralarda
nasıl haberleştiğini hep merak etmişimdir.

“

Fındık ağacından duymak isterdim
Ağacın bana biraz zorlama Yavaş dallarını
Kırma demesini isterdim

“

Her yerden huzur, mutluluk barış ağıllıklarının duyulmasını isterdim. Kimsenin üzülmemesini isterdim.

“

Tüm arkadaşlarımın "seni seviyorum" demesini isterdim.
Çünkü arkadaşlarımın beni sevmemesini istemiyorum.

Denizin benimle konuşmasını isterdim. İçine girmek, onun beni içine çekmesini isterdim. Denizin bana cesaret vermesini isterdim.

İnsanların birbirine selam vermesi. Çünkü bu zamanda birbirlerine selam bile vermiyorlar.

İnsanların iç sesi

Herkesin tartışmasız aralarında güzel bir şekilde anlaşarak konuşması veya birine utanmadan zorlanmadan seni seviyorum demesi.

Birisi arkamdan konuştuğu zaman duymak isterdim. (kötü Cubbal kuşunun sesini duymak isterdim. Bildircin kuşunun sesini duymak isterdim.

“
Annemin sesini
duymak isterdim

“
Teyzemin beni
sevdiğini duymak
isterdim.

“
Babamın bir
kere kızım seni
seviyorum demesi.

“
Yalnız olmadığımı
ne kadar çok
sevdiğimi sürekli
duymak isterdim.

“
Milletin ekonomi
düzeldi demesini
beklerdim.

“
Seni çok
seviyorum,
çünkü kimseden
duymadım nasıl bi
duygu olduğunu
öğrenmek
isterdim.

“
Çocuklarına canım
kızım veya canım
oğlum demelerini
istiyorum.

“
Her şeyi
başarabilirsin.

Senin sağıni
gelmele
istiyorum

Haydi
gelelim

Bende
seni
istiyorum

Haydi

Bu tarafa
kavsa
etmesini istemiyorum
Yoluna girmeliyim
edecekler

Geleceğimizin üçüncü gözü ve özgürlüğün kuşları çocuklar

Bülent Gülçubuk*

Her yıl Nisan ayı başında Türkiye’de büyük bir işgücü göçü başlar. Gezici tarım işçiliği hareketliliğidir bu. Yüz binlerce aile çoluk-çocuk yollara dökülür. Yılın 6-7 ayını zor koşullarda, birçok temel gereksinimden yoksun bir biçimde gidermek yoluyla hayat mücadelesine atılır. On yıllardır süregelen bu işgücü hareketliliğinin başrolünde çocuk işçiler var. Binlerce çocuk; fiziksel, zihinsel, eğitsel, sosyal, duygusal ve kültürel gelişimlerine zarar veren ve uluslararası normlara, yasalara uygun olmayan koşullarda çalışmaktadır.

Çocuk işçiliği sorunu ülkelerin; nüfus, eğitim düzeyi, ekonomik gelişme, istihdam ve genel kalkınma düzeyleriyle yakından ilgilidir. Ama daha karneler alınmadan okuldan alıkonan çocukların olduğu, yaşam kavgası verdiği bir ortamda kalkınmayı yakalamak da pek mümkün değildir. Nitekim ekonomiler büyüyebiliyor ama insani gelişme endeksleri aynı biçimde iyileşmeyi göstermiyor. Çocuk işçiliği ortadan kaldırılmadan ve toplum genelinde refah tabana yayılmadan iyileşme olmuyor. Tarımdaki çocukların eşit yurttaşlık temelinde eğitim hakkına ve fırsatlarına kavuşturulması ülkemiz açısından önemli ve çözümü bir o kadar da aciliyet gösteren bir sorundur. Çocuk işçiliğine karşı önlem almak, çözüm üretmek, duyarlılık göstermek evrensel bir sorumluluk haline gelmiştir. Çocuk işçiliği her şeyden önce sosyal ve ekonomik açıdan çok önemli bir insan hakları sorunudur.

*Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Bölümü

Gelecek ile ilgili hem en önemli güvence kaynağımız hem de en önemli kaygımız tüm çocuklardır. Çünkü çocuklar için ne kadar sağlıklı, güvenli, kaliteli bir gelecek planlayabilirsek ve bunu gerçekleştirebilirsek o kadar mutlu ve huzurlu bir ülke olabiliriz. Bu da çocukları önemsemekten, çocukları geleceğin ve kalkınmanın öznesi yapmaktan geçiyor. Şuna inanıyorum ki “çocuklar gelecek konusunda biz yetişkinlerden daha samimi, kapsayıcı ve paylaşımcı” düşünce içindedirler.

Kızıma 5 yaşında iken bir gün şöyle bir soru sormuştum, “bir giyecek olsaydın ne olurdu?”. Gelen cevap ilginçti; “çocuk ayakkabısı olmak isterim”. Neden diye sorduğumda gelen cevap hepimiz için bir ders niteliğinde idi. Aile olarak bir gün gezici tarım işçisi çocukları bir çadır alanında ziyaret ettiğimizde çok sayıda “yalın ayak” çocuk görmüştük. Kızım “neden çocuklar ayakkabısız”, diye sordu. Cevap vermekte zorlandık. Sıcak dedik, oyun oynuyorlar dedik, ayaklarını dinlendiriyorlardı dedik ama inandıramadık. Bu durum uzun süre aklında kalmış ve o soruyu-sorunu kafasında “ayakkabı olma isteği” ile çözmüştü. Diğer yandan kızım bugünlerde “ben başka bir çocuğun yerine de okumak isteyen bir çocuk olmak istiyorum” diyor. Bunu da okula gidemeyen çocukların yerine de okuyayım ve onlar için büyüyünce güzel işler yapan, her çocuğu okula gönderen, okullar açan, okulda çocukları mutlu eden, okuma-yazma öğreten ve oyun oynamayı da ihmal etmeyen bir “Bakan” olayım biçiminde açıklıyor. İşte hangi çocuğa sorarsanız sorun, böyle paylaşımcı, duyarlı, kapsayıcı cevaplar verecektir. Kapsayıcı olmayan, büyüdükçe kendisini hırslarına mahkûm eden, sınırlık tüketime kaptıran yetişkinlerdir, büyüklerdir. Şunu diyebiliriz o zaman, “dünyayı çocuklar yetişkinlerden bağımsız yönetse ne de güzel olurdu”.

Çocuklara sormuşlar, “fazladan size bir organ verilse ne istersiniz?” Çocukların neredeyse tamamı “üçüncü bir göz isterim” demiş. Neden demişler; üçüncü gözü başımın arkasında isterdim, arkamda ne olup bittiğini göreyim ve kimseyi geride bırakmayayım diye. Geldiğimiz nokta nedir? Birleşmiş Milletler’in yeni sloganı, “Kimseyi Geride Bırakma”. Eee, bak çocuklar

zaten kimseyi geride bırakmıyor, BIRAKAN BİZ YETİŞKİNLERİZ maalesef. O zaman şunu söyleyebilirim; “geleceğimizin güvencesi ve refahı, mutluluğu, paylaşımı için her bir çocuk ÜÇÜNCÜ GÖZÜMÜZDÜR”. Bu, her bir çocuk için olmalı. Her bir çocuk üçüncü göz olmanın mutluluğunu, fırsatını yakalamalıdır.

Yine bir çalışmada çocuklara sormuşlar, “bir hayvan olsanız ne olmak isterdiniz?” Çocukların neredeyse tamamı “KUŞ OLUP ÖZGÜRCE UÇMAK VE HER ŞEYİ, HER YERİ GÖRMEK İSTERDİM” demiş. Böylece herkes için özgür bir yaşam ortamı yakalamak istiyorlar. Peki, sizce yetişkinler ne cevap vermiştir buna; çoğunlukla kartal, aslan, kaplan, vb. Yani yine bir güç kavgası içinde dünyayı insanlara, çocuklara dar etmek istiyorlar. O zaman refah, kalkınma, paylaşım için ne gerekiyorsa bu, çocukların istekleri, hayalleri, dünyaları üzerinden olmalıdır.

Bir çalışma kapsamında bir ilkokulda çocuklara teknoloji dünyası konulu eğitim vermeye çalıştık. Çocuklar için Anadolu’nun bir okulunda “teknolojiye dayalı hayal gücü geliştirme” eğitim programı hazırladık. Basit-temel bir eğitim sonunda 10-14 yaş arası çocuklara kendi gelecek hayallerini bilgisayarda bir oyun programı ile tasarlamalarını istedik. 12 yaşında bir öğrenci “astronot olup uzaya fıncık götüren ilk kız çocuk” olmak istediğini belirtti ve oyununda da bunu tasarladı. Bizler tarım ürünleri için piyasada, üretimde ne yapacağımızı tartışırken “bir öğrenci uzaya fıncığı götürdü bile”.

Geldiğimiz noktada tarımda çalışan çocuklar var, okula gidemeyen çocuklar var, oyun oynayamayan çocuklar var, eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanamayan çocuklar var. Eğer hak temelli bir kalkınmadan söz edeceksek, tarımda-gıdada kendine yeterlilikten söz edeceksek, herkesin insana yakışır iş kapsamında işinin olmasından söz edeceksek işe çocukların dünyasından başlamalıyız. Her çocuk çocukluğunu yaşamalı, okula gitmeli, gelecek hayallerinin peşinden koşmalı, kalkınmanın-refahın öznesi olmalıdır. Bugünün çocuklarını geleceğimizin üçüncü gözü, birer özgürlük kuşu yaparsak kalkınmaya, refaha,

paylaşımçı-kapsayıcı bir dünyaya belki daha emin biçimde erişebiliriz. Çocuklar tarımda işçi olmasın, geleceğin tarımında söz sahibi olsunlar. Haydi hepimizin ortak geleceği için çocukların güzel hayallerinin, temiz dünyalarının, paylaşımçı amaçlarının peşinden koşalım... Çocuklar; oyununuzda, koşunuzda haydi bize de yer açın...

Bir dilek hakkı

Bahçede yürürken sihirli bir çiçek
önünüze çıkıyor, bir dilek hakkınız var,
çiçekten ne dilerdiniz?

“
Zengin olmak istiyorum,
ben artık işe gelmek
istemiyorum.”

“
Büyük bir ressam olmak
isterdim, bir de ailemle
birlikte bir ömür boyu
mutlu olmak.”

“
Ailemin benim yanımdan
asla ayrılmamasını
dilerdim, çünkü ailem
benim her şeyim.”

“
Dünyaca ünlü bir
eğitimci olmak
isterdim.”

tüm annelerin ölümsüz olmasını isterdim

Toprakta aailen tek en güzel çocuk olmak
isterdim.

Abim iyileşsin
derdim.

Kardeşimin delik
kalbini iyileştirmesini
isterdim.

Tüm annelerin
ölümsüz olması

İstedğim yere
giderdim,
gökkuşağında
kaymak isterdim.

Herkesin mutlu
olması, savaşların
son bulması.

Kendimi ifade
etmek isterdim.

Koca bir çınar
ağacı olmak.

Mutluluğun çok
yaygın olmasını
dilerdim.

Bitmeyen
çikolata isterdim.

Dileğim ştu olmak oda zaten imkansız
Ben hep mutlu ve huzurlu bir aileye sahip
olmak, isterdim.

Bir dilek 'Hakkım olsa Cöpsü bir Dünya isterdim
Kadına Şiddetin Son verilmesi

Tabiatdaki her şeyin eşitliği.

Bir dilek hakkım olsaydı ülkem, iyilik sağlık
huzur, mutluluk içinde olmasın dilerdim. hiç bir
kötülüğü olmayan bir ülkeye dönüşmesini isterdim.

Cesaretin kokusu

Cesaret nasıl kokar sizce?
Neye benzer? Niye?

Sıcak bir çorba gibi kokar;

Acı bibere,
herkes
yiyemediği
için.

Cesaret dünyanın
en iyi en güzel
kokusudur ve
çiçeğe benzer.

Doğa kokusu cesaret
kokusudur bana göre
cesaret verir çünkü
oksijen zaten doğadan
geliyor ondan dolayı
doğanın kokusu bana
cesaret verir cesaret de
doğa kokar.

Gül ve diken kokar ve acı hissi ahtı verir.

Cesaret sizce nasıl kokar? neye benzer? Nedon
Gül kokusudur Daga benzer

Anneme benzer onun kokusuna
Bu dünyanın en cesaretle engüflü kadını bence

“

Cesaret kolonya
kokusuna benzer.
Elim temizlendiği
için koronaya
karşı geldiği için.

“

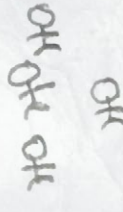
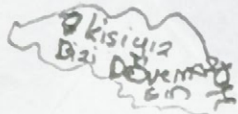
Annemin sesini
duyduğumda ya da
kokusunu içime çektiğimde
cesaretle olurum, minareden
atlamak gibi, korkunun
ecele faydası yoktur.

Cesaret bana göre toprak kokar.
Cesaretle en çok kadınlara benzetiyorum.

→ Cesaret benim için tek başına tüm gücümle yurt dışına gitmek istediğim bütün her şeyi göze alarak, cesaret bana ilham veren bir koku olurdu mesa toprak kokusu

Cesaret güç kokar

Hafif, yağmurun kokusu gibi çünkü yağmurun kokusu geldiğinde insan ferahlıyor.

Cesaret basımızı dik tutarak belli olur.

Bir hayatı kokar.

Cesaret ağı kokar

Ter kokusu.

Cennet kokusuna benzer

Daha iyisini hak ediyorlar

Paşa Gökdemir*

Para, dünyamızın çarklarını işletir ve tüm ihtiyaçlarımızı gidermek için kullanılır. Parasız bir şekilde hayatta kalma ihtimalimiz çok düşüktür. Parayla neredeyse her şey alınabilir. Mutlu olma şansımızı da artırabilir, örneğin eşya satın alabiliriz, istediğimiz yemeği yiyebiliriz, rahat bir evde yaşayabiliriz ve hayatımızı bir yere kadar kontrol edebiliriz. Zengin ülkelerde ortalama yaşam süresi çoğunlukla daha yüksektir. Para kazanmak için çalışmamız gerekir. Yeterince para kazanamayan bireylerin ve ailelerinin daha çok çalışmaları gerekir. Çocukların bile çalışması gerekebilir. Bu çalışan çocuklara çocuk işçi denir. Çocuk işçiliği çeşitli problemler içerir. Bazı çocuklar çalışması için okula gönderilmeyebilir, bazıları geç (okul başladıktan 1 ay sonra gibi) gönderilebilir. Yaz tatilinde de çalıştırılabilirler ve zorlayıcı şartlar altında çalıştıklarından fiziksel ve duygusal olarak zarar görebilirler.

Dünyadaki çocuk işçi sayısı 160 milyonu¹, ülkemizdeki çocuk işçi sayısı ise 720 bini bulmaktadır². Bu veriler üzücü bir gerçeği ifade etmektedir. Neredeyse dünyadaki 50 bireyden (yetişkin ve çocuk) biri ve Türkiye'deki 115 bireyden biri çocuk işçidir. Dünyada

1. <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCtenleri/%C3%A7ocuk-1%C5%9F%C3%A7tiler-in-say%C4%B1s%C4%B1-20-y%C4%B1ld%C4%B1r-ilk-kez-artarak-160-milyona-y%C3%BCkseldi-uluslararası%C4%B1>

2. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Labour-Force-Survey-2019-33807>

* Özel ENKA Lisesi, 11. sınıf, IB (Uluslararası Bakalorya Diploma Programı) Öğrencisi

yaklaşık 3 milyar³ , Türkiye’de ise 22 milyon çocuk var⁴. Yani, dünyadaki çocukların 17’de biri, Türkiye’deki çocukların ise 30’da biri çocuk işçi.

Çocuk işçiliğın engellenmesi, çocukların eğitim almalarının sağlanması gerekmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için çalışan kurumlardan biri Genç Hayat Vakfı. Genç Hayat Vakfı, çocuk işçilere yardım etmek için pek çok yöntem kullanıyor, biri çalışmak için başka illere giden çocukları eğitimlere götürüp oralarda çeşitli aktiviteler yapmalarını sağlayarak tarlalardan uzak tutmayı amaçlıyor. Bu aktivitelerden biri çocuklara sorular içeren kağıtlar verip cevaplamalarını sağlamak. Bu sorulara verilen cevapları analiz ederek çocuklarla ilgili cevaplara varabiliriz. Bu çocukların zeki olmadıklarını, çeşitli özellikleri nedeniyle bu hayata mahkûm olduklarını, hattâ onu hak ettiklerini düşünen birçok kişi var. Halbuki bu doğru değil. Ben 16 yaşındayım ve okula gidiyorum ve aynı soruları ben de cevapladım. Cevaplarımızı karşılaştırabilirsiniz.

Sorular ve cevaplar

Birçok soruya verdiğimiz cevaplar çok benzer. Örneğın, yemek, en çok verilen cevap lahmacun, çünkü onu seviyorlar. Benim cevabım da pizza, çünkü en sevdiğim yemek. Ya da renk, en sevdiğimiz rengi yazmışız hep. Futbol takımı taraftarları hariç, tabii.

Hemen hepimizin en sevdiğimiz çiçek gül, çünkü güzel kokuyor. Ağaç olarak da en çok erik ve çam ağacı. Cesaret neredeyse hepimiz için ter kokuyor. Umut çoğumuz için beyaz ya da mavi, çünkü parlak, bir enerjiye ve gökyüzüne benziyor.

3 https://www.cocukvakfi.org.tr/wp-content/uploads/2020/12/22_Yenibinyilin-Dunya-Cocuklari-Sayisal-Cocuk-uyari-Raporu.pdf

4 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2021-45633#:~:text=T%C3%BCrkiye%20n%C3%BCfusunun%20%26%2C9',bin%20300'%C3%BCn%C3%BC%20%C3%A7ocuklar%20olu%C5%9Fturdu.>

Cevaplarımızın farklı olduğu bir soru hayvanlarla ilgili. Çoğunlukla köpek, aslan ya da kuş olmak istemişler. Benim cevabım ise maymundu, çünkü diğer hayvanlara göre çok zeki ve grup halinde çalışabiliyorlar.

Hayallerimiz ne kadar benziyor

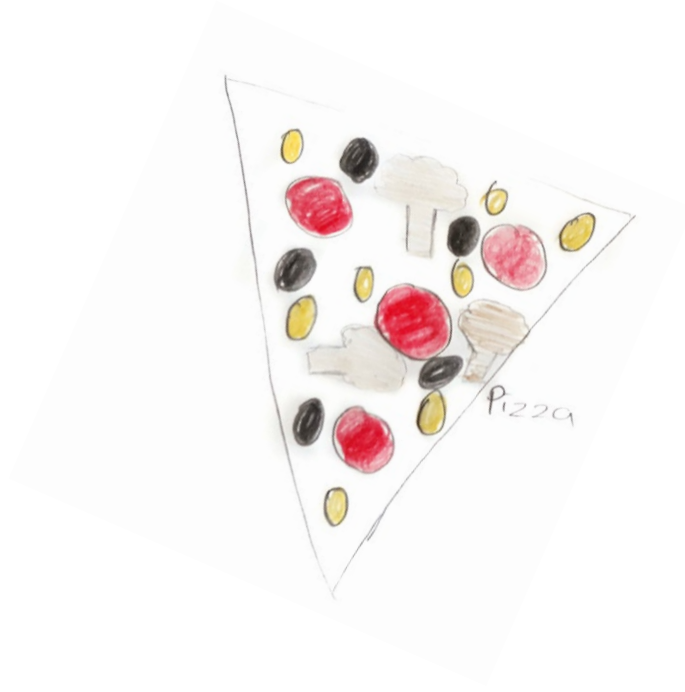
Mutluluğu benzer tanımlıyoruz hepimiz, ailelerimiz ve arkadaşlarımız öncelikli. Görünmez olsak hepimiz kötülükleri engelleyeceğimizi, para çalıp insanlara yardım edeceğimizi düşünürüz. Ya da bir sihirli çiçek bize bir dilek hakkı verse insanlara, topluma katkıda bulunmanın çeşitli araçlarını dileyeceğiz. Her şeyi duyabilsek, bilmediklerimizi öğrenmek isterdik. Okuduğum cevaplarda arkasından konuşulanları ve sevgi sözcüklerini duyma isteği ağır basıyor. Ben ise çok önemli olayları, şifreleri ve sırları duymak isterdim. Böylece, insanlar tehlikedeysen onları uyarabilirim ve kolayca zengin olabilirim.

Gezegenlerimiz

Sonra, gezegen yaratmaya dair sorular var. Hepimizin gezegeni rengarenk, ama dünyamızı anımsatan renkler. Çiçek, doğa, orman kokmasını istemişiz. Yaratduğımız hayvanlar farklı, benimkiler daha fantastik. Gezegene sorduğumuz sorular kısmen benziyor. Yazılı cevaplarda mutluluk isteği çok ağırlıklı.

Ve belki de en önemli nokta: “Oluşturduğun gezegende çocuklar nasıl yaşardı? Niyey?” Cevaplar çoğunlukla mutlu, özgür, huzurlu ve işe gitmeyerek. Benim cevabım ise adalet ve eşitliğin olması. Benim özgürlük ve işe gitmeyerek eğitim almak gibi cevaplarımın olmamasının nedeni zaten yeterince özgür olmam ve çalışmamam.

Sonuç olarak, çocuk işçilerin verdiği cevaplarla benim verdiğim cevapların arasında benzerlik çok. Aynı yaştayız, çocuğuz. Okumak, meslek sahibi olmak istiyorlar. Daha iyi yaşam koşulları istiyorlar. Topluma katkıda bulunmak istiyorlar. Şimdiki yaşam koşullarından daha iyisini hak ediyorlar ve onlara yardım edilmeli. Gelecekte hiçbir çocuğun tarlada çalışıp yorulmamasını, eğitimine düzgün bir şekilde devam edebilmesini umuyorum.

Umut neye benzer?

Umut Neye Benzer?
Rengi Ne Olur?
Niye?

Umut bir koolinin mceddesi, bir cocuğun inancına benzer.
Umudun rengi mori olur. Çünkü umud edince insani ilk grdğu renk
moridir.

“

Umut fırtınada
kalan tek bir
gemiye benzer.
Rengi beyazdır
Çünkü fırtınadan
sonraki zgrlğ
hissettirir.

Umudun rengi karısmıdır. Sen neye umutlanırsan o renk olur.

Umut sonsuzluğa benzer.
Umudun bir sonu yok, hep
var olmalı da. Umumut yoksa
yaşamın bir anlamı yok.
Mavi, gökyüzü gibi.

beyaz

Umut benim için yeni
başlangıçlar, yeni hisler,
yeniden bir hayale
tutunmak. Ailem yanımda
olduğu için her zaman
umudum olur. Umudun
rengi olsaydı beyaz, yeni
bir sayfa açmak gibi.

Mutluluktur, heyecandır. Mavi renge
benzer, mavi de beni mutlu ediyor ve
heyecanlandırıyor.

Mavi

Umut beyazdır hocam, bir
güle benzer dikenini çoktur
ama dikenini aştıktan sonra
çok güzel şeyler görünür,
ama hocam umut vermek
ve yüzüstü bırakmak çok
ağır bir şeydir.

Umut en beklemediğin
anda başına konan talih
kuşudur, rengi beyazdır.

Çocukça işler

Sinan Canan*

Çocuk ne işe yarar?

Neden hayatımızın bir döneminde çocukluk diye bir şey geçiririz? Neden çocuk olduğumuz zaman sıklıkla büyümek isteriz ve neden sanki bütün büyükler biz bir an önce büyüyelim de bu çocukluktan kurtulalım diye adeta seferber olur? Yoksa çocukluk bir hastalık falan mıdır?

Elbette değildir; ama biz çocukluğun ne olduğunu unutmuş, hatta neredeyse ne olduğunu hiç bilememiş gibiyiz. Her bilinmez gibi onunla ne yapacağımızı da bilmiyor ve biraz da korkuyoruz sanki. O benzersiz dönem hep geçiştirilesi bir vakiymiş gibi algılanıyor belki de bu yüzden. Halbuki çocukluk, tüm insanlığımızı borçlu olduğumuz en önemli yaşam dönemimizdir. Aynı zamanda en büyük hayat yüklerini de maalesef sırtlamak zorunda kaldığımız bir dönem...

İnsan, annesinden çok erken doğan bir canlıdır. Bunun biyolojik olarak iki önemli nedeni vardır. İlki “dik yürümek” zorunda olan bir canlı olmamızla ilgilidir. Dik yürümek için kalça kemiklerimizin daralmış olması, insanlarda doğumu oldukça zorlaştıran bir tercihtir. Zira ikinci neden olan “bedenine göre en büyük beyne sahip canlılardan birisi” olma zorunluluğumuz, doğum zorluğuna ilave bir katkı sağlar. Bu iki etkenin neticesinde insanlar bebeklerini henüz tam olgunlaşmadan, yaklaşık 1,5-2 yıl kadar erken doğurmak durumunda kalırlar. Hepimiz “erken doğmuş” bebekleriz aslında. Bu nedenle hepimiz, doğduktan sonraki ilk birkaç yıl

* Yazar, AçıkBeyin Eğitim Kurucu Ortağı

beynimizin gelişimini anne bedeni dışında, gerçek dünyada gerçekleştirmek zorunda kalırız. Bunun müthiş avantajları da vardır. Beyin daha gelişiminin başlarındaiken dış dünyayla karşılaşınca, içinde bulunduğu ortam şartları ve sosyal çevrenin özellikleri o beyni benzersiz bir biçimde şekillendirir ve daha beyin taptaze iken almaya başladığı (özellikle) kültürel etkiler neticesinde, insan nesilden nesile zahmetsizce kültür aktarabilen ve son derece karmaşık yaşam becerilerini henüz daha bebeklik yaşında öğrenip yaşamına bir hayli ileri bir avantajla başlayan tek canlı haline gelir. Bu özellik bizi “diğerlerinden” ayıran belki de en önemli kısmımızdır. O nedenle de bebeklik, eğer bir şeyler “kaderimizi” belirliyorsa, o belirlemenin en belirgin olarak gerçekleştiği yer olabilir.

Sonrasında gelen çocukluk dönemi ise çoğu insanın aklında “oyun” dediğimiz faaliyet ile kalır. Zira oyun, “çocuğun ana işi”dir desek, abartmış olmayız. Dünyayı öğrenme, sosyal ilişkileri anlama, kendini tanıma ve ilişkiler kurma gibi hayati becerilerin en iyi, en zahmetsiz ve en keyifli şekilde öğrenildiği mecradır oyunlar. Bir canlı türünün beyni ne kadar karmaşıkta, o canlı grubuna ait bireyler oyunla o kadar çok zaman geçirir. İnsan bunun en uç örneğidir; zira ömrü boyunca “oyuna” karşı bir isteği, arzusu ve özlemi hep hissedilir. İster mahallede arkadaşlarla çelik çomak oynamak, isterse 90 yaşında sudoku veya çapraz bulmaca çözmek olsun, oyun hayatımızın her bir anında, eğer izin verirse, kendine hep bir yer bulabilir. Zira bu devasa beyin, en iyi oyunla öğrenir, sorunlarını en iyi oyunla çözer ve en verimli halde oyun sırasında çalışır.

Çocukluk dönemi, bebeklik döneminden farklı olarak sinirsel donanımızın “kişiselleştirilmiş halinin” geliştiği ve serptildiği dönemdir. O dönemlerde dünya ile nasıl ilişki kurduğumuz, ileride nasıl insanlar olacağımızı büyük oranda belirler. Bilirsiniz, “çocukluk travması” diye bir terim ortalarda bolca gezinir; kimse gerçek tanımını pek bilmese de “o zamanlarda olan bir şeylerin sonra bir şekilde ömür boyu bizi etkilediği” gibi bir bilgi artık harcıalemendir. Çoğu zaman gerçekten de öyledir. Sadece “yara” anlamına gelen olumsuz ve baş edilemeyen deneyimler değil, çocukken yaşadığımız her şey, bizi biz yapan etkenlerin başında gelir. Oyunla, sevgiyle,

saygıyla, anlayışla ve destekle geçen bir çocukluk, kendinden emin ve diğerleri tarafından aranan yetişkinlerin yetişmesi için elzemdir. O dönemlerde neye en çok maruz kalırsak, ona dönüşürüz.

Bu yetişkinler nereden çıkıyor?

Bugün, kocaman insanlar olarak neden öyle veya böyle davranırız? Bu sorunun cevabı çoğu kez “hep öyle gördüğümüz için” olabilir. Zira kendimizi sıklıkla, aslında hiç onaylamasak da anne-babamız gibi davranırken, önceden küçümseydiğimiz ve bir türlü anlayamadığımız erişkin telaşları ile boğuşurken yakalayabiliriz. Araştırmalara göre çocuklar günde ortalama 400 kez gülümserken 40 yaşından sonra günlük gülümseme sayısı ortalama beşin altına düşüyormuş. Görünen o ki oyunsuz, tekdüze, telaşlı, endişeli, gülümsemesi az ve sıkıcı bir hayat, eğer hep öyle gördüysek, büyüdükçe bizim kaderimiz oluyor; çünkü hep büyüklerden öyle görerek, bunun başka türlü olamayacağına çoktan ikna oluveriyoruz. Çok azımız ise pek böyle değil. Onlar hayat boyu oyun, keşif, öğrenme, neşe ve hayret ile yaşamaya devam edebiliyorlar. Ama bu insanların sayısı pek ama pek az.

Çocukların maddi ve manevi ortamı, bir sonraki neslin kaderi demektir. Elimizde düzeltebileceğimiz bir şey varken bunu göz ardı etmek, torunlarımıza sessiz bir suikast düzenlemekle aynı şeydir. Aç çocuk görmek bizi ne kadar üzüyorsa, mutsuz ve oyunsuz çocuk görmek de aynı şekilde mutsuz etmedikçe, elimizden gelen bir şey olup olmadığını dahi sorgulamayacağız. Çünkü çoğumuz hep böyle gördük: Çocuktur, geçer; büyüyünce unuttur, dedik. Hayır. Unutmuyor, unutulmuyor, unutmuyoruz.

Bazen maddi koşullar, bazen alışkanlıklar, bazen de başka nedenlerle, oyun oynaması gereken çocukların çalışmak ve hayatlarını kazanmak zorunda olduğu binlerce örnekle birlikte yaşıyoruz. Hali vakti yerinde olanlarımızın bunlardan çoğu zaman haberi bile olmuyor. Ama gülümsemesi, oyunculuğu, neşesi, merakı, keşif dürtüsü kaybolan, katledilen insanlar, biliniz ki dünyanın öbür ucunda bile yaşasalar, özellikle bu “hiper bağlı” olduğumuz “ağ toplumunda”

artık bizden o kadar da uzak değiller. Gelecek nesillerimizin insanca, huzurla, güzellikle ve estetikle yaşaması, artık her zamankinden çok “toplular refahımıza” bağlı.

Çalışan çocuklar, çocuklarla ilgili birçok sorunumuzun belki de en büyüklerinden birisi. Özellikle burada söz konusu edilen araştırmanın bazı sonuçları hem kederlendirici, hem de ümitlendirici ipuçları veriyor. Malum, neyi beslersek onu büyütüyoruz. Günümüzde insan gelişimine dair bilgilerimiz hiç olmadığı kadar ileride. Bu bilgiler ve bu gibi farkındalıklar ışığında hızla bir şeyler yapabilecek bir zamandayız. Elimizdeki dijital imkanlar, bir tıkla milyarlarca insana ulaşabilmemizi sağlıyor. Amaç farkına vardırırsa, bundan iyi zaman yok. O zaman...

Çocukluğun geçici ve arızı bir durum olmadığını, oyun ve keşif denen şeyin insanı insan yapan en önemli yetenekler olduğunu, hayal kuramazsak yok olacağımızı kendimize sıklıkla hatırlatıp, daha çocuk yaşında bunlardan mahrum edilene dair zihnimizi uyanık tutalım. İnsan birlikte var olabilen bir canlıdır. Kendi refahımız ancak geçici bir sarhoşluk kadar mutluluk verir. Bir topluluk olarak ne kadar sağlıklı olduğumuz ise geleceğimizi belirleyen en önemli konudur.

Neşe, keşif, oyun ve hayret, insan çocuğunda yapısalıdır. Onlar zaten hepimizde doğuştan mevcuttur. Sanat, estetik, letafet, zarafet, yardımlaşma, diğerkamlık ve merhamet ise öğrenilir. Öğrenilmediğinde gelişebilen şeyler değildir onlar. Eğer bugün dünyanın bu özelliklerden yoksun olduğunu düşünüyorsanız, çalışmaya başlamamız gereken yer çocuklardır.

Çocuk oynar, çocuk hayal eder, çocuk sorar, çocuk keşfeder, çocuk yaşar. Bunu onun elinden almak, ne sebeple olursa olsun suçtur. Bu suça engel olmak için hepimizin devredilemez bir sorumluluğu vardır. Sadece bunu sürekli hatırlasak, bu başlangıç olarak hepimize yeter.

Basit gerçekler en zor anlaşılanslardır.

Bazı gerçekler basittir. Hatta öyle basittir ki çoğu insan ve toplum bu gerçekleri anlamamakta ısrar eder. Zira eğer bu basit gerçekleri anlayıverirsek, hayatımızı ona göre düzenlememiz, alışkanlıklarımızı değiştirmemiz gerekir. Mesela “eğitim şart” bu basit gerçeklerden birisidir.

Sözü anlarız, doğruluğunu kolayca kavrarız ama bu basit gerçeği, üzerinde ciddi olarak hiç düşünmeyerek gözardı ederiz. Sadece söyleriz. Halbuki anlarsak, içselleştirirsek, en çok yatırım yapmamız gereken şeyin eğitim olduğunu, ama nedense öyle yapmadığımızı, bu hayati konuyu alışkanlıklara teslim ettiğimizi, kendi kendimizi içinden çıkılmaz sarmallara hapsedtiğimizi fark etmemiz gerekir. Bunu sevmeyiz. Başkasının hatasını görmeyi severiz ama kendi hatamızla yüzleşmek hiç işimize gelmez. Bizi derinlemesine rahatsız eden bir farkındalıktır bu.

Çocuklukla ilgili bahsettiğim gerçekler de bu kadar yalın ve sadedir. Çocuk mutsuz büyürse nesiller mutsuz olur. Bu mutsuz erişkinler arttıkça etrafımızda mutlu insan kalmaz. Bunun tartışılacak tarafı yoktur. Ama bırakınız tartışmayı, biz bunu “düşünmeye değer” bile göremeyiz; özellikle de “yönetsel” açıdan. Kurtarılması gereken başka dengelerimiz vardır, geçici çözüm bekleyen sorunlarımız, biriktirilmesi gereken paralarımız, erimesinden ödümüzün koptuğu rezervlerimiz, teamüllerimiz, geleneklerimiz, alışkanlıklarımız vardır. Bunların hepsini yeni baştan düşünmemizi ve basit davranış değişiklikleri ile yepyeni fırsatlar yaratabileceğimizi zorlayacak uyarıcıların rahatsızlığına katlanmaktansa, bunları görmezden geliriz. “Ne yapalım, doğru değil, ama hep böyle oldu; böyle gelmiş böyle gider” diyerek kulağımızın üzerine yatmayı severiz. Bu bizim konfor alanımızdır.

Çocukları oyundan ve yaşamdan kopartan ekonomik zorluklar yahut alışkanlıklar hepimizin sorunudur. Bunu görmezden geldikçe bu basit gerçek bizi gittikçe daha büyük sıkıntılara sokacak. Bunun bilincine varmak için dahi olmaya gerek yok. Bu konuda faaliyete geçmek için bir yerlerden başlamak ise ciddi bir farkındalık ve kararlılık gerektiriyor. Burada sunulan çalışma, böyle bir farkındalık için güzel katkılardan bir tanesi mesela. Ama tek başına yetmez. Kafaların bir araya gelmesi, bu farkındalıkta birlikte derinleşmeleri ve neler yapabileceğimiz konusunda ellerini taşın altına koymaları gerek. Dünyada sadece çöpe giden gıdaların dörtte biri ile dünyadaki açlığın ortadan kaldırılabilceğini bilmek, bunu yapabilmek anlamına gelmiyor. Zira ilk adım olan “israfi önleme” bilinçli insan kitleleri istiyor; bu ise hazırda mevcut olmayan bir lüks...

Çocukların sorunu büyüyünce geçmez demiştim; geçiyor gibi görünmesi, şekil değiştirmesindedir aslında. Merhametsiz, duyarsız, asık yüzlü, kaba, vurdumduymaz yetişkinler, çocukluk sorunlarının dönüşümleri ile ortaya çıkan sonuçlardır çoğu zaman. O çocukların sorunlarının yarın hepimizin sorunları olarak nasıl karşımıza çıkacağını biraz düşünüp de fark etmemek mümkün değildir. Ama düşündürmezler, düşünmeyiz, düşünülmez. Böylesi daha rahat gözüktür. Ama o rahatlık, geleceğin çetrefilli rahatsızlıklarının kapısını aralar.

Basit sorunların sade çözümleri vardır.

Çalışmak zorunda kalan çocuklarla ilgili sorunların basit çözümleri vardır. Sorun “hiçbir çocuğun çalışmak zorunda olmadığı, herkesin zengin ve refah içinde yaşadığı bir toplum” inşa ederek çözülemez; zira böyle bir şey mümkün değildir. Fakat çocukları sistematik olarak mutsuz eden bir uygulama varsa, bunu nasıl daha insani bir hale getirebileceğimiz, nasıl daha işlevsel kılabileceğimiz çalışan kafaların ortak problemidir. Problem bu olunca, çözüm de kolaylaşır. Önemli olan “arızı” olanla “kurallaşan” sorunları ayırt edebilmektedir. Sokak hayvanları konusunda ara sıra gündeme gelen “infial yaratıcı” hadiseler, münferittir ve insanlar bunlar üzerine atışmaya bayılır. Fakat bu münferit olaylar üzerinden hiçbir çözüm geliştirilemez. Çözüm, sorunun sade ve kapsayıcı bir şekilde formüle edilmesiyle görünür hale gelir.

Hiçbir insan toplumun büyük bir kısmını ilgilendiren bir sorunu tek başına çözemez. Ben de öyle. Öte yandan yöntem açısından anlaşabileceğimiz kısım, çok büyük zeka gerektirmez. Çalışan çocukların bir sorun yaşadığını, bu sorunun sosyal ve ekonomik ayakları olduğunu ve aynı zamanda hepimizin bu durumda sorumluluğu olduğunu anlamak için dahi olmak gerekmediği gibi, bu farkındalığı yakaladığımız anda çözüme doğru da adım atmaya başlarız.

Galiba öncelikle “bir sorunumuz olduğunu” anlayarak başlamak en iyisi. Gerisi ondan sonra umuyorum gelecektir. Ve sorunu tespit etmenin en kestirme yolu, oturduğumuz yerden kalkıp dikkatimizi yardım çağrılarına çevirmektir. İşte bu güzel araştırma bunu güzelce beceriyor. Gerisi bizlere kalıyor. Duyacak mıyız, üzülp geçiştirecek miyiz? Bence bütün farkı bu yaratacak...

benim gezegenim

Yenilikçi Düşünme Eğitimi

Benim Gezegenim

1. Arkadaş canlısı bir uzaylı geldi ve size çocuk ne demek, yetişkin ne demek diye soruyor, ne cevap verirdiniz?
2. Bir gezegen oluşturduğunuzu düşünün. Gezegenin adı ne olurdu, neye benzer, nasıl görünürdü?
3. Gezegeninizdeki insanlar nasıl görünürdü?
4. Gezegeninizde gökyüzü ve ağaçlar ne renk olurdu? Neden o renk olurdu?
5. Oluşturduğun gezegende çocuklar nasıl yaşardı? Niye?
6. Gezegeninde hayvanlar neye benzerdi?
7. Oluşturduğun gezegen konuşabilseydi ona ne sorardın?
8. Gezegenin koksaydı, ne gibi kokmasını isterdin?
9. Tüm evrenin duyabileceği şekilde bir şarkı dinletme hakkın var, evrendeki herkesin aynı anda duyması için çalacağın şarkı ne olurdu?

ocuk 'ne demek?

**Arkadaş canlısı bir uzaylı geldi ve size
ocuk ne demek, yetişkin ne demek
diye soruyor, ne cevap verirdiniz?**

“

bana göre çocuk dışarıda oyun oynayan kısa boylu küçük şeyler
küçük elleri olan küçük ayakları küçük burunlu kısa parmakları
giydikleri kıyafetler küçük olan ayakkabıları küçük olan tar gocuktur

bana göre yetişkin arabaya süren alışın uzun boylu olan
büyük ayakkabılar giyen makinas yapan yetişkinlerdir

“

Yetişkin büyük demek,
işe gider, bisiklet sürer.
Çocuk oyun oynar,
saklambaç oynar, top
oynar, kovalamaca
oynar.

“

Çocuklar küçük olan,
yetişkinler büyük olan
insanlardır. Yetişkinler
yemek yapar, çocukların
aç kalmaması için.
Çocuklar da oyun
oynar, eğlenmek ister.
Yetişkinler işe gider.

“

çocukların boylu küçüktün hayalleri büyük.
yetişkinlerin akli büyüktün oyun başlılar

“

Çocuklar çok mutlu,
neşeli ve her zaman
sevimidir. Yetişkin
her zaman ailesinin
mutluluğunu
düşünendir.

“
Çocuk; neşe, mutluluk ve hayatın anlamı demek.
Yetişkin; çocukların hayalini gerçekleştirmek için çok çalışan kişidir.

“
Çocuk: herşeye manca, sevimli, herşeyi seven, hemen küsen birisidir.
Yetişkin: Sorumluluk sahibi olan, olgun, bilgili kişilerdir.

“
Çocuk, hayatı güzelleştirendir.
Yetişkin, fakir olandır.

“
Bana göre çocuklar neşeli, hep oyun oynayan minik fareler gibi mutludur. Yetişkinler bana göre büyüktür istediği yerlere gidebilirler, istediği şeyleri yapabilirler.

“ Çocuk bilipisiğdir, her şeyi yapamaz. Çocuklar oyun oynar.

Yetişkin, bilipildiğ, öğreticidir. Soru sorulup öğrenir.

“ Çocuk; şeker, bıcırik, ufak, yaramaz, yaşama sebebidir. Yetişkin; umudunu, hayallerini daha nice şeyleri düşünen çocukların gelecekteki hali.

“ Çocuk demek neşe, özgürlük, sevinç demek.
Çocuk insanın neşesi demek sevinç dolu olmak.

“

Çocuk; oyun oynar, güler.
Yetişkin; olgun düşünen ve zor kararlar veren kişidir.

Spor olmadan asla

Ekrem Ekşioğlu*

Kendimi bildim bileli futbol hep hayatımın içindeydi. Belki de ileride bu sporu bir meslek olarak seçeceğimi bilmeden çocukluğum o dönemde Türkiye’de doğan hemen hemen her çocuk gibi sokaklarda futbol oynayarak geçti. Özellikle de yazları okul tatil olduğunda. Sonrasında fark ettim ki hayata dair ne öğrendiysem futbol aracılığıyla öğrenmişim. Tabii ki okuduğum kitaplara da haksızlık edemem. Bir gün uzaktan hayranlıkla izlediğim yeşil sahalara çıkacağımanın hayallerini kurarak okuduğum kitaplar ve oradaki hikayeleri hatırladıkça içimi garip bir mutluluk kaplıyor hala. Oyun konsolları henüz tam anlamıyla hayatımıza girmemişken ve şehirlerde spor alanları henüz binalara dönüşmemişken bizim için en büyük eğlence oyun konsolları değil sokakta Japon kale maç yapmak, arsa futbolu oynamak, varsa bisiklete binmekti yoksa da olanın yanında koşmaktı, ağaca tırmanmaktı. Futbolculukta ve sonrasında yapabildiğim en iyi ikinci meslek olarak yapmaya başladığıım futbol antrenörlüğünde gördüm ki bugün oyuncuların zihinsel ve fiziksel becerilerinin gelişimi için de yaptırdığımız idmanların çoğunun temelini biz daha çocukken yaptıığımız sokak oyunlarından farkında olmadan almışız. Bu durumu tabii ki iki açıdan da değerlendirmek gerekir. Fiziksel ve zihinsel açıdan birçok detayı konuşabiliriz.

İnsan vücudu bir bütün ve çoğu insan sporun fiziği geliştirmek olduğunu düşünmesine karşın asıl gelişim zihnen gerçekleştiğinde daha da anlam buluyor. İç disiplini, öz saygıyı,

* Eski profesyonel futbolcu, Hatayspor Futbol Takımı Yardımcı Antrenörü, Genç Hayat Vakfı Mütevelli Heyeti Üyesi

sevgiyi, başkasına saygıyı, bazen nefreti ve nefretle başa çıkabilmeyi, empati kurup bir galibiyette rakibinizin yerinde sizin de olabileceğinizi düşünüp kıvamında sevinmeyi, mağlubiyetten dersler çıkartıp bir sonraki mücadelede o tecrübeden faydalanmayı bir spor dalıyla ilgilenerak öğrenebilirsiniz. Futbolculuğu hayatımı kazandığım meslek olarak seçsem dahi yarışım hep kendimle kendimi aşmakla ve gelişimle oldu. Bunun verdiği hazzı hiçbir maddi kazançla ölçmem. Çalışmalarınızın karşılığını almak paha biçilemez bir duygu.

Okuldaki derslerinde başarılı olamayan gençlerin bir spor dalının sağlayacağı disiplin sayesinde derslerini düzelttiğini birçok kez görmüşümdür. Gençlerle ve çocuklarla sohbet etmeye bayılırım. Sahip oldukları potansiyeli görmek her zaman umut verir bana. Ve çoğu zaman bu konuşmalarda konu mesleğime de gelir. Futbolu çok sevmesine karşın iyi oynayamamasından yakınan ve o nedenle spor yapmadığından bahseden birçok gençle konuşma fırsatım oldu. Bazen dezavantajınız avantaja dönüşür bunu da bakış açınızı değiştirerek elde edebilirsiniz. Bazen hiç yapmadığınız bir spor dalına yeteneğiniz olabilir. Sizi kendisine çekebilir ve size mutluluk verebilir. Bunu denemeden bilemezsiniz. İmkanlar dahilinde her sporu denemenizde büyük fayda var. Hatta son zamanlarda yapılan araştırmalar bize gösteriyor ki birden çok spor dalıyla uğraşmak sizin o spor dallarından bir tanesinde daha da iyi olmanıza sebebiyet veriyor. Örneğin futbol oynayan bir sporcu tenis oynaması halinde tenis sporunun inceliklerinden futbolda faydalanabiliyor. Veya basketboldaki savunma örneklerini futbola uyarlayabiliyor. Yapmak istediğiniz spor illa popüler bir spor olmak zorunda da değil ayrıca. Size profesyonel manada bir kazanım da sağlamayabilir. Hayatınızın bir yerine en az bir saat sporu koymanın hayatınızın geri kalan anlarınızı mesela iş, okul, aile, sosyal hayatınızı daha anlamlı ve keyifli yaptığını göreceksiniz. Bir spor kültürüne ait olmanın sosyal kazanımlarını da yaşamalısınız.

Yurtdışına çıkabilme şansım oldu birçok kez, sporu hayatlarının içine öyle güzel uygulamışlar ki ülkemizin en değerli kaynakları olan gençlerimiz için her seferinde hayıflanmışımdır.

Okullarda, şehrin her yerindeki spor alanlarında genci, yaşlısı spor yaparken görmek ülkem adına özendiğim bir durum. Böyle anlarda kendime hep şu soruyu sormuşumdur neden biz spordan bu kadar uzaklaşmışız... Hayallerimde sevdiği sporu ve onun kültürünü hayatlarının içinde en iyi şekilde konumlandırmış, fiziki ve zihinsel gelişimlerini tamamlamış nesillerin yetişmesini görmek var. Her şey bir hayalle başlamıyor mu zaten?

Peki çocukların hayalleri neler? Birbirinden güzel çocuklara sorular soruldu, cevapları da bu kitabın oluşmasına vesile oldu. “Bir hayal kutunuz olduğunu düşünün. Bu hayal kutunuzun içine mutluluğu çizmek isteseniz nasıl çizerdiniz?” sorusuna çocukların verdikleri cevaplardan bazılarını paylaşmak istiyorum.

“Boks ve spor. Spor çok severim çok bayılırım iyi bir şey bize kuvvet verir.”

“İlerde çok iyi bir basketbolcu olmak.”

“Futbolcu olmak.”

“Arkadaşlarla futbol oynamak beni mutlu ediyor.”

“Ronaldo”

“Ronaldo’yla maç yapmak.”

“Karate Dünya Birincisi”

“Atlet olmak isterdim milli sporcu olmak isterdim, o formayı giymek isterdim.”

“Olimpiyatlara varmak.”

Çocuklara imkan, fırsat verildiğinde neler yapabileceklerini biliyoruz. Önce inanmak, azimli olmak ve başarıya giden yolda da sporun ne kadar önemli olduğunu bilmek... Biz size inanıyoruz çocuklar, siz de kendinize inanın. Hayalleriniz gerçek olsun.

Hayallerinizi sporla keşfedin!

gezegen neye benzerdi?

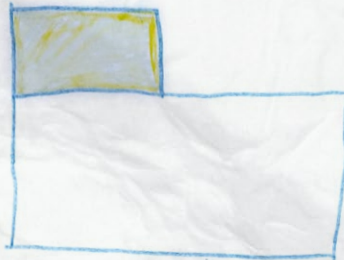
Bir gezegen oluşturduğunuzu düşünün.
Gezegenin adı ne olurdu, neye benzer,
nasıl görünürdü?

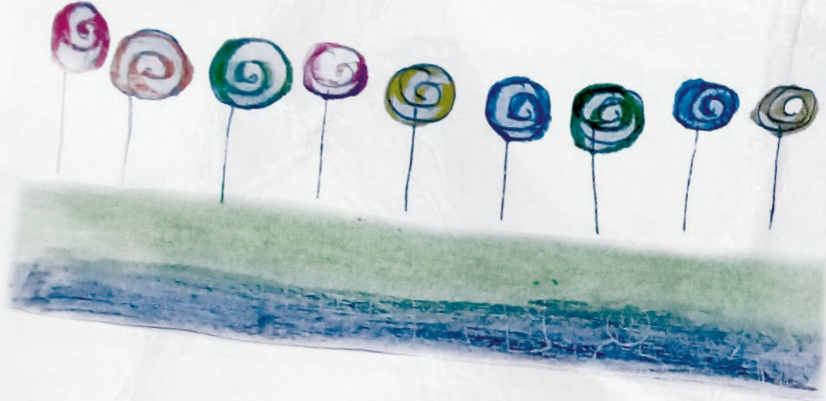
Gezegenimin ismi Şimbul. Gezegenimi büyük ve uzun yazardım, rengi lacivert ve sarı olurdu. Şimşekli bulut şeklinde olurdu.

Benim gezegenim

Şaşmet gezegeni, arabaya benzer.

“

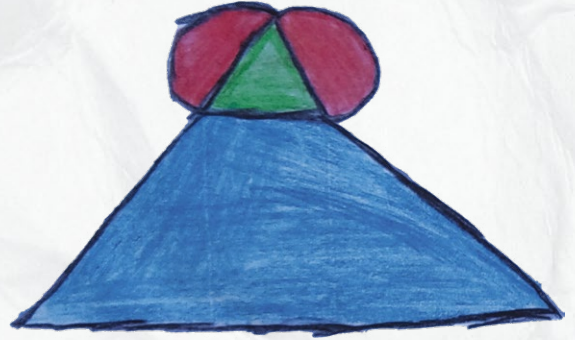
Şeker gezegeni,
ağaçlarda şekerler
olurdu, çikolata şelalesi
olurdu, her yerde
şekerler olurdu. Sadece
yaz mevsimi olurdu.

“

Dünya gezegeni,
üçgene benzerdi.

“

Kalem gezegeni

Pusula gezegeni

ibocan gezegeni

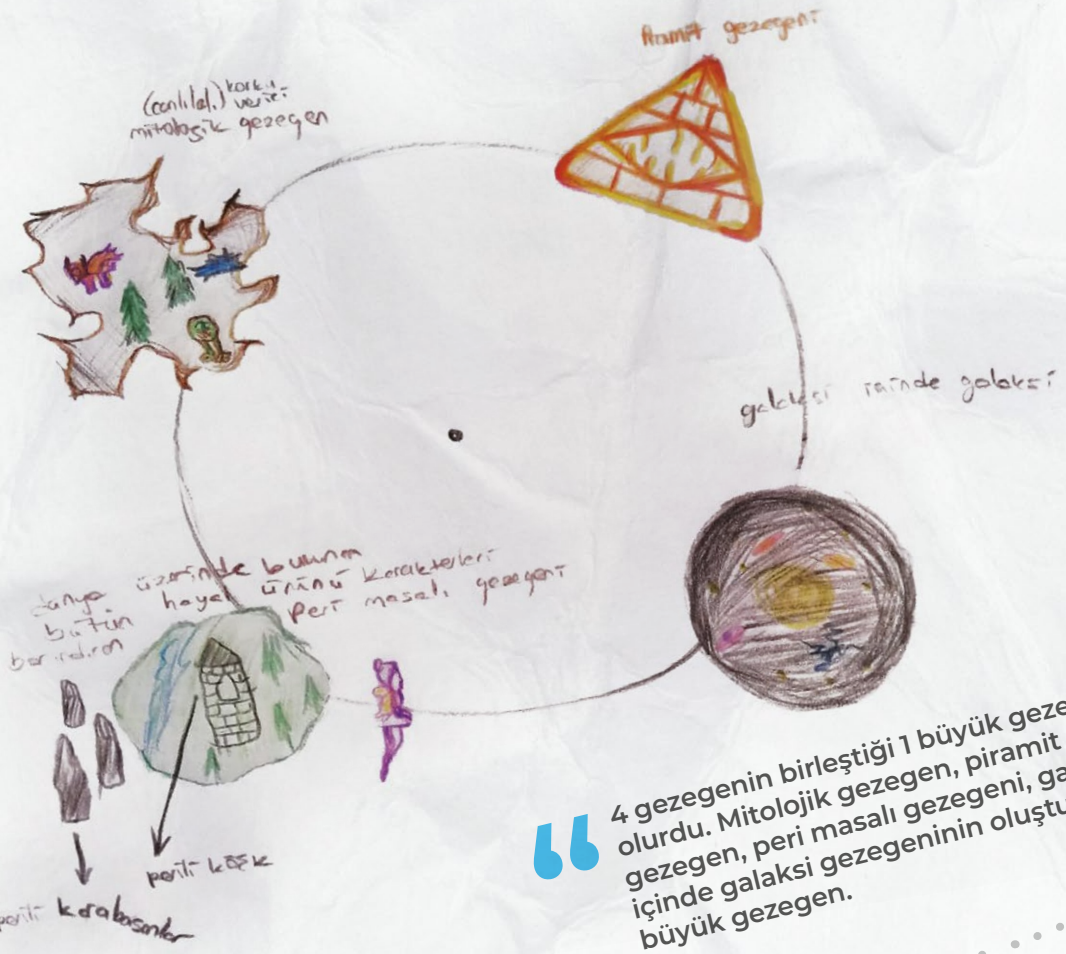
TURK TELEKOM ARENA

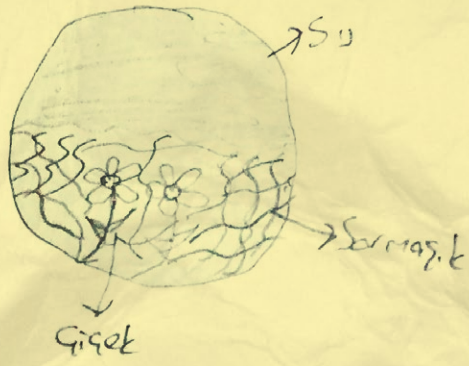
İBOCAN GEZEGENİ

ibocan gezegeni,
stadyuma benzerdi.

“ 4 gezegenin birleştiği 1 büyük gezegen olurdu. Mitolojik gezegen, piramit gezegen, peri masalı gezegeni, galaksi içinde galaksi gezegeninin oluşturduğu büyük gezegen.

“

Kraktos Gezegeni

“

Farklı Tedavi Dünyası

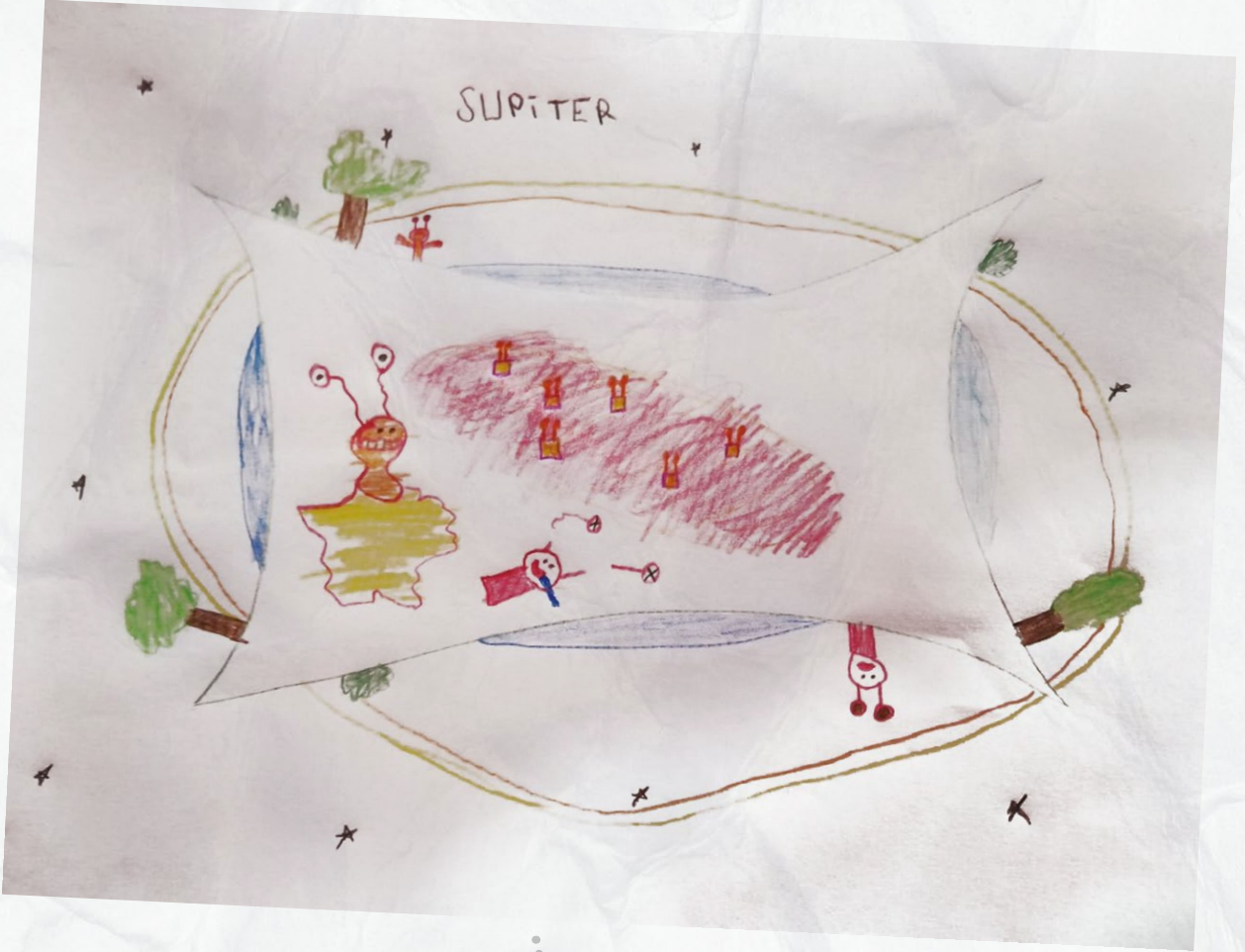

“

Tatlı Su Küresi Gezegeni. Bu gezegende yaşayan insanlar su sıkıntısı çekmezler. Örneğin; Afrika gibi ülkelerde olduğu gibi su sıkıntısı olmazdı. İnsanların ölmesi gerekmezdi.

“

Fındık Dünyası. Yuvarlak ya da düz olurdu.

“

Çukur Gezegeni, çünkü her yer her zaman bir çukurdur, hayat çukurlarla doludur.

“

Gündünay gezegeni. Ay gibi parlak, güneş gibi ışık verirdi. 1 yıl=500 gün olurdu, 1 ay= 50 gün olurdu.

“

Nefes Gezegeni. Kare şekline benzerdi, çiçek bahçesi gibi kokardı.

”

Tatlım Gezegeni. Benim gezegenimde dağlar çikolatadan, göller baldan olurdu.

Çocuk işçiliğine güncel ve biyopsikososyal bir bakış

Tuba Mutluer*
Belgin Özgül Konakçı**

“Çocuk işçiliği”, çoğu zaman çocukların, çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltten, zihinsel ve fiziksel gelişimlerini engelleyen işlerde çalışmaları olarak tanımlanmaktadır. Aslında çocuk işçiliği, örf ve adetlere, kültüre, ekonomik ve toplumsal yapıya kök salmış ciddi toplumsal ve ekonomik bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların çalıştırılması, çocukların fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimine zarar verir ve eğitimlerine engel olur. Sağlıklı ve güvenli bir ortamda büyüme haklarını ellerinden alır. Çocuklar, milletlerin gelecekteki vatandaşlarıdır ve uygun şartlarda ve gerektiği gibi gelişebilmeleri her ülkenin en büyük önceliği olmalıdır.

Çocuk işçiliği dünyanın her yerinde ve oldukça sık olarak görülmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) istatistikleri, çocuk işçiliği sorununun dünyanın karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biri olduğunu göstermektedir. ILO'nun son verilerine göre 160 milyon çocuk işçi olduğu ve bunların en az 79 milyonunun tehlikeli işlerde çalıştığı biliniyor. Afrika, çocuk istihdamının en fazla olduğu kıtadır (92 milyon), ikinci sırada ise Asya ve Pasifik yer almaktadır (49 milyon). Türkiye'de yapılan son dönem anketlerinde 720 bin çocuk işçi olduğu, bu çocuklardan sadece 473 bininin okula devam ettiği görülmektedir; bu sayı her 30 çocuktan birinin çocuk işçi olduğunu göstermektedir. Son verilere göre

* Doç. Dr., Koç Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Psikiyatri Birimi

** Psikolog, Koç Üniversitesi Hastanesi Kariyer Koçu Asistanı

çocuk işçi yaygınlığında bir azalma görülmemekte, özellikle pandemi ile beraber ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Türkiye’de çocuklar genellikle, yoksulluk, eğitim masraflarını karşılayamama, işverenlerin yoğun çocuk işçi talebi veya geleneksel faktörler nedeniyle erken yaşta çalışmaya gönderilmektedir. Bu konu özellikle medyada oldukça fazla bir ilgi görse de güncel literatür incelendiğinde bilimsel araştırma olarak çok az veri ve çalışma vardır ve farklı alanlarda yol açabileceği olumsuz etkiler henüz tam bilinmemektedir.

Çocuk işçiliği, çocukların bireysel gelişiminin önünde büyük bir engeldir. Çocukların psikolojik sağlıklarını ve duygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuklar bir toplumun en yumuşak dokusu olarak görülmelidir. Gelişimleri çok yönlü bir sistem olmakla beraber çocuk gelişiminin doğru desteklenebilmesi için sevgi, şefkat, oyun, eğitim, aktivite/ hobi zamanı ve sağlıklı beslenme gibi unsurlara dikkat edilmesi gereklidir. Sağlıklı bir gelişim için utanç, korku, yetersizlik vb. gibi negatif duygulardan ve düzensiz veya besleyici olmayan beslenme biçimi, uykusuzluk, aşırı yorgunluk veya hareketsizlik gibi bedensel unsurlardan korunmalıdırlar.

İşçi olaran çalışan çocuk ile çalışmayan çocuklar arasında duygusal ve davranışsal sorunların yaygınlığında fark vardır. Çocuk işçi grubuna baktığımızda duygusal ve davranışsal problemlerin insidans oranı daha yüksektir. Bu sorunların, düşük özgüvene, depresyona, kaygıya ve ilişki kurmada zorluklara yol açtığını görebiliriz. Çocukların sosyal ilişkileri de olumsuz yönde etkilenebilir. Çalışma koşulları nedeniyle okula gitmeyi bırakabilirler ve diğer çocuklarla iletişim kuramayabilirler. Bu durum, çocukların sosyalleşme ve toplumla iletişim kurma becerilerini olumsuz yönde etkileyebilir. Çocuklar çevrelerine çoğu yetişkinden daha duyarlıdır. Yaşına uygun olmayan sorumluluklar vererek, duygusal ihtiyaçlarını karşılamayarak, olası her tehdit ve değişkeni gözlemlemeye, çevreye karşı aşırı duyarlılık kazanmaya iteriz onları. Düşük statülü işlerde çalışırken karşılaştıkları sözel, fiziksel ve psikolojik tacizden kaynaklı düşük benlik saygısı ve akranlarına kıyasla düşük sosyal beceriye

sahip olabilirler. ILO'nun öğretmen kitine göre (2003) işle uğraşan çocukların erken yaşta verilen sorumluluktan kaynaklanan psikolojik yük ve sağlıksız çalışma ortamları gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir ve normal büyümelerini engelleyerek istenmeyen kalıcı bir etkiye sahip olabilir.

Örneğin, bir araştırmada çalışan çocukların çalışmayan çocuklara kıyasla daha fazla kalori ihtiyacı olduğu gösterilmektedir. Bu ihtiyacın karşılanamaması durumunda, hastalıklara karşı daha savunmasız kalırlar. İşyerinde fiziksel yaralanma, yetişkinlik (yaşlılık) dönemlerine kadar devam eden sağlık sorunlarına yol açabilir. Literatürde çocukluk çağındaki yoğun stres ve depresyonla anksiyete ve panik bozuklukları, zihinsel bozukluklar hatta diyabet, kalp hastalığı ve bağışıklık bozuklukları gibi sağlık sorunlarının arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Çocuk işçilerde sıkça rastlanan endişe, mahcubiyet, aşağılanma ve düşük güven hali zihinsel hastalık ve anti sosyal davranış riskini artıran zarar verici duygusal etkilerinden birkaçıdır. Bunların yanı sıra çocuk işçilerin %21,8'i fiziksel, %53,6 duygusal ve %25,2'si cinsel istismara maruz kalmaktadır. Anne-babanın boşanmış olması, çocuğun erkek olması, ücretinin düşük olması gibi faktörlerin işyerinde fiziksel istismara uğrama olasılığını artırdığı bilinmektedir. Çocuklar ancak yeterli ilgi, sevgi, saygı ve gelişim alanlarına sahip olduklarında gerçek kapasitelerine ulaşabilirler.

Tıbbi açıdan bakıldığında, çocuk işçiliği çocukların fiziksel sağlıklarını olumsuz etkilemektedir. Örneğin, çocuk işçilerin çalıştığı fabrikalar ve atölyelerde hava kirliliği, toz ve kimyasallar gibi sağlık tehditleri olabilir. Yapılan bir incelemede çocuk işçiliğinin yetersiz büyüme ve beslenme, bulaşıcı ve sistemik hastalıklar, davranışsal ve duygusal bozukluklar ve başa çıkma mekanizmaları etkinliğinde azalma gibi bir dizi olumsuz sağlık sorunuyla ilişkili olduğu bulunmuştur. Bangladeş'te yapılan bir araştırmada ankete katılan 80 çocuk işçinin yüzde 90'ının fiziksel acı çektiği; yüzde 72,5'inin nefes alma ve yüzde 71'inin görme sorunu

olduğu raporlanmıştır. Yaklaşık yarısının deri hastalıkları olduğu, yüzde 40'ının ise psikolojik olarak olgunlaşmamış olduğu söylenmiştir. Tarımda, madencilikte, taş ocakçılığında ve inşaatlarda kimyasallara, toza ve benzeri kanserojen maddelere maruz kalmak bronşiyal şikâyet, kanser ve çok çeşitli hastalıkların gelişme riskini artırır. Çocuk işçiler, yalnızca risk faktörlerine daha uzun süre maruz kaldıkları için değil, aynı zamanda hızlı hücre büyümesi bazı hastalıkların gizli kalma süresini azalttığı için de kronik sağlık problemleri geliştirme konusunda epeyce risk altındadırlar. Çocukluktan itibaren ergenliğin bitişine kadar olan süre, bireyin hem zihnen hem de bedenen en çok gelişim gösterdiği dönem olarak bilinir. Bu dönemde marjinalleştirme, ihmal, istismar ve yabancılaştırmaya maruz kalınması, uzun vadede daha az sağlıklı ve dolayısıyla daha az üretken yetişkin işgücü anlamına gelecek, bu da ülkenin gelişimini ve büyümesini olumsuz etkileyecektir.

Bu kitabın konusu olan “Yenilikçi Düşünce Eğitimi”, bizlere birçok çocuğun iç dünyasının zenginliğini, öngörülerinin derinliğini ve sınırsız hayal dünyalarının ayrıntılı resimlerini çizmiştir. Bu tarz çalışmaların yaratıcılık ve derinlik yönleri oldukça kuvvetlidir ve bizlere çocukların paylaşımcı, duyarlı ve kapsayıcı taraflarını sınırlama olmadan ve açık bir şekilde sergilemektedir.

Çocuk işçi olarak zorbalığa, kötü muameleye, travmaya uğramış çocuklara psikolojik destek sağlanması adına projelerin yaygınlaştırılması, bunun ötesinde önleyici çalışmaların yapılması, okullardaki eğitimcilerin bu alanda bilinçlendirilmesi çok önemlidir. Eğitim ve sağlık odaklı kamu programları ile birlikte çocukların topluma en verimli şekilde kazandırılması amaç edinilmelidir.

Kaynakça

Abdalla Ibrahim, Salma M Abdalla, Mohammed Jafer, Jihad Abdelgadir, Nanne de Vries, Child labor and health: a systematic literature review of the impacts of child labor on child's health in low- and middle-income countries, *Journal of Public Health*, Volume 41, Issue 1, March 2019, Pages 18–26, <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdy018>

Basu K, Tzannatos Z. The Global Child Labor Problem: What Do We Know and What Can We Do? *World Bank Econ Rev.* 2003;17:147–73.

Buğra Yıldırım et.al. The Effects of Education System on to the Child Labour: An Evaluation from the Social Work Perspective, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* Volume 174. 2015 Pages 518-522 <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.697>

Bürge Akbulut, Ertan Karabıyık, Seda Akço. Partnership to Eliminate Child Labor and Forced Labor in Imported Agricultural Products: Piloting the USDA Guidelines in the Hazelnuts Supply Chain in Turkey INSTITUTIONAL SURVEY, BASELINE REPORT 2019

Child Labour Platform (CLP) 2021 Annual Meeting: Pledges on Child Labour in Supply Chains: what difference have they made? <https://childlabourplatform.org/action/2021-annual-meeting/>

ILO Office for Turkey. Current state of apprenticeships in Turkey: Overview of relevant ILO instruments. 2022 Jun 06. https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_847572/lang-en/index.htm

Mohammed Issa Shahateet, Does child labour increase unemployment and reduce labour force participation? Empirical evidence from Jordan, *Children and Youth Services Review*, Volume 137, 2022, <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2022.106444>

Şahin, L. Geçmişten Günümüze Çocuk İşçiliği. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. II, (2012): 103-118. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/802252>

Sturrock S, Hodes M. Child labour in low- and middle-income countries and its consequences for mental health: a systematic literature review of epidemiologic studies. *Eur Child Adolesc Psychiatry*. 2016 Dec 25(12):1273-1286. doi: 10.1007/s00787-016-0864-z.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 31 Mart 2020 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Labour-Force-Survey-2019-33807>

UNICEF Data. Child Labour. 2022 <https://data.unicef.org/topic/child-protection/child-labour/>

insanlar nasıl görünürdü?

Gezeninizdeki insanlar
nasıl görünürdü?

Uzaylılar değişiktir kimisinin eli vardır kimisinin eli yoktur. Kimisinin ayağı çoktur, bazılarının gözü çoktur.

Gezegendeki insanlar geometrik şekillerde olurdu.

Vikingler izgi filmindeki Viki karakterlerine benzerdi, unk Vikingler izgi filmi çok güzel.

“

İyi mutlu Duygusal İyi niyetli Güzel
Robot gibi olabiliyor.

“

Benim gezegenimdeki insanlar kanatları olur.

“

Gezegendeki kişilerin hepsi kendi dış ve iç görünüşünü kendi belirlesin.

“

Kıllı olsun, 5 yaşında, kulakları büyük, 1.80 olsun.

en kısa boy 1,70 olarak gezegenim insanlarının, bozularının
gözü mor, kırmızı, pembe olur, saçları sürekli renk değiştirirsin.
ruh hallerine bağlı olarak.

“

herkezin
kusursuz
görünürdü

Benim gezegenim-
de insanlar iki
kalpli olsun

ne renk olurdu?

Gezeninizde gökyüzü
ve ağaçlar ne renk olurdu?
Neden o renk olurdu?

Gökyüzü pembe olurdu. Pembe güzel bir renk. Ağaçlar kırmızı olurdu, kırmızı rengi severim. Kırmızı sonbahar mevsimini hatırlatır.

Gezegelim beyaz olsun. Herkesin evi kendi isteği olabilecek şekilde tasarlansın. Eşitlik olsun.

Çünkü rengi açık bir bulut rengi seviyorum benim bulutumdur. Ağaçları sevdiğim renk oda bu rengi tavsiye ederim.

Gökyüzü gökkuşağı renklerinde, ağaçlar kırmızı olurdu.

Gökyüzü krem ve lila arasında bir renk olurdu, ağaçlar açık kırmızı renkte olurdu.

çocuklar nasıl yaşardı?

**Oluşturduğun gezegende
çocuklar nasıl yaşardı?
Niye?**

Oluşturduğum
gezegende zıplarlardı,
orada yeme içme yok.

Kumla oynarlar. Oyuncaklarla, traktörle oynarlar. Çünkü çocuklar bunlarla
oynamayı severler. Bebek oyuncaklarla da oynamayı çok severler.

Futbol oynarlar, araba sürerler, kamyon sürerler,
ateş yakmayı öğrenirler. Doğaya zarar vermezler.

Çocuklar ağaç diktilerdi, öğretmen
olurdular, doktor olurdular çünkü çocuklar
araba sürerlerdi motor sürerlerdi,
bayrakların yapabileceği herşeyi çocuklar
yaparlar ev yemekleri buluşları herşeyi
yapabilirler çocuklar. Çünkü herşeyin
çocukların yapmasını istordim.

“

Çocuklar o yaşta
çalışmazlardı. Neşeli
olurlardı, oynarlardı,
hayalleri büyük olurdu.

Telefon kullanabilirler araba sürebilirler meyve sebze
tabloları temizlik yapabilirler ağaç kesebilirler

Çocuklar çok mutlu oyuncaklı bir dünyada, oyun
sınırsız ve yemekleri ise tatlı olurdu.

Gezegendeki çocukların yaşam tarzı su siktisi çekmeden
sevinali rese dolu tatlı su sayesinde sebzelerin ve meyvelerin
sulanma ihtiyacı giderilir ^{su} giderilir.

Çocuklar okumalı ve
meslek sahibi olmalı.

Gezegenimde Finlandiya da ki
çocuklar gibi yaşarlardı.

Çocukların hepsi okula
giderdi, işe gitmezlerdi.
Hiçbir şeye zorlanmazlardı.

Özgür, eğlenceli, mutlu,
sevinçli, adalet ve eşitlik içinde
yaşardı. Çünkü hiçbir çocuk bu
şekilde yaşamamıştır.

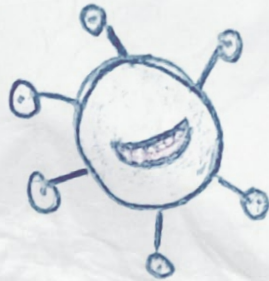
hayvanlar neye benzerdi?

Gezeninde hayvanlar
neye benzerdi?

Kanğı ları var yuzer. 3gözü vardır kuyruğu 4p 4zun talyı
Su atar Ziplura benihayvanım mavi

Denizde bir at olsun, o at denizde yüzün. Lile lile kuyruğu olsun.
Gövde bir tane olsun. İki eli, iki de ayağı olsun. Üz tane kafası
olsun. Sarı, kırmızı renkte olsun.

Benim geçegenim de olan hayvanlar bir Ziploran yuvarlak ucaon bir
hayvan. 6 gözü vardır. ayakları yoktur. Ziploran hayvanlardır.

“ Hayvanlar konuşurdu,
insanlara benzerdi.

“

Hayvanlar bulutlara,
ağaçlara, güneşe, aya ve
yıldızlara benzerlerdi.

Benim acazelerimdeki
Hayvanlar
Bizi duymalı.

“

Hayvanların hepsi farklı
bir ışıқта olurdu.

“

Hayvanlar konuşabilsin.
Kafası insan şeklinde,
bedeni hayvana benzesin.

Hayvanlarında konuşmasını ve insanlar gibi
hepsi sürmesini ve hayvanların korkunç bi yapısı
olmamasını sağladım

“

Unicorn gibi olurlardı.

“

Bize benzemelerini isterdim,
o zaman eşitlik olmuş olur ve
adalet sağlanır.

İyi ki varsın umut

Enes Ün*

Davetimizi alan Enes Ün çok heyecanlanmıştı bu projenin bir parçası olmaktan. Kendisiyle söyleşi yapmamızı rica etti bu yayın için, ‘sizinle sohbet edelim, sonra siz yazıya dökün’ dedi. Biz de öyle yaptık.

Genç Hayat Vakfı (GHV): *Çocukların yanıtlarını okurken neler hissettiniz Enes Bey?*

Enes Ün (E): Çoğunluğun huzurunun kendi huzuru için şart olduğunun hala farkında olan, etraftakiler mutluydu ben daha mutluyum diyen o naiflik var ya o çocuklarda, kaleme aldıkları o cümleler, o bence efsaneydi. Bütün dünyada bu bireysellik ve ben merkezilik her şeyin önüne geçti, o yüzden sağımıza solumuza yardım etmez olduk, yaptığımız bütün eylemler kendi çıkarlarımızdan oluşurken, çocukların ben şunu olmak isterdim, böylece şu insanlara katkı olurdu, şöyle yapmak isterdim böylece şu çocuklara fayda sağladım demesi, kendi gelişimini ve eğitimini dahi ötekilerin iyiliği için oluşturmaya çalışması, toplumsal varlık olduğunun bu kadar farkında olma, önyargılarla beslenmiş korkulardan bu kadar uzak olma... Bu, beni çok etkiledi.

GHV: *Umut veriyor, değil mi?*

E: Evet, ama o umudu sonra biz yıkıyoruz. O umut zamanla yerini işte dediğimiz gibi değişik önyargılarla, korkularla, çok farklı bir şeye bırakıyor, insan tekrar bene dönüyor. “ben beni

* Adidas, Sosyal ve Çevre Birimleri (EMEA) Bölge Direktörü

düşünmeliyim, başkasından bana ne”ye dönüyor. Ondan sonra o bencilliği o kadar abartıyor ki artık etrafındakilere zarar bile veriyor. Bırakın çevreye bir yarar sağlamayı, kendi çıkarları sebebiyle başkalarının hakkını hukukunu yemeyi, onlara saygısızlığı falan çok normal karşılayabiliyoruz.

GHV: *Size en çarpıcı gelen belli bir ifade ya da duygu var mı?*

E: Tek bir şey söyleyemeyeceğim, ama şöyle bir izlenim oluştu bende, çocuklar bir hevesle bir şeyler elde etmek istiyorlar, bir şeylere ulaşmak istiyorlar, ama sanki yazarken bile ona erişmenin zor olduğunun korkusunu yaşıyorlar. Bir cesaretsizlik de var. Bu da yine, dayatmalarımız sebebiyle, sanki sen önce bir kendine bak diyoruz da onun içinmiş gibi, bilmiyorum da böyle bir korku hissettim. Yoksa çocukların hedefleri için söyledikleri çok keyifliydi.

GHV: *Olumsuzlukların içindeki olumluluk çarpmış sizi...*

E: Evet, daha pozitif, olumlayarak bakmayı tercih ettim. Zaten çok olumsuz şeyler, ama orada bir çocuk “hamburger olurum” demiş ya, “benim gibi hamburger yemeyen çocuklar da hamburger yesin diye”. Bu olumluluk benim daha çok hoşuma gitti. Çünkü çok olumsuzluk var. Ülkemizde her şey var, fakirlik de var, aile içi şiddet de var, eğitim olanakları kısıtlı çocuklar da var. O yüzden olumsuzluk anlamında söyleyebilecekleri o kadar çok şey varken, bunlara rağmen olumlu şeyler söylemiş olanlar benim böyle daha çok ilgimi çekti, daha çok odaklandığım şeyler oldu.

Suriyeli sığınmacıların kampında, bütün o yoksulluğun, zor koşulların içindeki çocukların mutluluğu bizi çok etkilemişti mesela. Oynuyorlardı, eğleniyorlardı, çamurdan oyuncak yapıyorlardı. Hani drone’u olan bir çocuk bu kadar eğlenmiyor. Çocuk bu çünkü. O mutlu olmaya, iyi olmaya şartlanmış. Sonra biz onları kendimize benzetiyoruz işte. Ya da dünyanın şartları gereği bir şeye dönüyorlar.

Tabii ki, olumsuz koşulların da farkında olacağız, farkında olunmasını sağlayacağız. Bakın, “etrafta fakir yok ki artık” diyenler var. İnsanlar çünkü kendi küçük dünyasında yaşıyor, etraftan kopuklar. Ya da tam tersi, “Mercedes’e, BMW’ye binemiyorsan fakirsin” diyenler var. Bazı insanların işsiz olduğunun, hiçbir şeyinin olmadığını, aç yattığının falan farkında olmayan bir topluluk var. Verdiğim eğitimlerde bunları anlatıyorum. Dünyada her gün 1 milyar insan aç yatağa gidiyor. 1 buçuk, 2 milyar kadar insan da o akşam yiyecek bir şeyler bulabiliyor ama ertesi gün ekmek yiyebileceğinin garantisi yok. Yani yarın ola hayrola.

GHV: *Yine de, ille de umut...*

E: Umut var olsun istiyorum. Umuda da bizim çok destek vermemiz gerekiyor. Herkes önce en yakınından başlayacak. Ailesinden. Önce bir kendimize bakıp, tabii. Duymuşsunuzdur, hani bir sosyolog dünyayı değiştireceğim diyor, hiçbir şeyi değiştiremiyor. Sonra diyor ki, bari ülkemi değiştireyim. Ülkesinde de yıllar harcıyor, bakıyor hiç kimse, hiçbir şey değişmiyor, bari şehrimi değiştireyim diyor, hiçbir şey değişmiyor. Bari mahallemi diyor, sonra bari ailemi değiştireyim diyor. Sonra ölüm döşeğindeyken evlatlarına diyor ki, ben yanlış yerden başlamışım. Kendimi değiştirseydim, siz bana bakıp daha iyi insanlar olabilirdiniz. Sonra size bakan sizin çocuklarınız, kendi çekirdek ailemizde bir dalga yaratabilirdik. Bu dalga büyüyebilirdi. Kocaman bir dalga olma şansınız yok bir kerede. Ben de biraz ona inanıyorum, hepimiz birer damla olalım, ama olumlu birer damla olalım. Yayılalım.

GHV: *Bireysel olarak da kurumsal olarak da yapacak çok şey var ama önce tanıyıp, bilmekten geçiyor...*

E: Küçük dünyalarımızdan çıkmamız gerekiyor. Dışarda çok büyük bir dünya var ve o dünyada çok fazla yardıma ihtiyaç duyanlar var ve hepimizin yapabileceği çok şey var, bu maddi de olabiliyor, manevi de olabiliyor. Kişisel olarak bu konuda bir adım atmak bile bazen çok şey ifade edebiliyor. Birilerini bu konu hakkında bilgilendirmek önemli; sen yapamazsan bile o bilgi sayesinde birileri bir şeyler yapabiliyor.

GHV: *Kalıcılık adına bu alana dair farkındalığa ilişkin bir şeyler söylemek ister misiniz?*

E: Çocukların bize ihtiyacı var. Bizim de onlara ihtiyacımız var. Geleceğimiz zaten onlar diyoruz. Çocukların temiz, saf olduğuna hepimiz kaniyiz. Bu minvalde karakterlerinin güzel yönlerini korurken onların istedikleri şekilde şekillenmelerine destek verelim. Çocuklara yardımcı olabilmek için ya da herhangi bir gruba yardımcı olmak için çocuğumuzun olmasına gerek yok. Bizim yapabileceğimiz çok şey var, bunu bir kere anlatmamız lazım. Ve yapmamız gerekiyor. Onu da bildirmemiz lazım, yoksa yapmadığımız sürece bu işten herkes zarar görecektir. Önce kendimizi düzeltelim, biz kendimiz için bir şeyler yapmaya çalışalım, bir de etrafımızda da bu iyi şeyleri anlatalım.

GHV: *Eğitimler verdiğinizden söz etmişsiniz...*

E: Bizimkisi sosyal uygunluk departmanı olduğu için insanlara bu işi neden yaptığımızı anlatıyoruz. Bu departmanlar 1990'larda oluştu. Basında bir markanın Pakistan'daki bir fabrikasında çocukların topları elleriyle dikerken resimleri ve bu çocukların düşük ücretle çalıştırıldıkları haberleri yer aldı, bunun üzerine o markanın satışları düştü. Diğer markalar da, bizim de satışlarımız etkilenmeden bu riski yönetelim dedi ve bu bir risk yönetimi olarak çıktı, sonra da sosyal uygunluk dediğimiz şeye evrildi, gerçek anlamda sosyal değer anlamında biz hem ürünün yapıldığı hem de ürünün satıldığı toplumlara, diğer toplumlara nasıl katkı sağlıyoruz evrildi. Sözünü ettiğim eğitimler de bu çerçevede.

Mesela, modern kölelik kavramında sizce kaç insan vardır diyorum. Dünya tarihinin kölelik anlamında aslında en yüksek rakamına ulaştığı zamanda yaşıyoruz. İnsanlar böyle dediğimde şaşırıyorlar. Çocuk işçilik köleliktir. Zorunlu çalıştırmak köleliktir.

GHV: *Şu sonuçlara varıyoruz sanki, özel sektör kurumlarının üstlenebileceği ve üstlenmekte olduğu en azından kısmen üstlenmekte olduğu sorumluluklar açısından: Bir, kendi çalışanlarının farkındalığını arttırmak, iki, kendi iş ve üretim pratiklerinde etişe uygun hareket etmek, yani çocuk işçi çalıştırmamak, başka şeylerin arasında. Ve böyle*

örnek olmak. Üçüncüsü, fiilen destek olmak. Ya rehberlik anlamında ya maddi destek anlamında, organizasyon becerilerini oralarda kullanmak anlamında.

E: Evet, aslında konu bizim iş yapış şeklimiz, firmaların bu konuda neler yapabileceği ya da yapması gerektiği. Bu konuda konuşacak çok şey var.

Yasaklarla çözemiyorsunuz hiçbir şeyi. Tersine, sorunu ağırlaştırabiliyorsunuz. Mesela Hindistan'da dediler ki, çocuk işçilik çok yoğun. Bütün tekstil markaları bir anda satışları düşecek korkusuyla fabrikalarında çocuk işçiliği yasakladılar. Ama kimse bu çocuklar tekstil fabrikalarında çalışmayacaksa ne yapacaklar sorusuna bakmadı. O yüzden tekstil firması gibi görece düşük bir riske sahip atölyelerde çalışan çocuklar bir anda ağır sanayide iş bulmak zorunda kaldılar. Elleri ayakları kesildi, gözleri kör oldu. Gördük ki, bir şey yapmayın dendiğinde, çözüm önermezsek bu çocuklara katkı sağlamıyoruz, daha da kötü hale getiriyoruz.

Benim markamda çocuk işçilik uzun yıllardır sıfır tolerans gösterdiğimiz konulardan biri. Yani buna aracı olmaktan, göz yummaktan ya da direkt sebep olmaktan çekinmeyen hiçbir tedarikçi ile çalışmayız. Ancak bizim departmanın kurulduğu ilk yıllarda dahi bu konuda uygunsuzluklar tespit edildiğinde ilgili fabrika sahibine yaptırımlar uygulanırken yine önceliğimiz çocukların güvenliği ve iyiliği oluyordu. Konunun tespit edildiği tedarikçiye, 'bu çocuğun ailesi bu çocuğu sana çalışmaya gönderdiğine göre bu paraya ihtiyaçları var. O yüzden bu çocuk yasal çalışma yaşına gelene kadar eğitim masraflarını karşılıyorsun. Ailesine de çocuk 18 yaşına girene kadar asgari ücret ödüyorsun. Yoksa seninle çalışmayız' diyorduk. Hani çocuk işçilik yasak deyip kesip atmak değil. Hem bu çocukların eğitim hayatını sürdürebilmesi için bir garanti sağlamış oluyoruz, hem de ailelerin bu çocuğu tekrar okuldan alıp başka bir işe sokmasını engellemiş oluyoruz.

GHV: *Bu çok güzel bir örnek.*

E: Sorunun başka bir yerde devam etmesini engellemeliyiz. Sadece kendi evimizi süpürüp tozu sokağa, başka bir alana yığmak çözüm değil.

Dediğim gibi yapılacak her zaman çok şey var. Çözümleri dışardan beklemeyip kendimiz yaratmalıyız. Ve unutmamalıyız ki, topluma borcumuz bu. Biz onların sayesinde varız.

gezegen
konuŖa-
bilseydi...

OluŖturduėun gezegen konuŖabilseydi
ona ne sorardın?

Herkes'e yetecek kadar suyun varmı.

“

Bu yükü nasıl taşıyabiliyorsun?

“

Mutlu musun halinden?

“

Sen hiç üzıldün mü?

“

Gezegende çocuklar mutlu mu ?

“

Gezegen olduğun için mutlu musun?

“

İçinde yaşayan insanlardan memnun musun?

ne gibi
kokardı?

**Gezegenin koksaydı,
ne gibi kokmasını isterdin?**

Gezegelim gilek koksun çünkü benim gezegelim iyilik gezegeni gezegenimin
güzel kokmasını istediğim için gilek kokmasını isterim.

Kokusu neşeli güzel olduğu için

Pasta gibi kokardı,
çünkü pastanın
kokusu çok güzel

annem
gibi

“

Gül, çam, ıhlamur,
nergis gibi bitki
kokmasını istardım.

“

Bir merhamet gibi kokmasını
istardım, bir çocuk gibi.

“

Gezegenimin çikolatalı
puding gibi kokmasını
istardım

Gezegenim gül, gilek, mor,
nese gibi kokardı.

Kuşlar üstüne gelip öter

“

Sütlac gibi kokardı.

“

Lale gibi kokardı.

“

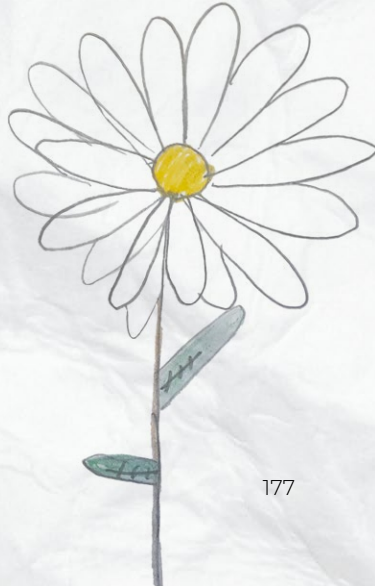
Gül, çilek, mor,
neşe gibi kokardı.

Papatya

“

Sarı papatya
kokmasını isterdim.

Gezeganim yeni
dogmus bebek
kokusu
gibi olsun.

Mutluluğun resmini yapabilmek

Hande Z. Watt*

Yıllar, yıllar önce... Benim zamanımdan önceki yarı-unutulmuş, sizin zamanınızdan sonraki yarı-hatırlanan bir zamanda... Günışığı ve gölgelerle dolu bir diyarda belki de sıradan bir gün yaşanıyordu...

Yüksek kulelerin arasındaki çok sayıda parkın birinde ak saçlı ihtiyarlar bir baobab ağacının altında oturmuş, çay içiyor ve Senet oynuyorlardı.

Söylemesi çok zor adları olan bir oğlan ve bir kız çocuk da, evlerine doğru yürürken aynı parkta mola verdiler.

Tertemiz bir banka oturdular, birbirinin eşi olan ayakkabılarının burunlarını toprağa soktular ve üç beyaz güvercinin dem çekmesini dinlediler. Birbirlerinden ayrılmadan önce orada biraz daha dinlendiler, sonra oğlan bütün binaların tepelerinin yuvarlak olduğu batıya yöneldi, kız da binaların batıdakilerle tıpatıp aynı olduğu doğuya döndü yüzünü.

Gün normal akışını sürdürüyordu ve küçük bir çözgü olmasa son derece sıradan olmayı sürdürebilirdi. Kız parkın sonuna yaklaşırken ayakkabı bağcıklarının çözülmüş olduğunu fark etti. Beyaz bağcıkları bağlamak için eğilmiş, mükemmel halkalar yapıyordu ki, gözüne

* Dr., Edinburgh Üniversitesi, Edebiyat ve Yaratıcı Yazarlık Bölümü, Yazar, CEO Beynlab, Genç Hayat Vakfı Mütevelli Üyesi

bir şey ilişti. Birisi yumuşak toprağa parmağıyla birkaç sözcük yazmıştı: **Mutluluğun resmini yapabilir misin?**

Kızın kaşları hayretle kalktı. Birkaç yıl önce bir Öğretme Odacığında yatarken ‘‘Mutlu’’ sözcüğünün anlamı öğretilmişti ona. Diyar’ın bütün yurttaşları mutlu olarak tanımlanıyordu. Ama resmi nasıl yapılırdı ki? Yapılabilir miydi?

Kız bunu daha fazla düşünmeden şehrin sirenleri sokaklarda tatlı tatlı çınlayarak herkese eve gitme vaktinin geldiğini hatırlattı.

*

Ertesi gün oğlan ve kız çocuk yine parkta dinlendiler. Güvercinler dem çeker ve ihtiyarlar Go oynarken oğlan ve kız tertemiz beyaz bankta oturdular.

Eve gitme vakti geldiğinde, her zamanki gibi, oğlan batıya, kız da doğuya yöneldi.

Gün normal akışını sürdürüyordu ve kız hızını değiştirmese son derece sıradan olmayı sürdürebilirdi. Fakat hızını değiştirdi. Tam parkın köşesine yaklaşırken adımlarını yavaşlattı ve yeri incelemeye başladı.

Birisi yine parmağıyla bir şey yazmıştı, ama sözcükler farklıydı: **En sevdiğin sözcük hangisi?**

Kızın kaşları hayretle seğirdi. Birçok sözcük biliyordu, fakat *en sevdiği*? Öğretme Odacığının yıllar boyu dinlettiği gibi harf sırasıyla Diyar Sözlüğü’nü aklından geçirmeye başladı.

İçinde daha farklı bir duygu uyandıran bir sözcük bulamadan, şehrin sirenleri sokaklarda tatlı tatlı çınlayarak herkese eve gitme vaktinin geldiğini hatırlattı.

*

Sonraki gün, oğlan ve kız banktaki yerlerini aldıklarında ihtiyarlar Yirmilik Oyun oynuyorlardı. Güvercinler baobab ağacının dallarının birinden diğerine sıçrarken dem çekiyorlardı.

Kızın elinin üstündeki mürekkep izlerini fark eden oğlan kaygıyla sordu: “Dezenfekte ediciyi kullanmayı unuttun mu?”

“Hayır, hayır,” diye kafasını salladı kız hemen, “Sadece en sevdiğim sözcüğü yazdım.”

Oğlanın ifadesi değişmedi. Kız onun yüzüne merakla baktı,

“Senin en sevdiğin sözcük hangisi?”

“Yok öyle bir şey.”

Birkaç dakika daha sessizce oturdular. Sonra oğlan batıya doğru yürüdü, Kız doğuya yöneldi. Tuhaf bir şekilde seker gibi yürüyerek parkın köşesine vardı ve yeri incelemeye başladı.

Sevinçle gördü ki, kendisini bekleyen yeni bir soru vardı: **Bir hayvan olabilseydin, hangisi olurdu?**

Kızın dudakları kıvrıldı. Öğretme Odacığı’nda kendisine geçmişte ve halen varolan hayvanlar hakkında verilen sayısız dersi hatırlayarak düşündü.

Kendini bir hayvan olarak hayal etmeye çalıştı, sonra bir başkası olarak, sonra bir diğeri... Şehrin sirenleri sokaklarda yankılanıp herkese eve gitme vaktinin geldiğini hatırlatana kadar.

*

Ertesi gün Kız ve oğlan parka vardığında ihtiyarlar Wari oynuyorlardı. Oğlan, ayaklarını

dinlendirmek için oturdu, fakat Kız ayakta durarak güvercinlerin baobab ağacının üzerinde uçmasını seyretti.

Açık pembe gagalarına, gece göğü rengi gözlerine ve kırmızı ayaklarına baktı. Güzel olduklarını düşündü.

“Ne var?” diye sordu, Kız’ın bakışını takip eden oğlan.

Kız, bütün gün kafasında evirip çevirdiği soruyu seslendirdi, “Kuş olabilseydin, nereye giderdin?”

Oğlanın kaşları bir an kalktı. Sonra, sinek kovalar gibi kafasını salladı, “Ben eve gidiyorum.”

Oğlan batıya, beyaz binalar denizine doğru ilerlerken Kız baobab ağacının altında küçük bir dal buldu.

Güvercinler dem çekiyordu.

İhtiyarlar çaylarını bitirdiler.

Ve Kız mutluluğun resmini yaparken şehrin sirenleri sokaklarda çınlamaya başladı.

Genç Hayat Vakfî'nin bu çalışmasının değerini hangi sıfat ile anlatmaya çalışayım diye düşündüm... Yazar olarak yaratıcılığı teşvikten bahsedebildim. Öğretmen olarak düşünce kabiliyetini geliştirmekten veya Anne olarak çocukların kendini tanımasından... Sonunda, sıfatları bir yana bıraktığımda, bu minik hikaye çıktı ortaya. Kendini tanımanın değerini belki bu günlerde daha fazla konuşuyoruz ama buna vesile olan Soruların kıymetini fark ettiren bu çalışma beni İnsan olarak umutlandırıyor.

Keşke hepimiz, çocuklar ve büyükler, kendi mutluluğumuzun resmini çizebilsek...

Şarkı 'ne olurdu?

Tüm evrenin duyabileceği şekilde bir şarkı dinletme hakkın var, evrendeki herkesin aynı anda duyması için çalacağın şarkı ne olurdu?

Fidanlar ağaca
ağaçtan ormana.

“Bu hayat bayram olsa”
şarkısını dinletirdim.

Neler oluyor
hayatta

Kelebekler
yarın bize
gelecekler

Müsadenizle çocuklar

Arı VIZ VIZ VIZ

Ben yorulduğum
hayat

Adaletin bu mu
dünya?

umudun rengi nedir?

“Genç Hayat Vakfı, mevsimlik tarım işçiliğinde çocuk işçiliğinin önlenmesi için Balsu desteği ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ortaklığında hayata geçirdiği Fındık Bahane projesi kapsamında, hasat dönemlerinde çocukların akademik ve sosyal becerilerine yönelik eğitim faaliyetleri düzenlemektedir. Düzenlenen eğitim faaliyetlerinden olan Yenilikçi Düşünme Eğitimi, mevsimlik tarım işçilerinin hasat dönemlerinde göç ettikleri Düzce, Ordu, Sakarya ve Samsun illerinde, Ağustos - Eylül 2021 tarihleri arasında, 2634 çocuğun katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Umudun Rengi Nedir? kitabı, Yenilikçi Düşünme Eğitimlerine katılan mevsimlik tarım döngüsündeki çocukların, Kendimi Keşfediyorum ve Benim Gezegenim Etkinlikleri kapsamında sorulan sorulara verdikleri cevaplar ve alanında uzman kişilerin makale, hikaye ve yorumlarından oluşan yazıların bir araya gelmesiyle hazırlandı.”

ISBN: 978-605-88162-8-2

BARKOD
GELECEK

Genç
Hayat
YAYINLARI

 [genchayat.org](https://twitter.com/genchayatvakfi)

 [genchayatvakfi](https://www.facebook.com/genchayatvakfi)

 [genchayatvakfi](https://www.instagram.com/genchayatvakfi)

 [genchayatvakfi](https://www.youtube.com/genchayatvakfi)